

652
1977/3

106340
106340

1977 6

ქოჩოქი

შინაარსი

კოეზია, პროზა

ზ. ზოიძე — ლექსები	3
რ. ჩაჩანიძე — სოფია	
მოთხრობა	10
ე. დავითაძე — ციკლიდან —	
„მომარული სიმღერები“	
ლექსები	23
ნ. მოღვაძე — ჩემი პირველი	
ნაბიჯები მოთხრობა	27
ი. მელია — ლექსები	51

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

ბ. ჩავლიშვილი — რამდე-	
ნიმე შენიშვნა	54
ი. გვგალიძე — ორი უსა-	
ფუძვლო კრიტიკული	
შენიშვნის გამო	61

მილოცვა

შოთა ჭურიძე 60 წლისა	68
--------------------------------	----

წერილები

ბ. გოგონიძე — ნამდვილი	
სახალხო	70
ნ. ვარუნიძე — ი. ა. გონა-	
როვის ქართველი გეოგრა-	
ფიკი	78
ზ. ფუტყაძე — ენობრივი	
საშუალებები სტილური	
დანიშნულებისათვის	85

ლიბრატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შუქნალი

საქართველოს საზოგადო
მწერლების კავშირისა და
აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა თ შ ი — 1977
ნომერი — დეკემბერი

56657

რედაქტორი ა. შონია

ხარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მგ. მდივანი),
პ. ლორია, ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.
ტელეფონი — 3-33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 5.12.77, საბეჭდი თაბახი 6, საგამომცემლო 5,
შეკვეთის № 5200, ემ 01302, ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა
და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის პოლიგრაფიული
საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის 20.

აჭარის შურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

* * *

ტყეში კაკაბი და გნოლი, მინდორში კი ღიღილო.
ცხენზე მიზის დედოფალი, ცერზე მიზის მიმინო.
ცაში მიდგას ალავერდი, ზღვაში — დიოსკურია,
აჭარა და აფხაზეთი, იმერეთი, გურია.

წყალში — თევზი, ცაში — ქორი, მზეში სულის
მირონი —

გონიოს და ციხისძირის ოქროს სანაპირონი.
დილა თეთრი კაბიანი, ღვინიანი მარანი,
ღამე მთვარისქუდიანი, მტკვარი ვერცხლის ქამარი.
ღალი ოქროსთმებიანი (ნადირობის ქალღმერთი),
ყანა ღალის თმებიანი, ვაზიანი კახეთი.

ეზო კოინდარიანი, ზოგია მოლიანი,
ზღვა ყამარის კოშკიანი, კოშკია ბროლიანი.
სურო შავი შაშვიანი, შაშვია ფრთებიანი,
ყამარია ბავშვიანი, ბავშვია დებიანი.

ბიჭი არი ჟინიანი, გოგოა ძმებიანი,
ქალღებია ზვინიანი, ზვინიან-ძნებიანი.

სიყვარული ძნელი არის, სიძულელი ადვილი,
თეთრი ნისლი ლელიანში დაბაჯბაჯებს დათვივით.

სექტემბერი მსხმოიარე, მარტია ქარიანი,
შოთა არი ცოლიანი, თამარი — ქმარიანი.

ლამაზია ძალიანი, ქმარი კი ფრთხილი არი,
დედამთილი რძალიანი, რძალ-დედამთილიანი.

„ფანჯარაში მტრედი არი“, — ეს სიმღერა ძველია,
მივდივარ და მივიმდერი, „აბა-დელი-დელია“.

მივდივარ და მივიმდერი — ჩემო თეთრო ღიღილო,
ცხენზე მიზის დედოფალი, ცერზე მიზის მიმინო.

დიონისეს ნამღერი მახსოვს ძველი სიმღერა,
 ვაზს თუ კარგად მოუვლი ჰერი არ დაინგრევა.
 ცას რომ ბინდი ავყარო,
 ვაზი უნდა ჩავყარო,
 ვაზით უნდა დაგზურო საყვარელო სახლ-კარო,
 ჩემო დღესასწაულო ვაზით უნდა მოგნათლო,
 შენ რომ ლხინით აგავსო და ქვეყანა დოვლათით.
 ცას რომ ბინდი ავყარო,
 ვაზი უნდა ჩავყარო,
 საყვარელი ვაზის ლექსი გავაგონო სამყაროს.

გ ა მ ო ც დ ე ბ ი

1

გაზაფხული,
 ზაფხული,
 შემოდგომა,
 ზამთარი.
 გამოცდები,
 გამოცდები,
 გამოცდები მზად არი.
 ზოგი საშემოდგომო,
 ზოგი საგაზაფხულო,
 გამოცდები იწყება
 ველარავის ვნახულობ.
 მისაღები, საკურსო,
 ზოგიც გამოსაშვები...
 — წელს სად უნდა აბაროს,
 შენი გოგო რას შვრება?
 — ნუთუ ასე ძნელია
 უცხო ენის დაძლევა?!
 ვაკითხვა-გამოკითხვა,
 ჩაწყობა და გაძლება.

ზოგია მისაღები,
 ზოგიც საგაზაფხულო,
 გამოცდები იწყება
 ველარავის ვნახულობ.
 გამოცდები თითო-თითოდ
 თითო-თითო ომია —
 ფიზიკა,
 ქიმია,
 პოლიტეკონომია.
 საკითხია „ფული და
 ფულის სხუთი ფუნქცია“,
 ზოგს პირდაპირ ხუთს უწერენ,
 ზოგს კი ბილეთს უცვლიან.
 — ვინ მოკლა ჭაფჭაჭაძე?
 — არ ვიცი, ბატონო!
 აი კითხვა, რომელიც
 უპასუხოდ დავტოვე.
 — ფეხბურთს რომ გადაყვები, ასე
 მოგივა—მიწყება თამილა
 გოგია.

ასე გავცდი ოცდაათს,
გავცდები სამოცსაც,
ზოლოს კარზე მომადგება
რთულზე რთული გამოცდა.

მაშინ რომ იფიქრო დიდხანს,
ვინ გაცლის, ბატონო,
ვაი თუ ბოლო კითხვა
უპასუხოდ დატოვე!

ავადმყოფობის ჟამს დაწერილი ლექსი

ხმა მაქვს და ხმის ამოღებას ვცდილობ,
გული მაქვს და დამშვიდება მინდა.
ვინ წაგვართვა ჩვენი ეზოს გრილო
და ცაზე ვინ გადმოკიდა ბინდი?!

დედა, წყალი! წყალი მინდა, დედა!
სად წავიდა ის პატარა ბიჭი?
ცხადია თუ კომმარ სიზმარს ვხედავ,
მეკარგება სიყვარულის ნიჭი.

თვლები მაქვს და ვერაფერს ვხედავ,
სმენა მაქვს და არაფერი მესმის.
ხევსურეთში დამეკარგა, დედა,
მონადირე სულკალმახის ლექსი.

უცხო ხალხი შესევია ყანას,
ჰასთან რატომ არ უშვებენ ცირას?
დამელვარა მკერდზე შავი ყავა,
დედა, წყალი! დედა, რატომ მტკივა?!

აღარ მოდის ის პატარა გოგო,
აღარ მოდის, ვაწყენინე ეგებ.
ვარდის შტოზე ვეღარ ვხედავ კოკორს
და საწოლში სიცხე მიყრის ეკლებს.

თვალს ვახელ და ვერავის ვერ ვხედავ,
დედა, შენი სიყვარულის მწყემსი,
გული რატომ შეგიტოჯდა, დედა?
დედა, შენი გულისფეთქვა მესმის!

გათენდება, მზე ამოვა ხვალე,
დილით სიცხე ჩამიქრება, ალბათ.
ტვერის ბულვარს შევაგებებ თვალებს,
შევგერევი ხმაურიან არბატს.

თვალს ვახელ და სუყველაფერს ვხედავ,
დედა, მსურდა კიდევ რაღაც შეთქვა.
სმენა მაქვს და კარგად მესმის, დედა,
შენი ხმა და შენი გულის ფეთქვა.

მესმის, შენი გულის ფეთქვა მესმის,
გულის, მე რომ სიფაქიზით ვუვლი,
იწერება სიცხიანი ლექსი
და თვალებზე შეკიდება რული.

მოსკოვი, 1976

* * *

ორეულს ჩემსას ცუშზერ სარკესთან,
როგორც მლოცველი საყდარს ცარიელს —
გუგუნებს ჩემი „მრავალყამიერ“
და უმაღლესი სასოწარკვეთა.

მელანქოლია მე არ მქონია,
არც ზღვაზე ოქროს ხიდი ბონდებით.
სუყველაფერი უერთად გროვდება,
ისეთ თვალებით მიმზერს გონიო.

მქონდა სახსოვრად ერთი გასროლა,
და ჰორიზონტზე ვტყორცნე ისარი,
ჩემი ფიქრი და ჩემი მიზანი
მას, თუ კი ვინმეს კიდევ ვახსოვარ.

გადავაფიწყდი მრავალ მეგობარს,
მტერს ისევ ისევ ვახსოვარ.
ამ ქვეყნად ჩემი მტრების არსობა
სიცოცხლისათვის ისეც შეყოფა.

მეამაყება, ქალი რომელიც
ერთგულია და ახლავს სინაზე
და ყველა კახა ქალის ჟინაზე,
არ ეძინება და მე მომელის.

გაინაბება მაღალ სარკესთან
და მე დავტოვებ საყდარს ცარიელს.
გუგუნებს ჩემი „მრავალუმიერ“
ვით უმაღლესი სასოწარკვეთა.

მუხრან მაჭავარიანის წიგნზე

ესეც საბა-სულხანის თეთრი თმა-წვერი,
ესეც თბილისი და გრძნეული ფრინველი,
ვიცი პოეტები დამრჩებიან ნაწყენი,
ამ წიგნს რომ დავაწერო ნომერი პირველი.

* * *

საით გაგვირბის ჯიუტი მზერა,
როცა ყოველი ბრძანებით გვჭერა.
თუ ეს სიმღერა თრობის ჟინია,
გამოღვიძების რად გვეშინია?!
თუ ლელვის ფოთოლს ეშმას ბრწყალები
ჭვანგავს, სინაზით რად იმსჯელები.
თუ იგი დადის თეთრი შორტებით,
შენ სახლის ზღურბლზე რად ვერ შორდები?!
ის ქაშუეთის ანგელოსივით
რატომ არ არის ნათლით მოსილი?!
თუ სინანულის ჟამი არ არის,
რად გემღერება ჩემო იარალი?!

პოეტის სიკვდილი

დროს და ზამანს შენს გამო არ ჰქონია ზიანი,
უკვდავება შენია, არცა ვისი ზიარი.
რეკავს მამადავითი, გაჭრილია სამარე,
ცრემლი გადმოეკიდა ლაყვარლების ტრამალეზს.

სისხლის ცხელი წვეთების ტროტუარზე გაფენა,
იყო მხოლოდ ლაყვარლებში ოქროსფერი გაფრენა.
ჟღალი წვერი პოეტის ეფინება გარემოს.
შე ვიცი, ეს სიკვდილი შეშურდება ბარე ორს.

წარწერა ინფანტერიის გენერლის საფლავის ქვაზე (ეპიტაფია)

ეს ცხოვრება ასე არი, არც მეტი და არც ნაკლები —
ომი. ჯარი. ჩინ-მედლები. ჭრელი ზინზილაკები.
ეს ცხოვრება ასე არი, ის ცხოვრება ისეა —
იმ სოფლიდან წამოვიღე უცოდველი ნისია.

ზამთარი. ღამე. საში. ფიროსმანის გახსენება

მთვარის ქვაბში, მზის კოცონზე, დევკაცების ნახარში,
ხარიტონმა ცხელი ხაში გადახუხა ხახაში.
იქვე იდო არაყი და ბამბასავით ლავაში,
ქვაბს კი ორთქლი ასდიოდა რძის და ნივრის გამაში.
გადახუხა ერთი-ორი-სამი ჭიქა არაყი,
ფიროსმანი ადღეგრძელა საწყალი და ამაყი.
მოელანდა ორთაჭალა, გაზაფხულის სიმწვანე.
— ალალ შენდა წუთისოფლის სიტკბოცა და სიმწარეც.

* * *

სწერია ჯვარი გზებსა და სივრცეს,
გეშებს და მგზავრებს სწერია ჯვარი,
უნდა მოვასხა ივერთა ჯარი
და თავი მაღალ სივრცეებს მივცე.
დაუკითხავად შემოდი ჩემში,
როგორც ზომალდი შუაგულ ზღვაში,

არ შემიძლია გაგცვალო სხვაში
გულს ისე მძაფრი ტკივილით შერჩი.

მეცოტავება სამყარო შენთვის,
გული მწყდება, რომ უშენოდ ვუმზერ,
დანტესის ტყვია მეხლება გულზე,
ხანდახან მკაცრი ყოფილა ღმერთი.

ი რ ი ნ ა

შენ მე მაჩუქე უძვირფასესი
განძი, რომელსაც იმედი ჰქვია,
ჩემს სულში თეთრი დილა დათესე
და გაზაფხულის ქარები ქრიან.
ციდან ზარების რეკვა მომესმა
თუ შევეკედლე შენს თბილ ხასიათს?!
შენ მე მარგუნე განძი, რომელსაც
ყველაზე უფრო დიდი ფასი აქვს.
რამდენ ფათერაკს გადამარჩინე,
შენ გეუბნები, სულო ძლიერო,
რა გამაჩნია, რა გამაჩნია,
რა გამაჩნია სამაგიერო?!

* * *

ვით წუთი სიკვდილის წყურვილის
და სულთან გაყრის წამება,
ვით დანგრეული სამება,
მაწამებს მე შენი სურვილი.
ჩემო საყდარო და ტაძარო,
შენს გამო თუ რამე მოვიმკე,
შოთა ზოიძე მოგიკვდეს
თუ სხვა ვინმეში გაგცვალოს.

როგორ ჩაჩენიდა

ს მ ზ ი დ

ჯურბა ხატისკაცი უძილო ღამის შემდეგ მოთენთილი იწვა განიერ დივანზე. თავი უბრუოდა და ცოტას აზიზებდა კიდევ. შიშით იხსენებდა იმ დაწყევლილ ღამეს, უზარმაზარი ტალღები რომ ასკდებოდნენ კაიუტის რკინის კედლებს. უფროსი თანაშემწის სეიდიშვილის სიტყვები აღიზიანებდა: „ექიმო, ეს მხოლოდ დასაწყისია, მთავარი და მთავარი მაშინ ნახეთ, ოკეანეში რომ გავალთ“.

ისიც ვერ წარმოედგინა, ამაზე მეტი რაღა უნდა მომხდარიყო. უშველებელმა ტალღებმა გემი ღამისაა ზღვაზე გააწვინა. ერთ ფერდზე რომ იხრებოდა, ხატისკაცს ასე ეგონა, ვეღარ გასწორდებო.

მაღლობა ღმერთს ყოველივე ეს უკან დარჩა. ახლა ქარი ისე აღარ სისინებდა. აღარც ტალღები გრუხუნებდნენ ისე გაცოფებული და თითქოს კაცსა და ზღვას შორის დროებითი ზავი ჩამოვარდნილიყო.

შუადღისას კაპიტანმა რომ მოაკითხა, გაუკვირდა. დაბალი, ჯმუხი გიორგი მიხაილოვიჩი კაიუტის ვიწრო კარში ზედ ზღურბლთან იდგა და შავი, ეშმაკური თვალებით ზევრავდა.

— ცუდად ხართ, ექიმო?

ჯურბამ მარჯვენა ხელის იდაყვის ქვეშ ბალიშები გაიხწორა.

— ზღვამ მაწყინა, გიორგი მიხაილოვიჩი.

კაპიტანი შემოვიდა და კარი მიიხურა.

— ზღვა ახლა თითქმის დაწყნარდა...

— ვგრძნობ და მეც თანდათან ვიკურნები.

გიორგი მიხაილოვიჩმა კაიუტაში გაიარა.

— სიარული გიჭირთ?

— ვცადე და თავბრუ დამეხვა.

— ძალიან გიჭირთ?

კაპიტანი საწოლსა და საწერ მაგიდას შორის ცემდა ბოლთას, ხელ-
ები უკან დაეწყო. ცოტათი წინ გადახრილიყო და ისე დადიოდა. სახე
მოღუშული ჰქონდა, კითხვებს გამომძიებლის ცივი ტონით იძლეოდა.

ჯურხას აღიზიანებდა კაპიტნის ეს მშრალი, უგულო კითხვები, ზა-
მბარასავით თანდათან იჭიმებოდა. კაპიტანმა რომ ჰკითხა, ძალიან გიჭ-
ერთო? პასუხი დააგვიანა. გიორგი მიხაილოვიჩი შემობრუნდა, სულ ახ-
ლოს მივიდა, ერთბაშად საწოლზე ჩამოჯდა. სახეზე ღიმილი გადაეკრა.

— ამხანაგო ჯურხა. ჩვენს უკან ბერძნების გემი მოცურავს. მძიმე
ავადმყოფი ჰყავთ, დახმარებას თხოულობენ. ექიმი სჭირდებათ. მე კი არ
ვიცი რა ვუბასუხო. ზღვაზე სხვა გემს რომ არ დაეხმარო, ეს იმას ნიშ-
ნავს, საკუთარი სახლი იწვოდეს და მის გადასარჩენად ხელი არ გაან-
ძრიო.

მეზღვაური და ალბინისტი ერთ რამეში ჰგავს ერთმანეთს, უნდა შე-
გეძლოს ადამიანისათვის თავის განწირვა.

ხატისკაცმა საწოლიდან წამოიწია.

— გიორგი მიხაილოვიჩ, მე მზად ვარ შევასრულო ექიმის მისია.

— შეგეძლიათ ნავში ჩაჯდეთ? გემიდან გემზე გადასვლა ზღვაში
არც თუ ისე იოლი საქმეა. ნავით უნდა გაემგზავროთ... ზღვა კი მთლად
მშვიდად როდია.

ჯურხა დაფიქრდა — მაშ, ნავით უნდა გადავიდეთ?

— რასაკვირველია, ჩაგვამთ ნავში და ისე გაგიშვებთ.

ხატისკაცმა კაპიტანს თვალი გაუსწორა.

— გიორგი მიხაილოვიჩ, ნავში მარტო ვიქნები?

კაპიტანმა გაიცინა.

— რას ამბობთ! მარტო როგორ იქნებით. თქვენს გარდა კიდევ სამი
კაცი წამოვა. ბოცმანი, ერთი მატროსი და ერთიც მოტორისტი. ჯურხა
ეს ფრიალ სერიოზული საქმეა, თუ თავის იმედი გაქვთ, მოემზადეთ. მე
განკარგულებას გავცემ ნავი წესრიგში მოიყვანონ.

— არ შეგარცხვენთ, გიორგი მიხაილოვიჩ. თავის იმედი მაქვს,
ოღონდ თუ შეიძლება, წინასწარ დაველაპარაკებო იმ გემზე. აქედან დია-
გნოზის დასმა, რასაკვირველია, ძნელია, მაგრამ იმდენს მაინც გამაგებო-
ნებენ, რომ ჩემი ვარაუდი გავაკეთო.

კაპიტანი ადგა. სახე ისევ კუმტი და მკაცრი გაუხდა.

— მობრძანდით ხიდურზე, დაგალაპარაკებთ. თარჯიმნობას მე გა-
გიწევთ.

გიორგი მიხაილოვიჩმა კარი გამოაღო და სწრაფად გავიდა.

ჯურხა ხიდურზე რომ ავიდა, კაპიტანი იქ დახვდა. გიორგი მიხაილო-
ვიჩი რაციასთან იდგა და ხელში სალაპარაკო ეკავა. რაციიდან მამაკა-
ცის ბოხი სხმა გაისმოდა.

— საშინლად ტკივა თავი, ტკივილები აქვს აგრეთვე მუცლის არე-
ში, გულიც ერევა.

— გასაგებია, — უთხრა კაპიტანმა. — ჩვენ ვდგებით დრეიფზე, ექ-
იმს გიგზავნით. ჩვენი ექიმი გამოცდილი მეზღვაური არ გახლავთ, ტრა-
პზე ამოსვლისას მიეშველეთ. ასეა თუ ისე, სამბალიანი დელვა მაინცაა.
კაპიტანმა სალაპარაკო დადო და ჯურხას მიუბრუნდა.

— ავადმყოფს ტკივა თავი...

ჯურხამ აღარ აცალა.

— გიორგი მიხაილოვიჩ, ყველაფერი გავიგე.

— იცით ინგლისური?

— როგორმე ვახერხებ.

კაპიტანმა გაიცინა. მის სახეს ერთ წუთს სიცივე და მოღუშულობა
ჩამოშორდა და კეთილად გამოანათა.

— ყველაფერი გავიგე, გიორგი მიხაილოვიჩ, — გაიმეორა ჯურხამ,
— თუ იმ კაცის ნალაპარაკებით ვიმსჯელებთ, ბრმანაწლავის შეტევა
აქვს. შეიძლება გასკდეს კიდევ. თუ პერიტონიტი არ განვითარებულა,
იმ მეზღვაურს გადავარჩენ. პერიტონიტის შემთხვევაში, ყველაფერი ამო-
ვა, ასეთ პირობებში არაფერი არ ეშველება.

გიორგი მიხაილოვიჩმა ექიმს შეხედა. ერთხანს მიშტერებოდა შავი
გამჭოლი თვალებით, მერე ხელები უკან დაიკრიფა და მოკლე ნაბიჯებით
ხიდურზე გაიარა. სწორედ ამ დროს მარცხენა ბაქნის კარი გაიღო და
ქონით მაგრად დაზვინული კაცი შემოვიდა. სხვადასხვაფერის საღებ-
ვებით აჭრელებული მოკლე ჯუბა ეცვა. ხელში თბილი ქუდი ეკავა და მაგ-
რად ჭმუჭნიდა. ქოჩორი უკან ჰქონდა გადავარცხნილი. უღვაშის ბოლო-
ები ბამბის ფთილებივით დაჰკიდებოდა.

შემოვიდა და კართან დადგა. ქუდს ხელს არ უშვებდა.

— გიორგი მიხაილოვიჩ, ნავი შზადაა, მოტორისტი ნოდარ შეწი-
რული და მატროსი თემურ ლომინაძე წამოვა ჩემთან ერთად, — თქვა
მან წვრილი, უსიამოვნო ხმით.

— ბოცმან, ამ კაცს ზომ იცნობ?

— როგორ არა, ჩვენი ექიმი.

კეთილად გაიცინა ბოცმანმა და სწორი თეთრი კბილები გამოაჩინა.

— თქვენც ზომ იცნობთ, სერგეი პავლოვიჩ, მაროკა გახლავთ,
ჩვენი ბოცმანი.

კაპიტანმა ჯურხას გახედა.

— ვიცნობ, — ჩაილულლულა ჯურხამ.

გაცნობის ეს ცერემონიალი მას ახლა ზედმეტად მიაჩნდა. ამბუ-
ლატორიაში მიეჩქარებოდა, საოპერაციო ინსტრუმენტები უნდა მოემზა-
დებინა.

კაპიტანმა კიდევ რაღაცის თქმა დააპირა. ჯურხამ დაასწრო.

— გიორგი მიხაილოვიჩ, მე წავალ, სასწრაფო დახმარების პაკეტს მოვამზადებ. ძალიან ძვირფას დროს ვკარგავ.

კაპიტანმა ხელები გაშალა.

— რასაკვირველია, იჩქარეთ, ექიმო!

ჯურხამ მარჯვენა ბაქნისაკენ გამავალი კარი გამოაღო და სწრაფად გავიდა. რკინის საფეხურები ფეხსაცმლების ბრახუნით ჩაათავა, მხოლოდ ახლა გაახსენდა, თხუთმეტი წუთის წინ ბალიშიდან დამძიმებული თავის აწევა რომ ეზარებოდა. ყველაფერმა გაუარა, თავის ტკივილმაც და გულსრევამაც, მოთენთილობამაც და დაღლილობამ. ახლა მხოლოდ იმას გრძნობდა, რომ სწრაფად უნდა შეეკრა პაკეტი. მისულიყო სრულიად უცნობ გემზე და ვიღაც ბერძნისათვის, რომელსაც ალბათ ამის შემდეგ არასოდეს აღარ შეხვდებოდა, ოპერაცია გაეკეთებინა.

ხილზე მეორე რადისტი შემოეყარა. უცნაურად დაიჭყანა და რაღაც უთხრა.

ჯურხას არ უბასუხნია, გვერდი სწრაფად აუარა და კოშკში შევიდა. მეორე რადისტმა რომ რაღაც უთხრა, ამბულატორიაში გაახსენდა და შეწუხდა, უყურადღებობას არ იყო ჩვეული.

სწრაფად ჩაალაგა ყველა ინსტრუმენტი, რაც რომ საჭიროდ ცნო. არაფერი არ დაეიწყნია, მაგრამ მაინც კიდევ ერთხელ ყურადღებით გასინჯა ზურგჩანთა. დარწმუნდა ყაირათიანობაში და ამბულატორია დასტოვა. კოშკის გასასვლელთან ბოცმანი დახვდა.

— მზად ხართ, ექიმო?

— მზად გახლავართ.

— აბა წამომყევით.

ბოცმანი ჩიღისაკენ კი არ წავიდა, იქვე კოშკის მარჯვენა მხარეს რკინის მოკლე კიბეს ჩაჰყვა, ტანკებთან დადგა და ჯურხას დაელოდა. ჯურხა ერთ წუთს შეყოვნდა კიბეზე, მხოლოდ ახლა მოითქვა სული და ირგვლივ მიმოიხედა. მარჯვნივ და მარცხნივ, პირდაპირ და უკან ყველგან უკიდვრად გაშლილი ზღვა ჩანდა. ტალღები ისევ დგაფუნებდნენ, ხანდახან ტანკებამდეც აღწევდნენ და მერე რკინის მაგარ სარქველებს შორის იფანტებოდნენ.

— ექიმო, ფეხი კი დაგისველდებათ, მაგრამ რას იზამთ. ფრთხილად იარეთ, რკინია, მოსიპულია, — უთხრა ბოცმანმა.

— გმადლობთ, სერგეი პავლოვიჩ, თქვენ წინ წადით.

ბოცმანი მაინც არ წასულა, დაელოდა, სანამ ექიმმა უკანასკნელი საფეხური არ ჩამოათავა. მერე ხელი ზურგჩანთას ჩაავლო.

— მე წამოვიღებ, ექიმო. თქვენ ეს მაშველი კოსტუმი ჩაიცვით. ყოველ შემთხვევაში, ნავი რომ გადაბრუნდეს, უმწეოდ არ იქნებით.

ჯურხამ ზურგჩანთას ხელი უშვა და ბოცმანს მიჰყვა. გზადაგზა იმ პირად აქლისფერ კოსტუმს იცვამდა. ბოცმანმა გაუარა პირველ ტანკს,

მეორეს და მოაჯირთან დადგა. მოაჯირს იქით კი ზღვის ტალღებში მო-
ცრო თეთრი ნავი აკვანივით ირწყოდა.

ჯურხამ დაინახა როგორ მარჯვედ ისროლა ნავში მისი ზურგჩანთა
ბოცმანმა. ასევე მარჯვედ ზურგჩანთა ნავში ახალგაზრდა, შავწყვერმოშ-
ვებულმა კაცმა დაიჭირა. ბოცმანი ახლა ჯურხასაკენ შემობრუნდა, მაგ-
რამ სანამ რაიმეს ეტყოდა, წინა კოშკის აივნიდან კაპიტნის მკექარე
ხმა გაისმა.

— ბედნიერ ნაოსნობას გისურვებთ, ექიმო. ყოჩაღად იყავით!

ჯურხამ კოშკისაკენ გაიხედა და თვალი კაპიტნის გაღიმებულ სახ-
ეს შეავლო. ჯურხამაც გაუცინა და იმავე დროს ბოცმანის ხმაც მოესმა.

— აბა, იმარჯვეთ, ექიმო, კარგი მომენტი, ჩახტით ნავში!

ტალღამ მართლაც და ნავი სულ ახლოს მოიტანა და ჯურხასაც
ალარ დაუყოვნებია... ნავის ფსკერს რომ შეეხო, ბეჭებზე იმ წვეროს-
ანის მძლავრი მარჯვენა იგრძნო. ძლიერ ხელს მტკიცედ ეკავა და არ
გადაქანებულა.

ხატისკაცს არ დაუნახავს თუ რა დროს ჩამოხტა ბოცმანი, მაგრამ
როცა შემობრუნდა, სერგეი მის გვერდით იდგა.

— წავედით, ბიჭებო! — თქვა ბოცმანმა და ნავიც მაშინვე ათუხ-
თუხდა.

— სერგეი, — ჯურხამ ბოცმანისაკენ მიიწია, — ჩვენები რას იზა-
მენ?

ბოცმანმა თავი ყურთან მიუტანა.

— წავლენ, ექიმო.

ჯურხა შეტრწუნდა.

— როგორ თუ წავლენ?

— ისევე, როგორც აქამდე მოვედით.

— მერე, ჩვენ?

— ჩვენც უკან მივყვებით, გზასაც გავაგრძელებთ და კარგ საქმესაც
გავაკეთებთ.

— გავიგე, ეგ სხვა საქმეა.

დაწყნარდა ჯურხა.

მარაოსავით გაშლილი ტალღები ერთმანეთზე მიყოლებით დინ-
ჯად მოდიოდნენ ნავისაკენ. ქვეშიდან უხმაუროდ შეუდგებოდნენ და
მერე მთელ სიმაღლეზე ცისკენ წევდნენ.

ჯურხა დაძაბული იდგა ბოცმანის გვერდით და წინ იყურებოდა.
ცდილობდა დაენახა ბერძნების გემი, მაგრამ ამას ვერ ახერხებდა. წინ
მხოლოდ წყლის მუქ-ლურჯი სივრცე იყო და მეტი არაფერი.

ის წვეროსანი ახლა მოტორთან იჯდა. რაღაცას ჩხირკედლობდა.
ჯურხა მას მხოლოდ მაშინ ხედავდა, როცა დიდი ტალიღიდან გასხლტო-
მის შემდეგ თავს გვერდზე შეაბრუნებდა, რათა ერთხელ კიდევ შეეველო

ცნობისმოყვარე მზერა გრძელი ლურჯი ზოლისათვის, ახლა რომ ნავ-
ქვეშ გაიარა და ერთი მაგრადაც შეანჯღრია.

ბერძნების გემი ნავის წინ ერთბაშად ამოტივტივდა. სულ ახლოს,
ორასიოდე მეტრის მანძილზე ჩანდა რკინის მოზრდილი ჯართი, ჩაყან-
გულ-ჩაყამებული, იმისთანა ტურტლიანი, ტვინი ძალიან უნდა გეჭყლი-
ტათ, რომ დაგედგინათ — მართლა გემი იყო თუ ბუტაფორია.

ჯურხას სახეზე გაოცება რომ გამოეხატა, ბოცმანი ყველაფერს მიხ-
ვდა,

— ექიმო, ბერძნების ხელწერაა, გემებს არ უვლიან. ოღონდ ფული
ამოქაჩონ და რკინა თუ დაიქანგება და დალბება, არას დაგიდევენ.

— სულ არ ღებავენ?

— ეე, მოგცლიათ ერთი, ამისათვის თავს არ იწუხებენ.

ბოცმანი წინ გადაიხარა, მის ფეხებთან ჩაცუტკულ ახალგაზრდას
შეჭზე ხელი დაჰკრა.

— თემურ, ნახე ეს ბედოვლათები აბა, თუ მოიფიქრებენ ქარისაგან
დაგვიფარონ. ხედავ, როგორ დგანან?

— შებრუნდებიან, — თქვა მტიციელ იმ წვეროსანმა და მარ-
თლაც გემმა იწყო კურსის შეცვლა. კიჩო ნელნელა შეაბრუნა მარჯვნივ
და მარცხენა ქიმიტ ნავისაკენ დადგა.

ჯურხამ იგრძნო რომ ტალღებს ძალა გამოეცალათ. მთელი ეს
მშფოთვარე ზღვა თვალისდახამხამებაში გაირინდა, დაწყნარდა.

— რა მოხდა? — ჰკითხა ჯურხამ ბოცმანს.

ბოცმანმა ხელი წინ არხეინად გაიშვირა.

— იმ ბედოვლათებმა ბოლოსდაბოლოს მოიფიქრეს, გემი ისე დაა-
ყენეს, რომ ქარისაგან დაგვიფარონ. ჩვენ ბერძნების მიერ შექმნილ ხე-
ლოვნურ ყურეში ვართ.

ჯურხა ახლა მათ წინ აღმართულ ჩაყანგებულ საფრთხობელას გაჰ-
ყურებდა. ხედავდა, რომ უკანა ერდოზე სამი კაცი ფუსფუსებდა. რას
აკეთებდნენ, ეს კი ვეღარ გაიგო. ბოლოს, ჩალიჩს რომ მორჩნენ, იმ სამ-
მა კაცმა თოკის გრძელი ტრაპი ჩამოლუშვა უკანა ერდოზე. ტრაპი სწრა-
ფად დაქანდა და მისი ორი საფეხური ზღვაში გაუჩინარდა.

ნავი ზედ ტრაპთან მიაგედეს. ის მეზღვაურები უკანა ერდოზე რომ
ფუსფუსებდნენ, ახლა მოაჯირთან გაჩნდნენ. ზეღოს იქნევდნენ და რალა-
ცას იძახდნენ. ბოცმანი აქედან რუსულად უყვიროდა, ის ტრიო იქიდან
ბერძნულად პასუხობდა. ერთნი რომ ალთას იყვნენ, მეორენი ბალთას
იქით გასულიყვნენ. ერთმანეთს ვერც ვერაფერს უგებდნენ და ვერც აგე-
ზინებდნენ. ბოლოს მაროკა ტრაპს მიწვდა და ნავისაკენ მოათრია.

— ექიმო, აბა, იმარჯვით.

ექიმმა იმარჯვა და ტრაპს მოეკიდა. სულ ფორთხვით აჰყვა. ერდო-
ზე რომ გადავიდა, ბოცმანს გადმოხედა.

— ბოცმან, თქვენ არ ამოდინართ?

ბოცმანი ნავში აღმართულიყო და ზურგჩანთას მოაჯირზე გადაიკეთებდა. ტვირთი რომ მოიშორა, მაროკამ ექიმს ამა-
ოხელა.

— ჩვენ გემზე ვბრუნდებით, როცა საქმეს მორჩებით, დაგვიძახეთ და მოვალთ. წარმატებას გისურვებთ, ექიმო.

ნავმა დაითუხთუხა და ტალღებს გაეკრა. ჯურხა მარტო დარჩა. მის წინ სამი ბერძენი მეზღვაური იდგა და თვალეში შესციცინებდნენ. მეოთხე კოშკის კიბიდან ჩამოდიოდა. ჯერ მოსულიც არ იყო, მარჯვენა ხელი მისალმების ნიშნად ჰაერში აიჭნია და მთელი ხმით დასცქია:

— გამარჯობა, товарищ!

ჯურხამ იმ კაცს გახედა. ეს რუსულ-ქართული მისალმება ბერძენ-
ბის გემზე მისთვის მოულოდნელი იყო.

— თქვენ ლაპარაკობთ რუსულად?

— ცოტას ვლაპარაკობ. ვყოფილვარ ოდესაში, ბათუმში, ფეოლო-
სიაში, ნოვოროსიისკიში...

— ძალიან კარგი, ეს ცოტაც კი ჩემთვის საკმარისია. მე მქვია ჯურხა-

— ჯურხა, — გაიმეორა ბერძენმა.

— დიას, თქვენ რა გუვიათ?

— მე ანასტასს მეძახიან.

გულალალად გაიღიმა ბერძენმა და ხელი გაუწოდა.

— ანასტას, აბა მანახეთ თქვენი ავადმყოფი.

— წამობრძანდით, — თქვა ბერძენმა და სტუმარს წინ გაუძღვა.

მათ განვლეს უკანა ერღო. მერე ერთადერთ კოშკისაკენ ამავალ
რკინის ქანგმოკიდებულ საფეხურებს პატარა ბაქნისაკენ აყენენ.

იმ პატარა ბაქანზე რომ ავიდნენ, ანასტასმა დიდი, ქანგმოდებული
ლუკი შეაღო. ზღურბლს გადააბიჯა და იქვე დადგა.

— მობრძანდით!

ჯურხა ვიწრო დერეფანში აღმოჩნდა. საღებავების გამაღიზიანებე-
ლი სუნი იდგა და საიდანდაც ეხოლოტის შიშინი ისმოდა. ხატისკაცი
მიხვდა, ახლოს ზიდური უნდა ყოფილიყო, მეგზურისაკენ მიიწია.

— ანასტას, სასწრაფოდ მიმიყვანეთ ავადმყოფთან.

ანასტასმა არაფერი თქვა. თავი მორჩილად დაიქნია და იმ ვიწრო
დერეფანში ექიმს გაუძღვა.

ცოტა რომ გაიარეს, ბერძენი პლასტიკატგადაკრულ ფართო კარ-
თან შეჩერდა. ის კარი მხოლოდ მაშინ შეაღო, ჯურხა გვერდით რომ და-
იგულა. ხატისკაცმა პირდაპირ პატარა კოხტა მაგიდასთან ჩამომჯდარი
კაცი დაინახა. ორმოციოდე წლისა თუ იქნებოდა. ბედის თამაშს მაინც
მოესწრო მისთვის ჯიღის დადგმა—თმა მთლად ფათეთრებოდა. იგი იჯდა
ნახევრადჩაბნელებულ კაიუტაში, ოდნავ წინგადახრილი, იდაყვებით მა-

გიდას ეყრდნობოდა და ერთადერთი მაგიდის ნათურის შუქი სახეში ცემდა. ჯურხას გაუკვირდა, რომ ილუმინატორებზე მძიმე შავი ფარდები იყო ჩამოშვებული.

კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა წინ და ის მუშიაღქცეული კაციც შეინძრა. მხრები უხერხულად შეათამაშა, მძიმედ, ზღაპრით წამოღდა. ხატისკაცი ახლა მიხვდა, რომ მასპინძელი უძილო ღამეებს გაეტეხა.

— გამარჯობათ, — თქვა ინგლისურად.

იმ კაცმა უშნოდ გაიღიმა და მაგიდას მოშორდა. მაღალი, მოსული მეზღვაური იყო. ბეჭებიც ათლეტური ჰქონდა. სტუმრის წინ რომ დადგა, ჯურხა და ის საჭიდაო არენაზე გამოსულ ფალანგებს ჰგავდნენ. მასპინძელმა ხელი მაგრად მოუჭირა, მერე თვალებში ჯიქურ ჩახვდა.

— მითხარით, გეთაყვა, ქირურგი ხომ არ ბრძანდებით? თუ ეს ასეა, მაშინ ვიტყვი, რომ არც ისე წყალწაღებული კაცი ვყოფილვარ.

ის ლაპარაკობდა სუფთა ინგლისურს, ოღონდ ბალკანური აქცენტით. ცდილობდა შინაგანი მღელვარება დაეთრგუნა, მაგრამ ამას ვერ აღწევდა. ძალიან აფორიაქებული და დაბნეული ჩანდა.

— ავადმყოფი თქვენ ბრძანდებით?

იკითხა ჯურხამ.

— არა, ძვირფასო, მე მხოლოდ ჭირისუფალი ვარ. სანამ ავადმყოფს ნახავდეთ, შინდა ორიოდე სიტყვა ვითხრათ.

მასპინძელმა თვალებით სწრაფად მოძებნა მომცილებელი. მარჯვენა ხელი ჰაერში აიქნია, თითქოს და სასწავლო დაფაზე რაღაცას წერსო.

— ანასტას, ცოტა ხნით დავგტოვეთ!

ანასტასი მაშინვე პლასტიკატის კარში გაუჩინარდა. მასპინძელმა კი ჯურხას ბეჭზე ხელი დაადო და სავარძელთან მიიყვანა.

— დაბრძანდით.

— ფანა დაჯდომის დროა?

იკითხა გაცემულმა ხატისკაცმა.

— მხოლოდ ორი წუთით.

ჯურხა დაჯდა, მასპინძელი არ დამჯდარა. დიდ შავ კარდასთან მივიდა, ქვედა სექციის კარი გამოღო. კედელჭრილის ბუდეში ჩალაგებული ორი ჭიქა ამოიღო. მარცხენა ხელის თითებში მოხდენილად დაიჭირა. მერე მარჯვენათი ვისკის ბოთლი დაითრია.

ჯურხამ სავარძლიდან წამოიწია.

— სერ, თქვენ ძვირფას წუთებს მაკარგვინებთ.

მასპინძელმა ბერძნულად რაღაც ჩაილაპარაკა. რასაკვირველია, ჯურხას არაფერი გაუგია, სავარძელში ისე უხერხულად ცმუტავდა, თითქმის ნემსებზე მჯდარიყოს, იმ მოსულმა კაცმა ვისკით სავსე ჭიქა რომ მიაწოდა, შეიშმუნა.

— მე ვიცი, ქირურგებს ოპერაციის წინ გიყვართ ცოტა გადაკვრა.

— სერ, ცოტა შეიძლება, ამით ქვეყანა არ დაიქცევა. მაგრამ მე ვაზრუნოვარ
ფოთებს ავადმყოფის ბედი.

ჭიქა ჩამოართვა.

მასპინძელმა ულაზათოდ გაიღიმა.

— ეს თქვენი გამარჯვებისა იყოს, ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ სიკვდილთან ბრძოლაში. — გადაკრა, მერე დაბალი რბილი სკამი გამოაჩინა და ზედ დაჯდა.

— იცით რა, სერ, — საათს დახედა, — თქვენ ალბათ მოხვედით იმ განწყობით, რომ აპენდიციტის ამოჭრა მოგიწევდათ. არა, სერ — თქვენ პაციენტი უფრო მძიმე ავადმყოფია. ამ ქალს... მისი სიცოცხლე ჩემთვის აუცილებელია. სერ! თქვენ იცით...

მასპინძელი ადგა და თითი ჩამრთველს შეაჩო. კაიუტა გაჩახჩახდა. ჯურხამ იმ ბრგე კაცისაკენ რომ გაიხედა, კედელზე თვალი ჰკიდა ქალის პორტრეტს. თეთრ, გამჭვირვალე ქსოვილში ატანდა ვარდისფერი კერტები. აღამიანთა მოდგმის ულამაზეს ასულს თხელ ცეცხლისფერ ტუჩებზე ირონიული ღიმილი გაცურებოდა. ეს ღიმილი ეუცნაურა ჯურხას და მასპინძელს ვახედა.

— ხომ ვერ მეტყვით, სერ, ვინ შექმნა ეს ღიღებულ ტილო?

— გერვასიო დიასმა.

— ასეც ვიფიქრე... ახლა კეთილი ინებეთ და ჩემი პაციენტის კაიუტამდე მეგზურობა გამიწიეთ.

— მომყევით ექიმო.

მასპინძელი კარისაკენ წავიდა, ხატისკაცმა დააწია:

— სერ, თქვენს სახელს ხომ ვერ მიბოძებდით?

მასპინძელმა კარი ნერგიულად გამოაღო და სანახევროდ შემოებრუნდა.

— ამ გემის კაპიტანი გახლავართ, ლაზაროს ატმაციდისი.

კაპიტანმა დერეფანში გაიხედა.

— ანასტას, ექიმი მიიყვანე სოფიასთან.

ჩაბნელებულ დერეფანში ანასტასი მოჩვენებასავით გამოჩნდა. კაპიტანის წინაშე თავი დახარა.

— ვიჩქაროთ, ექიმო!

თქვა და დერეფანში ძუნძულით წავიდა. ხატისკაციც უკან მიჰყვა. ერთ წუთს სიბნელეში კიდევ დაჰკარგა მეგზური, მაგრამ ანასტასმა რომ კაიუტის კარი გამოაღო, დერეფანიც განათდა.

ხატისკაცი მომცრო კაიუტაში შევიდა და განიერ საწოლში საცოდავად მოკრუნხული, თეთრ ზეწარში გამოკრული არსება შენიშნა. ანასტასი სასთუმალთან დახრილიყო.

— სოფია, ექიმი მოგიყვანეთ.

ქათქათა ზეწარი შეინძრა.

— გმადლობთ, ანასტას, აჯობებდა მღვდელი მოგეყვანათ, ამ ქვეყნი-
დან უკვე მივდივარ.
ჩურჩულთ, სვენებ-სვენებით წარმოთქვა სოფიამ.

* * *

ჯურხა დაიხარა და ქალის მარჯვენას მიწვდა.

კაპიტანი რბილ შავ სავარძელში იჯდა. ფეხები წინ გაეშვირა და თავი საზურგეზე გადაეგდო. თვალები მიეღულა. ვისკით სანახევროდ სავსე ჭიქისათვის ხუთივე თითი შემოეხვია. თუმცა ჭიქა მაგარ იატაკზე იდგა, ხელის გაშვებას მაინც არ აპირებდა.

ხატისკაცმა რომ უთხრა, გული ხომ არ გაწუხებთო, კაპიტანს არ გაუგონია. თვალები მიეღულა და თვლემდა.

ხატისკაცმა კიდევ გაუმეორა კითხვა და კაპიტანი შეიშმუშნა.

— დიახ, ექიმო, ხანდახან მაწუხებს. ახლა ალბათ წნევაც მაღალი მექნება, ყურები ისე მიწუთს, თითქოს და ხალხით გაქედოილ სტადიონზე გიყო.

— მოისვენეთ, ძილი მოგიხდებათ.

კაპიტანმა ჭიქა ზღაზვნით აითრია, ვისკი მოსვა.

— თქვენ ამბობთ, რომ შეიძლება გადარჩეს?

— ახლა ყველაფერი ორგანიზმზეა დამოკიდებული.

— სოფია მაგარი ქალია.

კაპიტანმა თვალები ფართოდ გააღო და ექიმს შეხედა. ამ სიტყვების დასტურს იგი ხატისკაცისაგანაც ელოდა. ჯურხამ გაუგო.

— ოპერაცია ძალზე რთული იყო. შეიძლება ბევრს ვერც კი გაეძლო და სიცოცხლეს საოპერაციო მაგიდაზე გამოთხოვებოდა. სოფიას ერთიც კი არ დაუკვნესია. მით უმეტეს ნარკოზის წამოღება დამავიწყდა და ოპერაცია ისე გავუკეთე.

— სოფია მაგარი ქალია.

გაიმეორა კაპიტანმა და ექიმს უმარილოდ გაუღიმა.

— ნამდვილად მაგარი ქალია, მაგრამ სიკვდილთან ბრძოლა იოლი საქმე როდია.

კაპიტანი შეკრთა. მხერა ხატისკაცს გაუსწორა.

— ექიმო, ჯერ ნუ წახვალთ, ცუდად რომ გახდეს?!

— მე ვემორჩილები ჩემს კაპიტანს, რომლის ბრძანებითაც ახლა აქ, თქვენთან ვიმყოფები.

ლაზარის ატმაციდისი დაფიქრდა. ნაღვლიანი მხერა იატაკს მიაჭდო. მთელი სამი წუთი თვალები იატაკისათვის არ მოუშორებია. მერე ჯურხას გახედა.

— ექიმო, სად მიდის თქვენი გემი?

— ატლანტის ოკეანეში, — სწრაფად უპასუხა ჯურხამ.

— დავუკავშირდები თქვენს კაპიტანს. ვთხოვ დროებით დაგტოვოთ ჩემს გემზე. მე უკან გავყვები თქვენს ტანკერს. მგონი ცუდად არ მომიფიქრებია. არც თქვენ ჩამორჩებით ეკიპაჟს და ავადმყოფსაც მიხედავთ. სერ, მაპატიეთ, ახლავე მოვალ.

კაპიტანი გავიდა და ჯურხა იმ სკამზე გადაჯდა, ლამაზი ქალის პორტრეტის წინ რომ იდგა. ფეხი ფეხზე გადაჯვარედინა, სიგარეტი თითებს შორის მოიქცია და გერვასიო დიასის შემოქმედებას ახლა უფრო მეტი ყურადღებით შეხედა. დიდი ოსტატის მაგიური ძალა პორტრეტისავე იზიდავდა. თითქოს და მის წინ გაცოცხლდა ეს ცბიერი ანგელოსი, კედლიდან ჩამოვიდა და მთელი თავისი ეშხითა და ლაზათით, მიწიერი სიბიწით კაცის წინ გაიარა.

ხატისკაცი ღრმად ისუნთქავდა თამბაქოს ბოლს, ტანში თბილი ყრუ-ანტელი უვლიდა და დამატორობელ ზმანებას მსუბუქ ღრუბლებში აჰყავდა. კაპიტანი რომ დაბრუნდა და მის უკან სავარძლის საშურგესთან დადგა, არაფერი გაუგია, ისევ ისე ფეხებგადაჯვარედინებული იჯდა და თამბაქოს ქაჩავდა.

— ამ სურათში გერვასიო დიასს ერთი მილიონი ესპანური პესეტი გადაუხადე. როგორ ფიქრობთ, ძვირი დამიჯდა?

ჯურხა წამოდგა. სიგარეტი საფერფლეზე ჩააქრო და გასწორდა.

— მისტერ ლაზაროს, მე არ ძალმიძს ამ მშვენიერების ღირებულება შევაფასო.

— გიყვართ ხელოვნება?

ჯურხამ მხრები აიწურა.

— რა უფლება მაქვს არ მიყვარდეს ის რაც ადამიანთა წვითა და გიგანტური შრომითაა შექმნილი. ადრე ძალიან გატაცებული ვიყავი იტალიური რენესანსით.

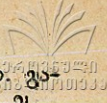
— დაბრძანდით, — თქვა კაპიტანმა და კაიუტაში გაიარა, — თქვენს კაპიტანს ველაპარაკე. შევთანხმდით, შეგიძლიათ გულდამშვიდებული ბრძანდებოდეთ.

— დაეთანხმა თქვენს გეგმას?

— რასაკვირველია, საბჭოთა კაპიტნებთან შეთანხმება ყოველთვის ადვილია. ეს ჩვენ ვართ დაწყევლილი, ოქროს გარეშე რომ ნავის ჩაშვებაც გვეზარება.

— მსიამოვნებს ამის მოსმენა, — გაიღიმა ჯურხამ.

— წამდვილად ასეა. ერთხელ სტამბოლში ფრანგების გემს დავეჯახე. კაპიტნის ხიდური მთლად მომირღვია. ბუქსირი ვითხოვე. კულტურულ ფორმებში მითხრეს, რომ ბუქსირის მოცემის საშუალება არა გვაქვს. თუ გნებავთ, მაშველ გემს გამოგიგზავნით. თუ რას ნიშნავდა ეს, კარგად ვიცოდი. თურქების ქისაში ოქრო უნდა ჩამეყარა. დავთანხმდი, აბა

რა მექნა, დინება სწრაფად მიმაქანებდა და უარესს გადავეყრებოდი. მა-
მომიჭირეს და ათმაგი ტყავიც ამაძვრეს. თქვენს წყლებში რომ მომსე-
ლოდა ეს, მუქთად გამიკეთებდნენ ყველაფერს.

* * *

სოფია მომთენთველ ბურანში გრძნობდა, რომ მუცელი საშინლად
ვწვოდა. თვალები რომ გაახილა, წყვილიაღში ჩაკარგული ბაცი კონტუ-
რების გარდა ვერაფერი შენიშნა. პირი გამშრალი ჰქონდა და ერთი ყლუ-
პი ცივი წყალი ქვეყანას ერჩია. სოფიას სურდა გაეგო, ახლოს იყო ვინმე
თუ არა. პირის გაღებაც ცადა, მაგრამ პატარა ვარდისფერი ტუჩები არ
დაემორჩილა. ცდილობდა აღედგინა თუ სად იყო, ესეც ვერ გაიხსენა:
მუცელი კი ეწვოდა და ტკივილებისაგან მოკრუნჩხული იწვა. მერე რო-
დის-როდის გონება გაუნათდა და თვალწინ ის თეთრხალათიანი კაცი წა-
რმოუდგა, სანამ გონებას დაეკარგავდა მის საწოლთან რომ ფუსფუსებდა.

— სოფი, — მოესმა მარჯვენა ყურთან ძალზე ტკბილი ხმა. ამ ხმაში
მან უცხო აქცენტიც იგრძნო და რაღაც შერბილებული ფოლადიც. ასე
არ ლაპარაკობდა ლაზაროს ატმაციდისი. ასე არც ანასტასი ლაპარაკობ-
და. ეს სულ სხვა კაცი იყო.

— სოფი, მე თქვენ გიამბობთ ლამაზ ლეგენდებს ადამიანებზე, სით-
ბოზე და სიყვარულზე. მისმენთ, სოფი?

სოფიმ გაიღიმა და დაღლილი მხერა სასთუმალთან დახრილ იმ ლა-
მაზ კაცს შეახვედრა. თავი ოდნავ დაიქნია.

— აბა, დავიწყეთ.

იყო და არა იყო რა, სოფი. იყო ერთი ძალიან ლამაზი, მშვენიერი
ქალაქი. ამ ქალაქს „სავარდოს და სამაისოს“ ეძახდნენ. ალბათ იმიტომ,
სხვაგან არსად არ იყო მაისი ისეთი მომხიბვლელი, როგორც აქ, ამ პა-
ტარა ქალაქში. ქუჩები, სახლები, ეზოები, სულ ყველაფერი ვარდების
ტყეში იყო ჩაკარგული.

დიდი ავი მდინარე ქალაქს ორ ნაწილად ჰკრიდა. იმ მეორე ნაწილ-
ში რომ გადასულიყავით, ჯაჭვის სიღრმე უნდა გადაგვევლოთ. სოფი, არ
იფიქროთ, თითქოსდა ხიდი მართლაცდა ჯაჭვისა ყოფილიყოს. ჩვეულებ-
რივი რკინისა იყო, მაგრამ ხალხი მაინც ჯაჭვისას ეძახდა.

ხიდთან ახლოს დიდ თეთრ სახლში ცხოვრობდა ერთი ქალიშვილი.
მას ფართო თაფლისფერი თვალები ჰქონდა და ფერმკრთალი სახე, წაბ-
ლისფერი თმა ერთ გრძელ ნაწნავად ჰქონდა დაწული.

ქალიშვილი ყოველთვის ჩაფიქრებული დადიოდა და გონებაში
თხზავდა ლამაზ სიმღერებს ადამიანებზე, მათ ტკივილებსა და სიზარულ-
ზე. ყველაფერი ის, რაც ქვეყნად ბუნებას შეუქმნია, მისთვის ახლობელი

და ტაბილი იყო. ის დღეში ერთხელ გადაივლიდა ჯაჭვის ხიდს. ადრეულ
უქმებრიონის მთაზე და დიდხანს იკარგებოდა დიდებული ტაძრის ნანგ-
რეგებში, რომელიც ოდესღაც მისმა დიდმა წინაპრებმა ააშენეს.

ეს ქალიშვილი ქალაქის აქეთა მხარეს მუსიკას რომ წერდა... მისმენ
სოფი?

სოფიამ ტუჩები მოკუმა. გაიღიმა და თავი შეაძრია.

— ჰო, ეს ქალიშვილი რომ ქალაქის ერთ მხარეს ცხოვრობდა და
მომხიბვლელ მუსიკას ქმნიდა, იქით, მეორე მხარეს, ერთი ნაღვლიანი ბი-
ჭი დადიოდა. ეს ყმაწვილი ჩუმად, თავისთვის ლექსებს წერდა. გიყვართ
ლექსები, სოფი?

სოფიმ ისევ გაიღიმა.

— ყმაწვილი ისევე, როგორც თაფლისფერ თვალბიანი ქალიშვილი,
უმღეროდა ადამიანთა განცდებსა და ტკივილებს, მათ სიხარულსა და
უმწიკვლო სიყვარულს.

ქალიშვილს თვალები ცრემლებით აევსო.

— ჰოდა, ერთ დღეს ის ბიჭი იმ გოგოს შეხვდა. სწორედ იმ ჯაჭვის
ხიდზე შეხვდა, როცა ქალიშვილი იქითა მხარეს გადადიოდა, ყმაწვილი
კიდევ აქეთ მოდიოდა.

ვაყს შეუყვარდა ქალიშვილი და ყოველდღე ხიდზე ელოდებოდა
მის გამოჩენას. ერთხელ კი ველარ მოითმინა და შეაჩერა, უთხრა რომ
ძალიან უყვარდა, სიცოცხლეზე მეტად. უთხრა, რომ თუ არ გაუგებდა,
მის თვალში ყველაფერი დაკარგავდა ფასს და სიცოცხლეს აღარ ელი-
რებოდა.

ქალიშვილმა მოუსმინა, მერე ნაღვლიანი მზერა მიაპყრო და უბასუ-
ხა: არაო. იგი თუმცა ლამაზ სიმღერებს წერდა ადამიანებზე, მათ ტკივი-
ლებსა და განცდებზე, იმ ყმაწვილს მაინც ვერ გაუგო და ნელა აპყვა გზას
ამწვანებული გორაკისაკენ.

ვაჟი მეორე დღესაც მოვიდა ჯაჭვის ხიდთან და მესამე დღესაც, ყო-
ველ ცისმარეზე მოდიოდა, მაგრამ ის მომხიბვლელი ქალიშვილი არ ჩან-
და. ეს მისთვის დიდი ტანჯვა იყო. იტანდა, რადგანაც იცოდა ადამიანი
ქვეყნად სიხარულისა და ტანჯვისათვის გაჩნდა, რომ ნაღველი და სევდა
ყოველთვის აღემატება იმ სიამოვნებას, რომელსაც ჩვენ ბუნებას გამოვ-
ტაცებთ სოფი.

სოფიამ თვალები გაახილა. თავი ნელა გადმოაბრუნა და ექიმს შე-
ხედა. ძლივს გამოაძვრინა თხელი საბნოიდან პატარა გამხდარი ხელი და
მისი მხსნელისაკენ გაიშვირა. გაღიმებაც ცადა, მაგრამ არ გამოუვიდა,
თვალეები ცრემლებით ჰქონდა სავსე.

სიკლიდან — „გაოგნული სიგლაჲაჲი“

* * *

მამ ასე...

უკვე ჩავმდგარვარ რიგში
სისხლის და სულის ერთგულ მხარჯველად.
ძმებო, მომკერით თუკი ხელს გიშლით
ეს უღალატო ჩემი მარჯვენა.

თუ ახლა არა,
თუ ამ დღეს არა,
დღე ხვალინდელი ველარ დამკოდავს.
და სიმღერებში იცოცხლებს მარად,
გული, რომლითაც ცეცხლი დამქონდა.

ეს ოცდახუთი, როგორც ლახვარი,
უმძიმეს ხელით მკერდზე დახლილი, —
არის ცხოვრება დაუძრავი
და უკვდავების გამოძახილი.

სამშობლოს ცაო, დაღალს იშლიდე
უნეტარესი შუქთა ნათებით.
მე შევინახე შენს დიდ სიმშვიდეს
საკუთარ სისხლით და შემართებით.

მაგრამ სიცოცხლე უსაქართველოდ, —
არც მიწიური, არც ზეციური.
სამშობლოვ ჩემო, მზეო, ნათელო,
შენს სადიდებლად ვარ შეწირული!

შენ ახლა შორს ხარ,
 უკაცრიელი
 უცხოა ჩემთვის მთების მშველება.
 და მონატრების ცეცხლი ძლიერი
 მღევს როგორც ჯაღო და მოჩვენება.

შენ ახლა შორს ხარ,
 სახეშეცვლილი
 ამაოდ ვცდილობ მთიელს მივბაძო.
 და მე ღამ-ღამე დაჭრილ მხეცივით
 ხანდახან ძილშიც ვკვნესი, ძვირფასო.

ამაოდ ველი, სადმე ნისლებში
 გადაირბინონ შემფრთხალ ჯიხვებმა.
 გზები, რომელსაც მაგ მზით ვივსებდი
 სამარადისო სსოვნას მიჰყვება.

და ქუხს ქვეყანა განცდის და ღელვის,
 ბრძოლის, დათმობის და თავგანწირვის.
 ხანდახან ღეშით ივსება ხევი
 და შიშით ცისკენ გარბის არწივი.

ხანდახან ცაზე შეყინულ თვლებს
 უღარაჯებენ მხდალი ყვავები.
 ივსება, დნება, ივსება მთვარე,
 და გვენატრება ჩვენ ერთმანეთი.

მოვკვდები თუკი აფოთლილ ხეხილს
 და მიწის სითბოს შვებით არ ვუფლი.
 სადღაც სალამურს აკვნესებს მწყემსი
 და იმის ხმაში მიხმობს მამული.

შემომაყარე ღიმილი მწველი,
 რომ ამიჯანყდეს სულში სიცოცხლე.
 დღეები ჩემი მიდის სიმღერით, —
 შენზე ოცნების უთქმელი მოწმე.

ამივსე თასი,
ცეცხლით ამივსე,
სულს არ მოვითქვამ, ისე გამოვცლი.
რომ არასოდეს გადამავიწყდეს
თვალები, ფრთხილად ამოსაკოცნი.

მე შენზე იმ ლურჯ ოცნებით ვმღერი
ჩვენ რომ მომავალს ენატრობდით ზშირად.
და როცა შენი ფაფუკი ხელი
შემკრთალ ჩიტივით ხელში მეჭირა.

ძვირფასო, ზშირად უცქირე მთვარეს
ბნელი სარკმლიდან,
როგორც გვიჭვარდა.
იქნება, შევხვდე შენს ლამაზ თვალებს
მთვარეზე, ცივი ციმციმის გარდა.

ღლეები მიდის,
ნელდება სითბო,
ივსება წუთი ფიქრის და მოცდის.
ვიცი, ჩურჩულებ და ძილშიც მიხმობ
ტუჩებით, ტკბილად ამოსაკოცნით.

ვიცი, არ სძინავს და გისმენს თრთოლვით
ცერზე შემდგარი ბალახის ღერიც.
ო, როგორც მზეზე დაყრილი თოვლი,
ღლეები ჩემი დნება სიმღერით.

აპრილი სეზე ჩირაღდნებს ანთებს,
და შენს სითეთრეს ურიგებს ტოტებს.
სიცოცხლე გწამდეს,
სიმღერა გწამდეს
და ჩემი მოსვლის იმედი გქონდეს.

* * *

წუხელის მთვარე არ იყო ცაზე
და მე რატომღაც ძლიერ მიჭირდა.
რამ მომანატრა არ ვიცი ასე
მწვანე კონცხი და მწვანე ბიჭვინთა.

მესიზმრა, თეთრი იდგა ხომალდი,
რომელიც მხოლოდ ნიშანს ელოდა.
ქვეყნად ქართველის თუ გინდა მადლი
შორს ნუ დაკარგავ საქართველოდან.

თორემ წაჰყვება მამულის ლანდი,
ლანდი მყინვართა,
ლანდი მდელითა.
სხვაგან ქართველი ლერწამს ვერ გათლის
და ვერ იმღერებს, როგორც მღეროდა.

მისთვის სხვა არსად არ ჰყვავის ვარდი,
თუ მამულს მარტი არ რთავს პეპლებად.
იგი დაჰკნება თბილისზე დარდით,
თბილისზე ფიქრით დაიფერფლება.

მისთვის ყველა ცა არ არის ერთი,
ყველა ზღვის ფერში უჭირს გაძლება.
იგი დაიწვის ბათუმის სევდით,
ბათუმის წატვრით დაინაცრება.

როგორც ყარიბი, თავს ობლად თვლიდა
თუ არ დალოცა რთველში რთველობა.
ქართველისათვის გაჩენის დღიდან
ერთია მიწა და ქართველობა.

და ისევ მისთვის,
და სწორად მისთვის
ქართველი ბაძავს სოურუმშიც ვაზებს.
ქართველში ვაზის მღუღარებს სისხლი,
ქართველში ვაზის ღვას სილამაზე.

სად მარტვილობდა, ვგონებ იქ კლდისაც
ლერწამი რაა, ხავსიც მღეროდა:
ქართველი მშვიდად იმშობს სიკვდილსაც,
ოღონდ, ნუ გაჰყრი საქართველოდან.

ნოვარა მოღვაწე

ჩემი პირველი ნაბიჯები

ერთი კვირაა მუშაობა დავიწყე და ისე გავერთე, მიკვირს, ის რამდენიმე თვე უსაქმოდ როგორ გავძელი. უმაღლეს სასწავლებელში რომ ვერ მოვხვდი, ბიძაჩემმა, რომელიც ერთი სოლიდური კომბინატის დირექტორია, დამიბარა და მითხრა: აღმაღალმა ხეტილს სჯობს, ჩემთან მოდი და სამუშაოს მოგცემო. მართალი გითხრათ, გულზე შემომეყარა, უპატრონო ხომ არ ვარ, მუშაობა დავიწყო-მეთქი. არასოდეს ჩაცმა-დახურვაზე და ჭამაზე არ მიფიქრია, თანაც ისე გაამაყებელი ვიყავი, უბრალო სამუშაოს ხელს როგორ მოვკიდებდი. ექიმი, ექიმი უნდა გამოვიღე-მეთქი, ვიძახოდი. იქნებ სხვა რომელიმე დარგზე ქე მოვწყობილიყავი, მაგრამ ინჟინრობა ან პედაგოგობა რა მოსატანია, როცა ექიმობა მქონდა ამოჩემებული. შემომიჩნდნენ, უსაქმურობამ არ დაგლუბოსო და დამიყოლიეს — ბიძაჩემმა თავის კომბინატში საღებავების საწყობის ექსპედიტორად გამაფორმა.

ჩვენი საწყობი კომბინატის ეზოს ბოლოშია და საკმაოდ მოზრდილ, ერთ მთლიან ფარდულს წარმოადგენს, სხვადასხვა ფერის საღებავით სავსე კასრები ერთ კუთხეში ზედახორად აწყვია, ხოლო მომცრო ქილებით თაროებია გამოჭედილი. შესასვლელი, კარები, კედლებიც კი საღებავებითაა მოთხვრილი. იქვე, კარებთან, შიგა მხარეს ჯიხური ღვას, სადაც საწყობის გამგეს თავისი კაბინეტი აქვს მოწყობილი. საწყობის გამგე ორმოცდაათ წელს მიღწეული კაცია, თითქმის მელოტი. როგორც შემდეგ გავიგე, ორსართულიანი ქვის სახლი უღვას და ოთახები თვალით უნახავი ავეჯით აქვს გაწყობილი, მარტო ერთი ლუსტრა ექვსი ათასი მანეთი ღირს. რა თქმა უნდა, სამსახურში ფეხით არ დადის, ახალთახალი „ვოლგა“ აქვს, როგორც მან საუბარში ირონიული ლიმილით მითხრა, იგი რიგით მეხუთეა.

პირველ დღეს საწყობის კარებს დამორცხვებული მივაღექი, იმის

თქმაც კი არ შემეძლო, თქვენთან სამუშაოდ ვარ გამოგზავნილი. კარებში შევიჭვრიტე და ვეებერთელა საწყობის სიბნელემ გული შემიქანა, ასე მეგონა, შევიდოდი შიგ და ეს უძირო სიბნელე ჩამყლაპავდა. შეეცბი, საწყობის გამგემ თავისი კაბინეტის სარკმლიდან გამომხედა, ალბათ გაფრთხილებული იყო და მიხვდა, ვინც ვიყავი. მოდი, მოდი, ნუ გერიდებო, დამიყვავა და თავისი კაბინეტის კარებთან შემომხვდა, ხელი გამომიწოდა, მის სახეს კეთილი კაცის ღიმილი შევწოდა. ამხედ-დამხედა, მგონი, შემამოწმა, რა მარიფათისა ვიყავი, კაბინეტში შემიყვანა და მაგიდასთან დამსვა.

— არსად არ გიმუშავია? — მკითხა მან. *

— არა. — თავი დავხარე მე.

მგონი, არ ესიამოვნა, რომ ახალბედა ვიყავი. მაგიდაზე ჩამოყრდნობილი მარჯვენა ხელის თითები აათამაშა. დუმილი ჩამოვარდა. ბიძაჩემზე ისე ვიყავი გაბრაზებული, კინაღამ სისხლი ტვინში ამოვარდა, რა მიქნა ეს, ამ საღებავებში სად ჩამაგდო-მეთქი. გამგემ დასძლია უკმარისობის გრძნობა, სკამის საზურგეს მიეყრდნო და მითხრა:

— ყოჩალი უნდა იყო და საქმეს მალე აუღებ ალლოს! — მაგიდაზე რაღაც ქვითარი იდო, ხელში აიღო და ჩემსკენ გადმოდო, — აი, ახლა ჩვენი მანქანა მოვა და სარემონტო კანტორაში საღებავებს წაიღებ, ქვითარზე ხელს მოგიწერენ და მოხვალ.

ქვითარს დავხედე.

— დღეს, მგონი, მეტი არაფერი გექნება საქმე!

— კარგი! — ვუთხარი მე.

კაბინეტიდან გავედით. გამგემ ზედახორად დაწყობილ საღებავების კასრებთან მიმიყვანა და ხელით მანიშნა, აქედან ხუთ კასრს წაიღებო. თითო კასრი სამოცი კილო მაინც იქნებოდა. თვალი შევაღვე, ამოდენა კასრებს რა აწევს-მეთქი, გავიფიქრე. მერე მეორე კუთხეში მიმიყვანა, აქ სიბნელეში ფერადეთიკეთიანი ქილები ეწყო, გაჩერდა, ქილებს ისე შეხედა თითქოს ითვლისო და მითხა:

— უცხოური საღებავია, უჩემოდ ერთი ცალიც არავის მისცე, საერთოდ, უჩემოდ არავის არაფერი არ გაატანო, თორემ აქ ისეთი ხალხია, თვალში ბეწვს ამოგაცლიან. მე რომ აქ არ ვიქნები, საწყობს შენ უნდა მიხედო!

— გასაგებია! — ვუთხარი ცოტა უფრო გაბედულად მე.

იგი თავის კაბინეტში დაბრუნდა. მე კარებში გავჩერდი და ეზოში დაყრილ ცარიელ კასრებს, დამტვრეულ ყუთებსა და სხვადასხვა საშენ მასალას ვათვალიერებდი. ეზოში არავინ არ ჩანდა. ის პირველი, ძლიერი დაძაბულობა მომეშვა და თავი რაღაც მსუბუქად ვიგრძენი. ნერვები ისე დამიწყნარდა, როგორც სამკურნალო აბაზანის მიღების შემდეგ იცის

ხოლმე, რაღაც სიამოვნება თუ სიხარულიც კი ვიგრძენი, რომ ამდენმა ნერვიულობამ თუ შიშმა ასე უმტკივნეულოდ ჩაიარა. დილით, სახლიდან რომ გამოვედი, სული ყელში ამომდიოდა, მიდი ახლა სრულიად უცხო ხალხში და უთხარი, სამუშაოდ მოვედი-თქო, თანაც ექსპედიტორად, არ იფიქრებს, რომ უპატრონოა?! ბევრი ვინმე ვერ ეწყობა უმაღლეს სასწავლებელში, მაგრამ მათ პატრონი ჰყავთ და მუშად არავის დაუწყია მუშაობა. მუშაობას ის იწყებს, ვისაც თავის სარჩენი არა აქვს. მამაჩემის შვილი, ერთ-ერთი სამინისტროს უფროსი ბუღალტრის შვილი, ასე რატომ უნდა გავიწირო?! მივდიოდი და ვკანკალებდი. ბიძაჩემი რომ დამენახა, ალბათ, რაღაც ცუდს ვაკადრებდი, ჩემზე დაჩაგრული მეორე არავინ მეგულებოდა, რამდენიმე თვეს არ შემინახეს, თორემ რა მოხდა ასეთი, წელს თუ ვერ მოგხვდი, გაისად განა ვერ მოვეწყობი?! ზოგი ხუთ წელიწადს აბარებს გამოცდებს... ქე მაინც ბიძაჩემს დავებარებინე მასთან, კაბინეტში, გამოეძახა საწყობის გამგე და ჩემი თავი ჩაებარებინა, მაშინ ასე არ ვინერვიულებდი, მაგრამ ასე როდი მოიქცა, ჯერ განცხადება მიმატანინა, მერე რამდენიმე დღე მალოდინა და ბოლოს მითხრა: სამსახურში ზევ გამოცხადდებო. ძალზე მეუცხოვა მისი ასეთი მოქმედება, ვიფიქრე, მასხარად მიგდებს-მეთქი. ახლა ვდგავარ საწყობის კარებში და ისე ნერვებდამშვიდებული ვარ, რომ მსიამოვნებს კიდევ — ალბათ, ბიძაჩემიც იმიტომ მოიქცა ასე, რომ განმეცადა მუშაობის დაწყების კმაყოფილება.

ჩვენი მანქანა ნახევარ საათში მოვიდა. ძარაზე ორი მუშა იჯდა, ლიზლილისფერი სპეცტანსაცმელები ეცვათ. მანქანა საწყობს მიაღმა. მუშებმა უკანა ბორტი გადმოხსნეს და ჩამოხტნენ. მე უცხო თვალთ შემომხედეს, მაგრამ საწყობის გამგე გამოვიდა თავის კაბინეტიდან და მათ უთხრა: ეს ჩვენი ახალი ექსპედიტორიაო. ერთმა გაიკრიჭა, მეორემ თვალებით ამწონა. მე დატუქსული ბავშვივით ვიდექი. გამგემ სამივეს ხელით გვანიშნა, მომყევითო, და ვეებერთელა კასრებისკენ გაემართა. ალბათ, მე ჯერ კიდევ არ მენდო, მუშებს ხელით ანიშნა, რომელი კასრები გაეტანათ. მათ აქეთ-იქიდან კასრებს სახელურში ხელი ჩაავლეს და გარეთ გაათრიეს. მე გამგემ ქვითარი გამომიწოდა და ისევ დამარიგა, როგორ მოვქცეულიყავი. მანქანა რომ დაიტვირთა, მუშები ძარაზე შეხტნენ, მე მძლოლთან კაბინაში დავჯექი.

— სად მივდივართ? — მკითხა მან.

— სარემონტო კანტორაში, ფოთის ქუჩაზე.

— ვიცი. — თქვა მან და მანქანა ადგილიდან დაძრა.

გადავჭერით ცენტრალური ქუჩა, გავედით ჩაყრუებულ უბანში, სადაც ფიცრული სახლები და მესრით შეღებილი ეზოები იყო და ჩავუხვიეთ ვიწრო ქუჩაში. მერე ქვის გალავანი გასდევდა ქუჩას და რკინის მეებერთელა კიშკართან გავჩერდით. ჯიხურიდან ბებერი დარაჯი გამო-

ვიდა, აწყებილ უღვაშებზე ხელი გადაისვა, ჯერ ძარაზე შეიხედა, მერე ჩემთან მოვიდა და ქვითარი გამომართვა. დახედა და ისევ გამომიწოდა, მიბრუნებული არ იყო, რომ ხველა აუტყდა, ნახველი ამოიღო და ჭიშკარი გაგვიღო.

— საწყობი საითაა? — ჰკითხა მძლოლმა.

— პირდაპირ, ბოლოში.

ეზო ნელი სვლით გავიარეთ, რადგან უამრავი საშენი მასალა ეყარა აქა-იქ, პირდაპირ ღია ცისქვეშ, კაცს გული მოგიკვდებოდა, ასე სანთლით საძებარი ხე-ტყე, არმატურა, ცემენტის ტომრები, შიფერი, ახალთახალი კასრები თუ ხის ყუთები უპატრონოდ დაეგდოთ. მძლოლმა საჭე მარცხნივ აიღო, ქვის ბაქანს გვერდი აუარა, გაჩერდა და უკანა სვლით საწყობის კარს მიაღწა. მე კაბინიდან გადმოვედი. საწყობის გამგე უკვე მუშებს ხელით ანიშნებდა, კასრები აი აქეთ, ამ კუთხეში დამიწყვეთო. მე ცერად შემომხედა, მერე ქვითარი გამომართვა და თავის კაბინეტში, კარებთან შიგა მხარეს შევიდა. მეც შევეყევი.

— ხუთია? — მკითხა მან.

— კი, ხუთი კასრია! — ვუპასუხე მე.

იგი კაბინეტიდან გავიდა, კასრებს დახედა და შემობრუნდა, ქვითარი ისევ ხელში ეჭირა, მერე ცნობისმოყვარეობით შემათვალიერა, თითქოს რაღაც არ მნდობდა. შეწუხებული სახე მიიღო, უნდოდა რაღაც ეთქვა, ვერ თქვა. ბოლოს ქვითარზე ხელი მოაწერა და გამომიწოდა. მე ჩემდაუნებლიეთ ქვითარს დაგხედე და შევაცოვნე, შევაცოვნე ყოველგვარი განზრახვის გარეშე. ალბათ, მან იფიქრა, მე მელოდებო. ჯიბიდან ფულის დასტა ამოიღო, ერთი ოცდახუთმანეთიანი ჯიბეში ჩამიღო და გარეთ გავიდა. მე გავშრი, გავყვითლდი. ფული ჯიბეში ჩამიღო, არ უთქვამს ვისია. იქნებ გასამრჯელოა, ან იქნებ ჩემი საწყობის გამგესთან მისატანია?.. არაფერი არ უთქვამს, გარეთ მეც გავედი და საწყობის კარებთან გავჩერდი, გული საგულეს არ მქონდა, თუ ეს ჩემი ფულია... გავკეთდი კაცი და ეგ არის!.. იქნებ ასეთი წესი აქვთ, ა?!. ბიძაჩემი უბრალო ადგილზე არ გამიშვებდა, ახალგაზრდა კაცი ვარ, ჩაცმა-დახურვა მჭირდება, ამხანაგებშიც უნდა გამოვჩნდე... მუშებმა უკანა ბორტი დახურეს და ძარაზე შეხტნენ.

— წავედით! — ვუთხარი მე.

— ჰო, წავედით!

— ლევანს უთხარი, მერე ვნახავ და ანგარიშს გავუსწორებ. — მითხრა საწყობის გამგემ.

— კარგი. — ხელი დაუჭენიე მე.

კაბინაში ჩავჯექი. ბებერმა დარაჯმა ჭიშკარში გავვაჩერა, ისევ დახედა ძარას, ისევ შეამოწმა ქვითარი და გამომიწოდა.

ჭიშკარში რომ გავედი, მძლოლმა ჩაიციხა და მითხრა:

— შენ პირველად ხარ აქ?

— ჰო!

— იმიტომ შეგამოწმა, ვერ გაგიბედა, თორემ მეორედ ასე იოლად არ გაგიშვებს, მას თავისი წილი უნდა.

— რა წილი?

— ჰმ! დირექტორმა ისე არ იცის, რა გადის და შემოდის აქ, როგორც მაგან, არაფერი არ გამოეპარება და თავისას ითხოვს.

— მერე მე?

— ეს საღებავი ახლა ლევი იყო.

გავჩუმდი, რომ არ დაენახა, რა გულუბრყვილოცა ვარ. ჯიბეში ფული მოვშინჯე, ეს, ალბათ, ჩემი გასამრჯელოა. ალბათ კი არა, ნამდვილად ასეა. აკი დამაბარა, ლევანს ვნახავ და ანგარიშებს გავუსწორებო. შეიძლება ჩემში ეჭვი არ ეპარება, მაგრამ მაინც თავი შეიკავა, ბოლომდე არ მენდო და ლევანთან ის ანგარიში არ გამატანა. ოცდახუთი მანეთი ცოტა ფული როდია. ერთი მანქანით გასეირნება და ოცდახუთი მანეთი... ასეთი „გასეირნება“ დღეში შეიძლება სამჯერ... ხუთჯერ მომიხდეს... კაბინაში კინალამ შევუხტი.

ჩემი საწყობის გამგე ჯიბეში ხელეჩაწყობილი კარებში იდგა. დაგვინახა თუ არა, საწყობში შევიდა. მე კაბინიდან გადმოვედი. მუშები ისევ ძარაზე ისხდნენ. უცებ მუხლი კინალამ მომეკვეთა, გამგეს ფული რომ მოეთხოვა, მაშინ?..

— მომეცი ქვითარი. — მითხრა მან.

ქვითარი გავუწოდე, დახედა და თითქოს გაბრაზებულმა დაჰმუჭნა. და დახია. მერე გაიცინა და შემომხედა.

— გზაში ვინმეს ხომ არ გაუჩერებია?

— არა. საწყობის გამგემ დამაბარა, მერე ვნახავ და ანგარიშებს გავუსწორებო.

— კარგი. — გაუხარდა მას.

ჯიბეში ფულს ხელი მოკვიდე, არ ამომიღია, მაგრამ გაუბედავად ვთქვი:

— მე ჯიბეში ფული ჩამიღო...

— რამდენი?

— ოცდახუთი.

გამგემ გაიცინა.

— გქონდეს, შენია.

განათებული თვალებით შევხედე ჩემი საწყობის გამგეს. უთუოდ პატიოსანი კაცია იგი, თორემ მე ჯერ ახალბედა ვარ და ხომ შეეძლო ფულის გამორთმევა და მითვისება. განა მე პასუხს მოვთხოვდი, ან სადმე ვიტყოდი?.. არა!... მაგრამ, როგორც შემდეგ გავიგე, კანონი კანონია, ჭეშელას თავისი წილი ერგება და იმ წილს სხვა ხელს არ ახლებს. ეს

ისეთი დაუწერელი მტკიცე კანონია, რომ მას თვით მამაზეცხვერი ვერ შეცვლის. ისეთი კმაყოფილი დავრჩი, გასაჩერებელ ადგილს ვერ ვპოულობდი, ხან კარებში ვიდექი, ხანაც საღებავებს შორის მიმოვდიოდი სიბნელეში. ჩვენი მანქანა კარებთან იდგა. გამგე სადღაც წავიდა და, ცოტა არ იყოს, გული დამეწვა. დღის ბოლომდე კიდევ შეიძლებოდა „გასეირნება“. მაგრამ იმ დღეს „გასეირნება“ არ შემდგარა. ჩემი საწყობის გამგე ექვს საათზე მოვიდა, ჯიბეში თუმნიანი ჩამიღო და წადიო, მითხრა. „ოცდათხუთმეტი მანეთი“, გავიფიქრე მე... მეორე დღეს ორჯერ მომიხდა მანქანით „გასეირნება“, მერე საღამოს საწყობის გამგემ ისევ ჩამიღო ჯიბეში თუმნიანი, ორ დღეში თითქმის ასი მანეთი... ასი მანეთი ჩემი ფული, საკუთარი ფული ჩემს დღეში არ მქონია... გავიზარდე, გავღონიერდი, შიშის გრძნობაც გამიქრა...

მაგრამ შაბათ დილით უგუნებოდ გამეღვიძა, ე. ი. შაბათ-კვირა დაკარგული იყო. მამაჩემი თავს შეუძლოდ გრძნობდა და არ ამდგარა. შინ არც მითქვამს, ჩემი ორდღიანი მუშაობა რა სარგისიანი იყო და რა საოცარ გეგმებს ვაწყობდი. ზოზინით წამოვდექი. უკვე შინ უსაქმოდ ჯდომა გულს მიწვრილებდა, თითქმის ავადმყოფურადაც კი განვიცდიდი, რომ ორი დღე შინ უნდა ვმჯდარიყავი. დედაჩემი დერეფანში გაუბედავად მეუბნება: შვილო, პური და რძეა მოსატანი. თანაც ფულს მაძლევს. მე უკვე მოსამსახურე კაცი მქვია, ფულზე უარი ვთქვი და რძისა და პურის მოსატანად მივდივარ. ესეც პირველი შემთხვევაა, მაღაზიაში პურისა და რძის მოსატანად მივდივარ. ბაღურა ხელჩანთას ხელში ვათამაშებ, საკუთარი ფული ჯიბეში მიღევს, ჩემი პირადი ფულით რძესა და პურს მივეუტან ჩემს მშობლებს.

პურის მაღაზიასთან რიგი დამხვდა. ალბათ, ოცდაათამდე კაცი იქნებოდა. ახალი პური, ის იყო მოეტანათ, და ხალხიც ერთობ მოზღვავდა. თაროებზე შემოწყობილ პურს თვალი გადავაგლე, არც ისე ბევრი იყო, ექვციც კი შემეპარა, მომიწევდა თუ არა, და, ცოტა არ იყოს, ავნერვიულდი. მერე ისიც რომ დავინახე, ზოგს სამი-ოთხი პური მიჰქონდა, სული მუცელატკივებული კაცივით ამიწრიალდა. პირველად ვარ პურის საყიდლად წამოსული და ხელცარიელი რატომ უნდა დავბრუნდე?! ჩემს წინ მსუქანი დედაკაცი იდგა, ილღიებიდან ოფლის სუნი ამოსდიოდა, ძველი გამოხუნებული ხალათი ეცვა და თავს აქეთ-იქით გადასწევ-გადმოსწევდა ხოლმე. ზოგჯერ გაჯავრებული რაღაცას ამბობდა, რამდენ ნაბიჯს გადავდგამდი, იმდენს შევმჭიდროვდებოდი და იმ მსუქან დედაკაცს თითქმის ზურგზე მივეკარი. მაგრამ თვალები მაინც პურის თაროებზე მქონდა მიბჯენილი. ზედა ორი თარო ისე ჩამოიცალა, არ გამიგია.

ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი... მეთხუთმეტე ვარ მე, ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი... ოცდაათამდე პური დავთვალე. თუ თითო ორ პურს აიღებს, მაშინ მეც შემხვდება, თუ იმ თხუთმეტე კაცში ორმა მაინც სამ-

სამი პური აიღო, უპუროდ დავრჩები. მსუქან დედაკაცს კეფაზე ისეთი ზიზლით შევხედე, თითქოს ის იყო დამნაშავე, რომ წინ ვერ მივიწვედი. მერე დახლთან მყიდველებს ვათვალიერებდი, რომ ვინმე ურიგოდ არ გამძვრალიყო... უკვე რიგში მეთე ვარ, თითქმის დახლთან ვდგავარ. ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი... თექვსმეტი პურია. ჩემს წინ სამმა კაცმა თითო პური აიღო, დარჩა ცამეტი პური და მე მეშვიდე ვარ. ის ნახევარი პური გამყიდველს გვერდით უდევს, მას არავინ ყიდულობს, თუ ჩემს წინ ვინმემ სამი პური აიღო, მაშინ ის ნახევარი პური მე დამრჩება. პო, იმ ნახევარ პურს მე წავიღებ, შინ ხელცარიელ მისვლას იმ ნახევარი პურის წაღება მაინც სჯობს.

მსუქანმა ქალმა გამყიდველს ფული გაუწოდა. ექვსი პურია, მე ნამდვილად მომიწევს. გამყიდველმა ერთმანეთზე დააწყო ერთი, ორი, სამი, ოთხი... გული შემიქანდა. ვილაცამ იყვირა, რა ამბავია ამდენი პური, ჩვენც ხალხი ვართო. მსუქანმა ქალმა გაოფლილი სახით გადახედა მის და გაბრაზებით თქვა: ხუთი შვილი მელოდება შინ, მეორედ აქ დგომის თავი არ მაქვსო.

— ეტყობა, შვილების კეთებისა და პურის ჭამის მეტს არაფერს აკეთებს, — გაიცინა ვილაცამ.

მეც გამეცინა, მაგრამ ვაი ასეთ გაცინებას, მსუქან ქალს შევაჩერდი ხელებში, ოთხი პური მკლავზე დაიწყო და რომ მეგონა, მეხუთესაც მოითხოვდა, გამობრუნდა. ახლა ვიგრძენი, რომ მუხლები მიკანკალებდა. დარჩენილი ის ორი პური ბაღურა ხელჩანთაში ჩავაწყვე და სული მოვითქვი. აღარ ვჩქარობდი, გამყიდველს ხურდა ფული გამოვართვი და გამოვბრუნდი. პური ვიყიდე — კმაყოფილების სითბო მთელ ტანზე მომედო, ნერვიულობამ გამიარა, ერთობ გავიზარდე. ავმალლდი, თვალებშიც კი გამომეხატა კმაყოფილება და ახალგაზრდა ქალმა, რომელიც უპუროდ დარჩა, შურითაც კი შემომხედა. ის იყო გარეთ გამოვედი, რომ მალაზიას ავტომანქანა მოადგა. მაშინვე დაიწყეს პურის გადმოტვირთვა.

„რძე!“ უცებ გამიელვა თავში.

საბაყლო მალაზია მეორე კუთხეში იყო, გავიქეცი, მაგრამ რძეს ვერ მივუსწარი. პურს დავხედე, პური ხომ მაინც ვიყიდე, არც ისე უბედურებაა, რძე თუ ვერ მივიტანე შინ. რალაც თავისებურ სილალეს ვგრძნობდი, პური ისე მეჭირა ხელში, თითქოს განძი ყოფილიყო, თითოეული ნერვი დამშვიდებული მქონდა, ასე მეგონა, ნაბიჯებს მალლა, მალლა ვდგამდი, მაგრამ რძე?.. არც მეორე მალაზიაში აღმოჩნდა. მესამე მალაზიაში კუდს მივუსწარი, თუმცა ისეთი რიგი იყო, მე აღარ შემხვდა. ავნერვიულდი, გავბრაზდი კიდევ, დედას არ მინდა ვათქმევინო, ერთხელ წამოვედი რძისათვის და მაშინაც ვერ ვიყიდე. გვერდით ბიჭმა ჩამიარა, რძეს მიაქანებდა ბაღურათი. სად იშოვე-მეთქი. აი იქ, კაფეში იყოო. აღარ მიკითხავს, იყო თუ არა კიდევ, სირბილით წავედი. ოფლი გადამასკდა სახეზე, თვა-

ლები ალბათ გამწარებული კაცივით მქონდა დასისხლიანებული — ზოგჯერ გამვლელი შიშით შემომხედავდა ხოლმე. კაფეში გიჟივით შევვარდით, შუახნის მანდილოსანი რძეს სვამდა. „აქვთ!“ ვთქვი გუნებაში და ზუფტის ვიტრინას მივაპყარი მზერა. ცარიელი იყო. მებუფეტე ახალგაზრდა, სათნო გოგონა, რომელსაც თეთრი ქუდი თავზე ბოხობივით ჰქონდა დასკუბებული, არაყანს სწონიდა. შემომხედა, შემატყო, ვწუხდი.

— გეთაყვა, რძე გაქვთ? — ვეკითხები მე.

ისევ შემომხედა, ტუჩებზე მქრქალი ღიმილი გამოეხატა, მზერა სასწორის ისარზე გადაიტანა და თქვა:

— მოგცემთ.

კაფედან გაღალებული გამოვედი, პურიც ვიყიდე და რძეც, წარმოუდგენელ სიამოვნებას განვიცდიდი, ხელჩანთას მივაქანებდი და გრძელი ნაბიჯებით მივდიოდი თავაწეული, წარბგახსნილი, ღია თვალებით. იმ ძლიერმა დაძაბულობამ და ნერვიულობამ გამიარა, ასეთი კმაყოფილება კაცს, ალბათ, ათი წლის სიცოცხლეს შემატებს! მივაბიჯებდი და მიხაროდა, დედას მივეუტანდი რძეს, მამასაც გავახარებდი... ერთხელ წამოვედი პირველად და დავალება პირნათლად შევასრულე. რა კარგი განცდა ყოფილა ეს... მინდა ყველამ დაინახოს, რომ რძე და პური მიმაქვს, მაგრამ ზედაც არავინ მიყურებს, ვინ ანერვიულებულია, ვის ჩემსავით ნაყიდი ქაღალდში შეუხვევია, ილღიაში ამოუდვია და ჩქარი ნაბიჯით შინ მიიჩქარის, მის ჩემსავით კმაყოფილი.

— გია!

ჩემი სკოლის მეგობარი მეძახდა, კუთხეში იდგა. ისიც ჩემსავით უმაღლეს სასწავლებელში ვერ მოეწყო.

— გამარჯობა შენი! — ვუთხარი მე.

— სად იყავი? — ხელი ჩამომართვა მან.

ბადურა ვუჩვენე და გავიცინე.

— მუშაობა ხომ არ დავიწყია?

— კი!.. ა, — ცერი ვუჩვენე, — ასეთი ადგილია, — ხმადაბლა დავძინე, — ორ ღლეში ას მანეთამდე გავაკეთე!

მას წარბი მოელუშა, არ ესიამოვნა ჩემი ნათქვამი.

— ასი მანეთი?! — გაიმეორა მან.

— ჰო!

— მერე!.. კარგია?

— ჰმ, რას ამბობ! — თავი მოვიწონე, — მანქანას გავყვები, გამოყვები და ფული მოდის. ბიძაჩემმა მომაწყო. შენ ხომ არ დავიწყია მუშაობა?

— კი, ერთი თვეა ქარხანაში ვმუშაობ.

— არის რამე?

— არა, არაფერი! — მკაცრად მითხრა მან.

— რაიმე ისეთი ადგილი ვერ ნახე?

— არ მჭირდება!

„ვინ არის ეს ხეპრე! — გავიფიქრე მე, — ფული არ სჭირდება?!
ჰმ! არ მყავდეს მინისტრის შვილი!“ შემეცოდა და მაინც ვუთხარი:

— თუ გინდა გიშოვი კარგ ადგილს?

— არა, ძალიან კარგ ადგილზე ვარ, სპეციალობას ვსწავლობ. მალე
სამხედრო სავალდებულო სამსახურში გამიწვევენ, დავბრუნდები და და-
უსწრებლად განვაგრძობ სწავლას.

— შენი ნებაა. — ირონიით ვუთხარი მე.

— კარგად იყავი. — გამეცალა იგი.

„სულელი!“ ვთქვი მე და გზა განვაგრძე. მერე მალაზიასთან შევჩე-
რდი და ვიტრინაში გამოფენილი ტანსაცმელი შევათვალიერე, არაფერი
ბედნა იყო, მაგრამ მაინც შევედი მალაზიაში, იქნებ იმიტომ, რომ სუ-
ლიერ სიმშვიდეს ვგრძნობდი, ან იქნებ — დავალება შესრულებული
მქონდა და სხვა არავინ მეგულებოდა ჩემზე ბედნიერი.

ყრუ კედელთან ორიგად საკიდარზე გაკიდულ კოსტუმებს შევაჯ-
ლე თვალი. ერთმანეთისაგან დიდად არაფრით განსხვავდებოდა, ეტყობა,
ზოგი წლების მანძილზე ხელუხლებლად ეკიდა და ჩამტვერულ-ჩაჭმუ-
ჭნულიყო, ზოგს საყელო ჰქონდა მოღრეცილი, ზოგსაც ღილი აწყვეტო-
და. ისე ჩაუვლიდნენ გვერდით, ხელსაც არავინ შეავლებდა. ჩემი ყურა-
დლება ნაცრისფერმა კოსტუმმა მიიპყრო, შევაჩერდი, ჩვენი არ უნდა
ყოფილიყო, ახლოს მივედი და გადავწიე. ეტიკეტი მეცა თვალში. გამყი-
დველს დავუძახე და ვკითხე: ვისი კოსტუმია-მეთქი. ფინურია, ახლა მი-
ვიღეთო. კოსტუმი ჩამოვიღე, შევატრიალე, მომეწონა, ჩავიცვი და სარ-
კეში საკუთარი თავი ვერ ვიცანი, ისე მიხდებოდა. ისე ელეგანტურად მა-
დგა ტანზე. ფასს დავხედე, ფული არ მყოფნიდა, ავწვრიალდი, გახდაც არ
მინდოდა, რა ვქნა-მეთქი, გავიფიქრე გუნებაში, ფულს მამაჩემს ვერ
ვთხოვ, სადმე უნდა ვიშოვო. ორ დღეში ას მანეთამდე გავაკეთე, თუ კი-
დეც ორ დღეში ასი მანეთი გამომივიდა, მაშინ — ორშაბათი, სამშაბათი
და... ოთხშაბათს ვიყიდი კოსტუმს. ქუჩაში გავედი, ბაღურა ხელში ისე
მეჭირა, თითქოს შიგნით ნაგავი ყოფილიყო, სახე მომეჩქუფრა და დილით
მზით განათებულ ქუჩაში ვერაფერს ვერ ვხედავდი, მივდიოდი გონება-
ჩამოზნელებული, დაღვრემილი, „რა კარგი კოსტუმია, რა კარგი“, — ვი-
მეორებდი გუნებაში და მეჩვენებოდა, ვიღაც შედის მალაზიაში, გადასწია
მიფარებული კოსტუმი და...

— გაიყიდება! — ვთქვი მე.

დედა კარებში დამხვდა, ხელებში შემომხედა და უცებ სახე გაეხსნა.

— მოიტანე, შვილო?

— კი, დედა!

— კარგი ბიჭი ხარ! — ახლა მან სახეზე შემხედა, ბაღურა ჩამომარ-

თვა და უცებ ვიგრძენი, რა დიდი, მზრუნველი ბიჭი ვიყავი მისთვის. ხელჩანთა სამზარეულოსკენ წაიღო და ასე მეგონა, იგი გაიზარდა, ერთი სიცოცხლე მოემატა. მამაჩემსაც დაანახა, ბიჭმა პური და რძე მოგვითანო. მერე ისევ მომხედა გაბედული სახით და სამზარეულოში შევიდა. კოსტუმი?

ორშაბათ დილით ანერვიულებული, დაძაბული, გულღვარძლიანი მღვივარ სამსახურში. თავში მხოლოდ ერთადერთი ფიქრი მიტრიალებს, ამ ორ დღეში ნეტა რამდენჯერ მომიხდება მანქანით „გასეირნება?“ საწყობში პირმოქუფრული შევდივარ, მაგრამ გამგის დანახვაზე სახე მებადრება, მოკრძალებით ვესალმები და კარებთან ვჩერდები — იქნებ მითხრას, კასრებია წასაღებო. ჩვენი მანქანა კი ჯერ არ ჩანს... გამგე ციფრებშია ჩაფლული, რაღაცას წერს და ხევს, ჩემსკენ არც იყურება, უიმედობა კიდევ უფრო შემომედო გულზე, ვდგავარ მოწყენილი, სახეჩამოშტირალი და არ ვიცი, რა ვიღონო. გამგე გამოდის თავის კაბინეტიდან, ზედაც არ მიყურებს, მერე კარებში ჩერდება ჩემს წინ. მე გაბედულად ვეკითხები:

— დღეს სად ვარ წასასვლელი?

იგი დაფიქრებული ჯიბეში ხელებს აფათურებს, რაღაცას ეძებს და მეუბნება:

— ჯერ არსად, მერე ვნახოთ!

გულზე შემომეყარა, რა იმედი მქონდა და როგორ გამიცრუვდა, კინაღამ კარებთან ჩავიკეცე, ნერვიულობისაგან გავიარ-გამოვიარე და კარის ამყოლს მივეყრდენი. ამაოდ მიხაროდა, ამაოდ მეიმედებოდა, რომ ამ ორ დღეში კოსტუმის ფულს გავაკეთებდი. კიდევ კარგი, ფული არ ვისესხემგონი, ცრემლიც კი მომადგა თვალზე. გამგემ ჯიბეში იმ რაღაცას მიაგნო და ჩემთვის არ შემოუხედავს, ისე მითხრა:

— მე ახლა მღვივარ, შესვენების შემდეგ ვიქნები. შენ არსად წახვიდე, აქ იყავი. თუ ვინმე მოვიდეს, უჩემოდ არაფერი გაატანო.

— თქვენ შესვენების შემდეგ მოხვალთ? — სხვა ვერაფერი ვკითხე.

— ჰო, გამოიტანე სკამი და დაჯექი აგერ, სუფთა ჰაერზე, ჩემს მოსვლამდე არ წახვიდე. მე მოვალ და გაგიშვებ.

სხვა არაფერი უთქვამს, იგი წავიდა.

გამოვიტანე სკამი და დაჯექი საწყობის კარებში. დღევანდელი დღე გაქრა, არაფერი!.. სადამოს, ალბათ, გამგე ჯიბეში თუმნიანს ჩამიდებს. ჰა, ასე რომ მჭირდება ფული, მაშინ დაინგრა ქვეყანა. ნერვებს ძლივს ვიმაგრებ, ვდგები, კარებში ბოლთასა ვცემ და ისევ ვჯდები. სად ვიშოვო ფული? გაიყიდება კოსტუმი!.. სად ვიშოვო ფული?! მამაჩემს არა, არ ვეტყვი კოსტუმი მიყიდე-მეთქი. ერთი კვირით ვის ვთხოვო ფული?! მაგრამ... იქნებ ამ კვირაში კაპიკიც ვერ გავაკეთო, მაშინ?! ის კოსტუმი ისე ხომ არ ჩაიცმება, კარგი ფეხსაცმელიც საჭიროა, პერანგიცა და ჰალსტუ-

ზიც... ჩვენი მანქანაც არ ჩანს, წასასვლელი რომ ვიყო, ჩვენი მანქანა უთუოდ გამოჩნდებოდა. ხვალ?... ხვალ ვინ იცის!.. ავღეჭი, ჯიბეში ხელი ჩავიყავი და გავიარე. მივიღე, ბიძაჩემს ვთხოვო?!

მანქანის ხმაზე მივიხედე, ჩვენი მანქანა მოდიოდა, გული გამეხსნა, იქნებ სადმე „გასასეირნებლად“ მივდივართ-მეთქი. მუშები ძარაზე იყვნენ წამოსკუპებულნი, შორიდან მიჭვრეტდნენ, მანქანა გაჩერდა და ისინი ძარიდან ჩამოხტნენ.

— ლევანი აქ არის? — მეკითხება უფრო დაბალი.

— არა.

— სადაა, თუ იცი?

— სადღაც წავიდა და დამიბარა, შესვენების შემდეგ ვიქნებით.

იგი სულ ახლოს მოვიდა ჩემთან, გამხდარი, გაძიძგნილი სახე ჰქონდა, მის პირსახეზე უფრო სქელი უღვაში ტუჩს ზემოთ ისე ედო, გევონებოდა შავი ბუტაფორია დაუწებებიაო. თვალებში შემომჩერდა. მერე განზე გადგა. წელზე ხელი შემოიღდა და ისე გადმომხედა, თითქოს მღევარი ყოფილიყო.

— ერთი კარგი საქმეა, რას იზამ? — მითხრა მან.

— რა საქმე?

მეორე კარებთან იყო ჩაქუჩული და ახლა იმანაც შემომხედა.

— კარგი საქმეა!

— მაინც?

— ასი კილოგრამი საღებავი უნდა აგერ კაცს!

უცებ შევცბი.

— ფულის საქმეა, არ გინდა?

ფული როგორ არ მინდა?!

— მოვა ლევანი ბიძია და...

— ბიჭო, იმას რას უყურებ, ორ კაპიკს წამოგიგდებს, მოდი ჩვენ გავაკეთოთ.

— არა, ასი კილოგრამი ბევრია, მიხვდება!

— შენ ნუ გეშინია... ნახევარი შენ, ნახევარი ჩვენ!

ნერვიულობამ ამიტანა, ლამის გული საგულედან ამომვარდნოდა. კარის ამყოლს ჩავჭიდე ხელი.

— ჰა, ნუ გეშინია, — მითხრა ახლა მეორემ. იგი წამოდგა და ჩემთან მოვიდა, თვალებში პირდაპირ მიყურებდა.

— რამდენად?

— ასს ნაღდს მოგცემთ!

— ას მანეთს?!

— ჰო!

— არა, ვერ ვიზამ!

— ბიჭო, — ხელი გამკრა, — ვერავინ ვერ გაიგებს!

— ღარაჯი?

— ხუთ მანეთს დავეუგდებ და თუ გინდა ამ საწყობს გავცლით.
მაინც გამიჭირდა, სულ წამერთვა სული და ხორცი. ასი მანეთი... ჯი-
ბეში ცხრა თუმანი მედო... კოსტუმს დღესვე ვიყიდი...

— მიხვდება!

— ა, გვიყურე, რა ვქნათ!

ჩემს თანხმობას არ დალოდებიან, გამოათრიეს ორი ცარიელი კასრი. ექვსი სავესე კასრიდან გადმოასხეს ასე, ოც-ოცი კილო საღებავი და ცარი-
ელი კასრები გაავსეს. მანქანაზე არ დაუდვიათ, მოფარებით კარებთან მი-
დგეს. მერე ალიფით სავესე კასრებს მოხსნეს თავი, რკინის ხელადებით
ნაკლულსაღებავიანი კასრები შეავსეს და დახურეს... ცოტა გულზე მო-
მეშვა, გამგე მართლაც ვერაფერს შეატყობდა.... მერე წავიდნენ, ვედრე-
ბით რაღაც ზეთი მოიტანეს და ალიფიან კასრებში ჩაასხეს, ჯოხით აური-
ეს და ისიც დახურეს.

— ა, ვსიო... — მითხრა დაბალმა, ასი მანეთი ამოიღო და ჯიბეში ჩა-
მჩარა.

— არავინ დაინახოს!

— შენ კარგად იყავი! — ხელი დააქნია მან.

— რომ მიხვდეს?

— ვერაფერსაც ვერ მიხვდება.

— იქნებ ნაკლები გადმოგველო და ამაში შეგვევრია ალიფა?

— ეე... — ხელი აიქნია მან, — ეს ნაღდი საღებავია, აქედან ერთი
ამდენი გაკეთდება, შენ რას ამბობ!

საღებავით სავესე კასრები ძარაზე შედგეს, მერე თავად შეხტნენ ზედ
და წავიდნენ. რომელი საათია-მეთქი, მივაძახე მათ. მძლოლმა კაბინიდან
თავი გამოჰყო და მითხრა: თორმეტიო, შესვენება ორ საათზე მთავრდე-
ბოდა, როდის მოვა გამგე?... თორმეტი საათია. მივდივარ-მოვდივარ კას-
რებს შუა... კოსტუმი არ გაიყიდებოდა, არა! გუშინ კვირა იყო, არავის არ
უყიდა, დღეს ორშაბათია, მაღაზიაში მაინცდამაინც ვინ შეივლიდა... აქე-
დან პირდაპირ მაღაზიაში გავიქცევი, ფული ჯიბეში მიდევს... ახლა პირ-
ველის თხუთმეტი წუთი იქნება... ვცდილობ დავწყნარდე, სკამზე ვჯდები,
ფეხს ფეხზე ვიდებ და სკამის სახურავს ვეყრდნობი, თავისუფლად ვზი-
ვარ, უღარდელი კაცის პოზაში, მაგრამ მაინც მღრღნის ეჭვის ჭია, იქნებ
გაიყიდა, ა?!

მთელი ორი საათი სულშეხუთული ვიყავი, გამგე სამის თხუთმეტი
წუთზე მოვიდა, თავის კაბინეტში დაჯდა, მაგიდის უჯრაში რაღაც ქაღალ-
დები ჩააწყო და შემომხედა.

— იყო ვინმე?

— არა, არავინ არ ყოფილა.

— ჰო, კარგი, შენ წადი. დღეს, მგონი არაფერი საქმე არაა, ჩემ-
თან მოვიდა, ჯიბეში თუმნიანი ჩამიღო და თავზე ხელი წამკრა:

— ლევან ბიძია, ხვალ როგორ იქნება?

— ხვალ ხვალემ თქვას.

ჯიბეში ჩაწყობილ ფულს ხელი მოგუჭირე და საწყობიდან გამოვედი.

— ნახვამდის ლევან ბიძია.

— ნახვამდის.

ჯიხურში რომ გავდიოდი, დარაჯს თვალი ჩავუკარი და... კი არ მივ-
დიოდი, მივფრინავდი მაღაზიისაკენ. ჰარი ჰარალე... ლამის ხელები გავ-
შალო. სული ისე მიღელავს, გული ისე მიბაგუნებს, მგონია, წავიქცევი...

მაღაზიაში ხალხი ირეოდა. სარკის წინ ჩემი ტოლი ბიჭი იდგა და კო-
სტუმს ირგებდა. თვალი კოსტუმისაკენ გამექცა და გულმა რეჩხი მიყო —
ჩემს შერჩეულ კოსტუმს ირგებდა ის ბიჭი. ვიდაც ქალი ახლდა. იმ ქალმა
კოსტუმის მხრებზე ხელი დაუსვა და უთხრა კარგიაო. გვერდით გავჩერ-
დი, როგორც კი კოსტუმს გაიხდიდა და საკიდრისაკენ წავიდოდა, მაშინ-
ვე გამოვართმევდი. იგი არ ჩქარობდა, განათებული თვალები ჰქონდა,
გამყიდველთან მივვარდი, იქნებ ასეთი კოსტუმი მეორე გაქვთ-მეთქი.
არაო, ცივად მომიგო. ბიჭმა კოსტუმი გაიხადა, ატრიალა, მაღლაც ასწია,
მერე ქალს გადასცა, თავისი ჩაიცვა და გამყიდველს მიუბრუნდა, შემიხ-
ვიეთ. მე მისიკვდილებული დახლთან ვიდექი, მისიკვდილებული თვალე-
ბით ვუყურებდი გამყიდველს, რომელიც კოსტუმს ქაღალდში ახვევდა.

— ასეთი კოსტუმი რომელმა მაღაზიამ მიიღო თუ იცი? — ვეკითხე-
ბი გამყიდველს.

— არ ვიცი! — მეუბნება ისევ ცივად.

— იქნებ გაქვთ, ა...

— არა, არა, სულ სამი ცალი იყო.

— გამგეს რომ ვთხოვო?

— ვიცი, რომ არა აქვს.

გარეთ გამოვედი და იმ ჩემს ტოლ ბიჭს გუნებაში მივაგინე. ნეტა არ
მენახა კოსტუმი, ან არ მეშოვა ეგ ფული?! „სად შეიძლება ვიშოვო კოს-
ტუმი“, ვფიქრობ მე. ტანსაცმელების მეორე მაღაზია მეორე კვარტლის
თავშია. ნელა მივაბიჯებ და გამვლელებს თვალს ვატან. ასე მგონია, ყვე-
ლა იმათ ის კოსტუმი აცვია და მე მათ შორის ჩაძინებული მივაბიჯებ. ხუ-
თი წუთი, ხუთი წუთი რომ მიმესწრო, კოსტუმს ვიყიდდი. არა, იბაღია
ყველაფერი, ქემაინც არ დამენახა, ვინ წაიღო იგი. ის ჩემი ტოლი ბიჭი
მძაგდა, მეზიზღებოდა. ახლა ის კოსტუმი მეცვას სულ სხვა პეწი მექნება,
გამვლელები შემომხედავდნენ, მეც თავს მოვიწონებ... ერთ საათზე მეტი
დამავგიადა შინ მისვლა, მაშინვე დაწვექი. საჭმელი ვის ახსოვდა, ყელში
ლუკმა არ გადამივიდოდა. დედაჩემი შეშინდა, ავად ხომ არ ხარ, უჭმელი
რატომ წვებიო. ჭმული ვარ-მეთქი, ვიცრუე, გადავბრუნდი კედლისკენ და

სიმწრისაგან ლამის იმ კედელს თავი მივარტყი. ხან მეჩვენებოდა, რომ კოსტუმში ვიშოვე, ხან თვალწინ მედგა სინამდვილე და სულს ვიზოვავდი. თვალები ამომიღამდა, გული გამისივდა. რატომღაც მეგონა, მკერდზე ხელს მოვიკიდებდი და გულს ხელით დავიჭერდი.

ძილგატეხილი კაცი ცისკრის გამოღვიძებას ასწრებს ხოლმე ადგომას. მეც დავასწარი ცისკრის გამოღვიძებას ადგომა. ერთხანს ფანჯარაში თავ-გადაყოფილი ვიდექი. მერე, ცოტა რომ შეთენდა, ტანზე ჩავიცვი. უცებ გამახსენდა, ქალაქში კიდევ იყო ერთი ტანსაცმელების მაღაზია. რატომღაც თავი დავაჯერე, რომ კოსტუმს იქ უთუოდ ვიშოვიდი. ისეთ მივარდნილ ადგილას იყო, რომ ბევრმა არც კი იცოდა მისი არსებობა. მაღაზია ათ საათზე იღება, სამსახურში დავიგვიანებ თუ არა, რა თავში ვიხლი. ცხრა საათზე გავედი სახლიდან, ტაქსი დავიჭირე და ოც წუთში მაღაზია ასთან ავეყუდე. ჩაკეტილ მინის კარებში შევიჭვრიტე, იქნებ თვალი მოეკრა-მეთქი. თქვენც არ მომიკვდეთ, არ დამინახავს, ან რას დავინახავდი, რაც არ ჰქონდათ. მხოლოდ როცა გამგე მოვიდა და ფული შევებირდი, მი-თხრა: შეიძლება ორ-სამ დღეში დამირჩეს და შემოიარეო.

— თქვენი ჭირიზე, ერთი ცალიც რომ მიიღოთ, შემინახეთ! — დავე-ღრიჯე მე.

— კი, კი.

— ხომ იცი, მთხოვნელი ბევრი გეყოლებათ და...

— ნუ გეშინია, თუ მივიღე, გაგიკეთებ.

— აბა, თქვენი იმედი მაქვს! — გამოვემშვიდობე მას და გარეთ გა-მოვედი. — რა გამაძლებინებს ამ ორ-სამ დღეს... და მერე, ვიშოვი კი?!. მაგრამ რაკი შემპირდა, რატომღაც ვფიქრობ, სიტყვას არ გატეხს და ორ-სამ დღეში ახალ კოსტუმს ჩავიცვამ. მანამდე ფეხსაცმელსაც ვიშოვი და პერანგსაც. ამ ბოლო აზრმა სულ გადამრია. თვალებში არაფერი მიჩანდა. ისიც კი არ ვიცოდი, რომ სამსახურში დავიგვიანე. გულს ის მიკეთებდა, ზიძაჩემის ხათრით, ჩემი გამგე კრინტს არ დაძრავდა. მეორედ ამ დღეში თავს არ ჩავიგდებ, ფული მექნება გადანახული და როცა რაიმეს შევცე-დები, მაშინვე ვიყიდი.

ზიძია ლევანმა ცერად შემომხედა, მე მივესალმე და გვერდით გავ-ჩერდი.

— გია, რატომ დაიგვიანე?

სახეზე წამოვიფაკლე.

— მაღაზიაში ვიყავი.

— რა ვინდოდა?

ვუთხრა თუ არ ვუთხრა, გული საშინლად მიცემდა.

— კოსტუმს ვეძებდი.

— რა კოსტუმს?

— ფინურს. ვერსად ვერ ვიშოვე.

— ჰმ! კარგ კოსტუმს მაღაზიაში რას ნახავ?! — მითხრა მან და და-
შავიერდა.

შავიერდა.

— საწყობში არავინ არ მყავს, თორემ...

— დღის ბოლოს გამახსენე და წერილს მიგიწერ.. ფული უნდა აჩუ-

ქო.

— ფულს ვაჩუქებ, ოღონდ...

— ჰო, კარგი, სამი თუმანი დაუდე.

კი-მეთქი, კინალამ მთელი ხმით შევყვირე, მაგრამ დღის ბოლომდე
რა გაძლებდა. ისე არ დამემართოს, მივიდე და უკანასკნელი კოსტუმიც
საწყობში ვინმე ჩემმა ტოლმა ბიჭმა წაიღოს. თან მიხაროდა, თან ვნერ-
ვიულობდი. „გასეირნება“ სრულებით არ მახსოვდა. ჩემს გამგეს ეჭვიც
არ აუღია, გუშინ გატანილ საღებავებზე. ვტრიალებდი საწყობის კარებ-
თან და ფული აღარ მახსოვდა, მხოლოდ ვნატრობდი, რაც შეიძლება ჩქა-
რა გასულიყო ეგ საათები. „ოთხზე მაინც ვეტყვი“, ვფიქრობდი მე. ოთხ
საათამდე კი ჯერ დიდი დრო იყო. ჩვენი მანქანა თერთმეტ საათზე მოვი-
და, მუშები კვლავ ძარაზე იყვნენ წამოსკუპებული. დამინახეს თუ არა,
ერთმა შორიდან თვალი ჩამიკრა, მეორემ ქვეშ-ქვეშად ჩაიღიმა. ამით მი-
თხრეს: ყველაფერი რიგზეაო. მე სრულებით არ მაღარდებდა, იყო თუ
არა ყველაფერი რიგზე.

— ლევან, ბიძია, დღეს სად მივდივართ? — ჰკითხა ერთმა.

— ცოტა მაღროვეთ და გეტყვით. გუშინ სად დაიკარგეთ?

— ცოტა საქმე იყო.

— მერე?

— შეგვაგვიანდა და აღარ მოვსულვართ.

— რამდენჯერ გითხარი, რომ დამჭირდეთ, ვიცოდე, სად იქნებით.

— დილით ვიყავით.

— იყავით და წადით! ბოლოს და ბოლოს, კერძო მანქანა ხომ არაა?!

გამგეს სიბრაზე დაეტყო, თვალები წამოუწითლდა. ეს არ ვიცოდი,
გაბრაზებისას თვალების წამოწითლება თუ იცოდა. ეტყობა, მუშებს
მაინცდამაინც არ ნდობდა. კაცმა რომ თქვას, არც იყვნენ სანდო. რაც
გუშინ გააკეთეს, ასე თუა, კარგად ყოფილა საქმე. ვინ იცის, ნახევარი სა-
წყობი იქნებ ასე აქვთ გაზიდული. მეორედ გამგის უთქმელად არაფერს
არ გავაკეთებ, თორემ გამიგებს და ნაწყენი დარჩება. გავწითლდი, მუ-
შებს არ წამოცდეთ-მეთქი რაიმე. მაგრამ ისინი ისეთი გამობრძმედილი
ჩანდნენ, თავში ქვა რომ ჩაგერტყა, კრინტს ვერ დააცდევინებდი.

გამგემ მძლოლს დაუძახა.

მძლოლი კაი მოსული, მხრებგანიერი, მაღალი, შუახნის კაცი იყო.
მუშებს თვალებზე ჩამოფხატულს ატარებდა. თვალს არ გავისწორებდა,
სეთ დროს შემოგხედავდა, როცა განზე გაიხედავდი, ან ყურადღებას
საზე გადმოიტანდი. ნელა გამოვიდა კაბინიდან, ამოჩაჩული პერანგი

და მუხლებზე წამოხურებული შარვალი არ გაუსწორებია, გასაღების აკიდო თითზე დაატრიალა და თვალებზე ქუდიამოფხატული მოვიდა ჩემთან.

— ამან არ იცის, — ხელით უჩვენა ჩემზე, — დიმიტრისთან მიიყვანე და საღებავები წამოიღეთ!

— ბევრია?

— იქნება სამასი კილო.

— კარგი.

გამგე მე მომიბრუნდა.

— მოდი ჩემთან.

— საღებავები ქილებში იქნება, უცხოურია, კარგად დაათვალიერეთანაც სხვა საღებავი არ შემოგაპაროს, თორემ შენ დაგბრალდება.

— მესმის.

— საერთოდ, ფხიზლად იყავი, არ მოგატყუონ. ისეთი ხალხია, თვალში ბეწვს ამოგაცლიან. ამ ფულს მისცემ.

— რამდენია?

— სამასი! თუ მეტი აქვს, გამოგატანოს და ფულს გამოგიგზავნის-თქო. ფაქტურა აუცილებლად წამოიღე. გზაში თუ გაგაჩერეს, არ გაუძლიანდე, ან არ შეეღაპარაკო. საბუთები უჩვენე. თუ მაინცდამაინც დაეჭვდნენ, ჩემთან წამოიყვანე, ის გაარკვევს-თქო.

— კარგი.

ერთსაათიანი „გასეირნება“ იყო. გზაში არავის გავუჩერებდით. მუშებმა საღებავების ქილები ბნელ კუთხეში დააწყვეს და შესვენებაზე წავიდნენ. გამგემ ორჯერ დათვალა ქილები, საკუთარი თვალით შეამოწმა ეთიკეტი, შემოპარული ან ქილა გახსნილი ხომ არ იყო.

— ახალი კაცი ხარ, მეგონა, მოგატყუებდა, — მითხრა მან და სამი თუმნისიანი ჯიბეში ჩამიდო, — თუ გინდა წადი.

— წერილს ხომ არ გამატან?

— სად?

— საწყობში.

— ჰო, კი...

წერილი მიმიწერა, ვიღაც ნუგზართან, თან დამარიგა, თუ მასთან ვინმე იქნება, ახლოს არ გაეკაროო. მზა ტანსაცმელების საწყობს საკმაოდ დიდი ეზო ეჭირა და ვეებერთელა რკინის კარებზე მეტროიანი ნომრები ეწერა. მე არ ვიცოდი, რომელ ნომერ კარებს მივდგომოდი, ერთის გარდა ყველა დაკეტილი იყო. იმ ერთთან მისვლა კი ვერ მივბედე. შორიდან ვუტრიალე. მერე ეზოში თმაგაკრეჭილი გოგონა გამოჩნდა, მორიდებით მივედი და ვკითხე: ნუგზარი სად იქნება-მეთქი. საწყობშიაო, მითხრა და ოდნავ შეღებულ კარებისკენ მიმითითა. იმ კარებთან მივედი, წავაყურადე, ჩამიხუმი არ ისმოდა, კარებს ცალი ხელით მივეყრდენი და შევიქმე-

რითე, სიბნელეში ვერავინ ვერ გავარჩიე, გული მომეცა. კარებში შევედი — გისოსებიანი სარკმლის სინათლეზე, მაგიდასთან ახალგაზრდა ჭალარა კაცი შევნიშნე. გაუბედავი ნაბიჯით მივედი მაგიდასთან და გამარჯობათ-მეთქი, ვუთხარი იმ ჭალარა კაცს. შემომხედა, არ ვესიამოვნე და ცივად მომიგო, გაგიმარჯოსო. მე კრინტი არ დამიძრავს — წერილი გაუწოდე, ჩამომართვა და გადაიკითხა.

— რა კოსტუმი გინდა? — მკითხა ოდნავ წარბგახსნილმა.

— ფინური. ამას წინათ მაღაზიაში ვნახე.

— მაღაზიაში?! — გაუკვირდა მას.

— ჰო!

— ვნახოთ, თუ მოგერგება!

კინალამ სიხარულით ყელზე მოვეხვეი. იგი კედელთან ჩარიგებულ თაროებისკენ წავიდა. უკან გავყევი. ზედახორად დაწყობილ კოსტუმებთან შევჩერდი. მან რამდენიმე კოსტუმი გადააწყო და ქვემოდან სწორედ ის კოსტუმი გამოიღო, რომელსაც მე ვეძებდი.

— ა, ნახე! — მითხრა მან.

კოსტუმი მოვიშინე, პატარა დამირჩა, მეორე მომაწოდა. სწორედ ის ზომა იყო, რომელიც მაღაზიაში ვნახე. პიჯაკი ჩავიცვი და დამხატა — გაძრობა აღარ მინდოდა. საწყობის გამგე თავის მაგიდასთან მივიდა და მითხრა: ამ კოსტუმს ცალკე გადავინახავო.

— რატომ? — ტანში გამცრა მე.

— ასე ვერ გაგატან, მაღაზიას დავაწერ და იქიდან წაიღე!

— ფული?

— ფულს აქ გადაიხდი.

— კი, ახლავე!

— მომეცი!

ხელებში შემომამჩერდა, ფული ამოვიღე, დავთვალე. კოსტუმის საფასური მაგიდაზე ცალკე დავდე, სამი თუმანი დავხვეი და ვუთხარი: ეს თქვენ-მეთქი. ფულს დახედა, მაგიდის უკრა გამოაღო და ხელის ერთი მოსმით შიგ ჩაყარა.

— როდის მივაკითხო? — კვითხე უფრო თამამად.

— იცი რა?! — შეაყოვნა, კარგი, გაგატან! — კოსტუმი შემიხვია და მომცა, — დარაჯმა თუ გაგაჩერა, უთხარი: ნუგზარისაა-თქო. ახლა სიხარულისაგან ვიყავი გონებაარეული, თვალებში არაფერი არ მიჩანდა, მხოლოდ ერთი დაბრკოლება მედო წინ — დარაჯი, თანაც აქეთ-იქით ვიყურებოდი, ვინმემ არ დამინახოს-მეთქი. არ მეგონა, კოსტუმი თუ ხელში მეჭირა, თუ იგი ჩემი იყო. გადავჭერი ეზო, ჯიხურთან ლოყებზე სიმბურვალე მომედო. შევადე ჯიხურის კარი, თვალი დარჯისკენ გამექცა, მანაც შემომხედა, ახლა გამაჩერებს... ჯიბეში ფულს ხელი მოვკიდე, მზად ვარ... დარაჯი წამოდგა. მოაჯირს მოადგა და უნდა რაღაც მითხრას... მე

ზუთმანეთიანი წინ დავუდე და გზა განვაგრძე, ქუჩაში გასასვლელი კარი
ჩიქურ გავადე და გავედი. ყველაფერი განათდა, უკვე სამშვიდობოს ვარ
არავინ არ გამაჩერებს, ვის რაში ეკითხება, სად ვიშოვე კოსტუმი. იგი
უკვე ჩემია, მხოლოდ ჩემი... შინ მისვლამდე, ალბათ, გული ამომივარ-
დება საგულედან. კერძო მანქანა გავაჩერე, ძალიან, ძალიან მეჩქარება-
მეთქი, ვუთხარი მძღოლს. ახალგაზრდა ბიჭი იყო, მთელი სისწრაფით გა-
მაქროლა, შეხვეული კოსტუმი მუხლებზე მედო და ხელები მქონდა შე-
მოხვეული, ღია სარკმელში სისინებდა შემხვედრი ქარი, თვალებს მიწვა-
ვდა, განათებულ, გახარებულ თვალებს, რომელიც კმაყოფილებას ვერ
მალავდა, რა უნდა ყოფილიყო ამაზე დიდი ბედნიერება, ვერ წარმომე-
დგინა, ეს ხომ ყველას არ შეუძლია, ეს ხომ მხოლოდ მე შევძელი. ასეა,
კარგ ხალხში რომ გექნება საქმე, არ დაიზარებები. მთავარი მაინც ფუ-
ლია. არა, ლევან ბიძიას მეტს არ მოატყუებ, გრამ საღებავს არ გავცემ.

მანქანა დამუხრუჭდა. მძღოლს სამმანეთიანი დავუგდე. ეს იმიტომ,
რომ ფული მქონდა. ხურდას გამოვართმევდი? არა, მე ფული მქონდა.
ხვალ კიდევ მეტი მექნება ფული... სახლში სირბილით შევვარდი, არც
შემიხედავს მამაჩემისათვის, რომელიც დივანზე იყო წამოწოლილი და
ტელევიზორს უყურებდა. შეხვეული მაგიდაზე დავაგდე.

— რა არის? — მკითხა მამაჩემმა.

— კოსტუმი!

— რა კოსტუმი?!

— ჩვეულებრივი კოსტუმი, ვიყიდე!

— იყიდე?! — ორაზროვნად თქვა მან.

— ჰო!... საწყობიდან გამოვიტანე. აბა, ისე სად იშოვო, ფინურია!..
სამი თუმანი ზედმეტი მივეცი! — შეხვეული გავხსენი, პიჯაკი მალა
ავსწიე და მამაჩემს ვუჩვენე, — ხომ კარგია, ა?!

— ფული სად გქონდა?

გველის ნაკბენივით ამეწვა ზურგი, მერე ის სიმწვავე წელში გამიჭ-
და და კინაღამ ჩავიკეცე.

— მქონდა! — ვთქვი უხეშად.

— სად?

— მე ხომ გმუშაობ!

— სამი ღლეა მუშაობ და ასეთი კოსტუმი იყიდე?

— ჰო! — გავიციანე მე.

— ჯერ ხელფასი რომ არ აგილია?!

— ხელფასს თუ ვუყურე...

მამაჩემმა თავი წამოსწია, ეს რამდენიმე ღლეა სამსახურში არ წასუ-
ლა, ცოტა უკეთ იყო და ხანდახან ოთახში გაივლიდა ხოლმე. მასზე შე-
ხედვა არ მინდოდა და, ცოტა არ იყოს, მისმა სიმკაცრემ დამაფიქრა, მის-
თვის არ უნდა მეჩვენებინა-მეთქი. რაც არ უნდა იყოს, მაინც ძველი კა-

ცია, ცხოვრებას სუფთა თვალებით უყურებს. ბუღალტრებს ქონი თავზე გადადით, მას კი ხეირიანი ავეჯიც ვერ შეუძენია. წლიდან წლამდე ერთი კოსტუმი თუ გამოიცვალა, დიდი ბედნიერებაა. მე პირი არ გავიტეხე, კოსტუმი ჩავიცვი და წინ დავუდექი.

— ზომ კარგია, ა?!

— შვილო, ორმოცი წელია ბუღალტრად ვმუშაობ და ჯერ კაპიკი რაა, კაპიკი არ მიმითვისებია!

— ზომ კარგია, ა?! — გავიმეორე მე.

— როგორ ფიქრობ, მე არ შემეძლო თაღლითობა?!.. მაგრამ არა, შვილო, არა! პატიოსან ცხოვრებას არაფერი არ სჯობს! ცხოვრებაში კაცი უნდა იყოს, მართალი კაცი!

— მამაჩემო, — გავიცინე მე, — კაცი იცი ვინ არის?... ვისაც ფული აქვს!

— არ დაიჯერო! — ხმას აუწია მან. — ქურდობა არავის არ შერჩენია!

— მე არ ვქურდობ!

— მაგრამ...

— ეჰ, მამაჩემო, ეგ ზღაპრები დღეს არავის არ უნდა, მეორედ არ მოვალ ამქვეყნად, ჩაცმა-დახურვა მინდა!

— ცდები, შვილო, რა გაიძულებს, რომ ითაღლითო, ხელფასს არავინ არ გთხოვს, შენთვის გქონდეს, დააგროვე, ოჯახში საჭმელი გაქვს, მეტი რა გინდა, იცხოვრე პატიოსნად! შენ არ იცი, რა არის გაჭირვება, მე რომ შენი პირობები მქონოდა... იყო დრო, ლუკმა-პურს ვეძებდით, ახლა?... ყველაფერი გაქვს, ყველაფერი და მაინც არაფერი არ გყოფნის! სიხარბით მოგდის, სიხარბით!..

— ეჰ, მამაჩემო, რაც არ უნდა მელაპარაკო, ფული მაინც კარგია!

— გაჩუმდი, არ გამავიწყდეს!.. მე შენზე მეტი ვიცი, ვიცი რა არის ფული, მაგრამ ფულისთვის სინდისი არ გამიყიდა!... ნუთუ არ შეგრცხვება ამ კოსტუმის ჩაცმა?! იგი ზომ არა პატიოსანი გზით წაყიდა?! მე შენს ადგილზე მიწა გამისკდებოდა! ხარბი არ უნდა იყო კაცი!

იგი ძალზე გაბრაზებული იყო, სახეზე წამოენთო, შემეშინდა, ცუდად არ გახდეს-მეთქი და კოსტუმი გავიხადე.

— არა, მამაჩემო, ფული ვისესხე! — ვიცრუე მე, კოსტუმს ხელი მოვკიდე და ჩემს ოთახში გავედი.

— ბიძაშენია მოსაკლავი, იმან დაგლუპა შენ! — მომაძახა კარებში.

არ მეგონა, მამაჩემი თუ ასე გაბრაზდებოდა. კოსტუმი სკამზე გადავდე და საწოლზე ტანგაუნდელი წამოვწექი. ხელები თავქვეშ შემოვიწყვე, ჯიბეში ზუთი თუმანი კიდევ მედო, მაგრამ ახლა ფეხსაცმელი ან პერანგი რომ ვიყიდო, მამაჩემი მთლად გაგიჟდება. ესეც ახალი ამბავი, ფულის გამოჩენისა უნდა მეშინოდეს... ვიწექი გულაღმა ჰერს მიჩერებული

და მეღიმებოდა, რა უცნაურია ადამიანები — ზოგი როგორი გულუბ-
რყვილო წესდებით ცხოვრობს, ზოგი კი ცხოვრებას გამორჩენის თვალთ-
უყურებს. ნელა, ნელა, ხამუშ-ხამუშ ჩავიძირე ამ ფიქრებში. რამდენი სე-
რვიულობა გადავიტანე ამ მოკლე დროში, რამდენი უიმედობა და შიში,
მერე?... ყველაფერი ეს რა დიდმა სიხარულმა შესცვალა, ვისაც ეს არ გა-
ნუცდია, ალბათ, უცხოა მისთვის ეს დიდი სიხარული... ვწევარ გულადმა
— შემოაქვთ ჩაი, ხიზილალა, კარაქი, ძეხვი, ყველი და პური, შემოაქვთ
ტაშტი და წყალი, ხელს აქვე, საწოლთან ვიბან და ოდნავ გვერდზე გადა-
ბრუნებული ვსაუზნობ, მერე ისევ გულადმა ვწევარ, ცოტა ხნის შემდეგ
მკითხებიან, სადილად რას მიირთმევთო. თვალეებში არ ვუყურებ მათ —
შემწვარი ქათამი ტყემლით, კეცზე გამომცხვარი მჭადი, მწვანილი, მდი-
ნარის თევზი, ცივი ღვინო, კიდევ?... კიდევ რამდენი რამ შეგუჟყვით მათ.
ნაშუადღევს თერძი ალებს კარებს და მოაქვს ქსოვილების ნიმუში, რა
ფერისა და რომელი ქსოვილისაგან მსურს შევიკერო კოსტუმი... ფიქრებ-
მა წამიტიყუა, ვფიქრობ, ვფიქრობ, და... უცებ წამოვიყვირე: „ეს ხომ სა-
შინელებათა!“.

დილით ისევ მოვირგე კოსტუმი, გული შევაჯერე, რომ თვალთ უნა-
ჩავი კოსტუმი ჩავიგდე ხელში და სკამზე გადავდევი, ზემოდან ჩემი ძვე-
ლი პერანგი გადავაფარე, რომ არ დაიმტვეროს, და ერთხელ კიდევ მივუ-
ხედე. „კოსტუმი ვიშოვე, ახლა ფეხსაცმელსა და პერანგს ვიშოვი!“
ეტქვი მე და მამაჩემს რომ არ დავენახე, ოთახიდან ქურდივით გავედი.
არ მინდა გული ვატკინო, რატომღაც ჰგონია, თუ არ გიჭირს, ცხოვრება
არ იცი... რა უნდა ქნა, მას ასე ესმის!

საწყობის გამგე მოსული დამხვდა.

— რა ჰქენი? — მკითხა მან.

— ვიშოვე!

— კმაყოფილი ხარ?

— კი... თქვენი დიდი მადლობელი ვარ!

ლევან ბიძიამ გაიღიმა და თავის კაბინეტში შევიდა. ხელით მანიშნა,
მასთან მივსულიყავი. კარებთან ავიტუზე, მან აქეთ-იქით გაიხედა და კა-
რები მიხურა.

— ერთი კარგი საქმეა, რას იზამ?

— რა საქმე?

— ხომ იცი, შენ უკვე გნდობ!

— მესმის!

შემომხედა, ქალაღის ნაგლეჯი აიღო, დახვია და მაგიდაზე დადო,
ზემოდან ხელი დააფარა.

— ფულის საქმეა.

არაფერი არ მითქვამს, თვალეებში შევაჩერდი.

— ერთი ტონა საღებავია ჩამოსატანი.

— საიდან?

— მერე გეტყვი. ამ ორ დღეში უნდა წახვიდე. იცოდე, ლევია!... სა-
ბუთები ყველაფერი წესრიგში იქნება, ოღონდ ეცადე, ვინმეს თვალში არ
მოხვდე. საქმე თუ წახდა, ჯიბეში ფული გექნება!.. — თავი დახარა და
შეპარვით დასძინა, — ჭკუით თუ იმუშავებ, რამდენიმე თვეში მანქანის
ფულს გაგაყენებინებ!

თვალები გამინათდა.

— შორსაა?

— ხუთ დღეში აქ იქნები!

— მანქანით წავალთ?

— ჰო!

— კარგი, წავალ!

— კრინტი არ დაძრა!

— არა, არა!

მერე თითქოს იწანა, რომ საიდუმლო გამანდო და თავი დახარა.

— დღეს საქმე არაფერია, შეგიძლია წახვიდე! — თქვა მან.

— ერთხანს ვიქნები და წავალ! — ვუთხარი მე.

— როგორც გინდოდეს! — ცერად ამომხედა და მკითხა, — შენ გი-
თხრეს თუ არა?

— რა?

— მხოლოდ უწყისზე მოაწერ ხელს. იმ ფულს თავისი გზა აქვს.

— გასაგებია.

მერე თითქოს ამ ამბით ძალზე უკმაყოფილომ, წარბი და სახე მო-
ქუფრა, კაბინეტიდან გავიდა და საწყობში გაიარა. მე კარებში გავჩერდი.
ოდნავ სუსხიანი ნიაფი ქროდა, მზე თვალებში მიჭვრიტინებდა და მეც
წარბმოქუფრული ვიდექი. ეზოში ცარიელი კასრები და მუშა ყუთები
ზედახორად ეყარა, გზა მანქანის საბურავებით დატალახიანებულ-დაჭუ-
ჭვიანებული იყო. გაღმა მხარეს სახერხ საამქროში მამაკაცები ირეოდნენ
— მორებს აგორებდნენ. მთელი დღე შინ რა გამაჩერებდა და ვიდექი,
ჩვენი მანქანაც არ გამოჩნდა, რომ ცოტა ხანს მუშებთან თავი შემექცია.
„დღევანდელი დღე არაფერია!“ ვთქვი ჩემთვის. ჯიბეში ფულის გამოწყ-
ვეტა არ შეიძლება. ვინ იცის, როგორი დღეები გამოერევა და უკაპიკოდ
რატომ უნდა დაერჩე, მით უფრო, ხელფასი ჩემი არ ყოფილა.

ფარდულის გვერდით სპეცტანსაცმლიანი გოგონა გამოვიდა, იქნე-
ბოდა ასე ოცი-ოცდაერთი წლისა, თავზე კობლებიანი თავსაფარი ჰქონდა
წაკრული, ტუჩები გაეღება და უხეშ შარვალში მამაკაცივით მიაბიჯებდა.
სამუშალო ტანისა იყო, წაბლისფერთმიანი.

გამგე გვერდით ამომიდგა, ქიმუნჯი გამკრა და მითხრა:

— კარგი ნაჭერია, მიდი!

— ვინაა?

— ვინმე გზაბნეული, ფული რომ შემოაკლდება, ხელზე მუშაობს ცოტა დავიმორცხვე, მაგრამ მაინც ვთქვი:

— ასე ხომ არ გავეკიდები!

— ეგ არის გემო, ბიჭო, თორემ შეძლებული ძაღლმაც არ აიღო, ხომ გავიგონია!

იმ გოგონას თვალი დავატანე, სადღაც შეუხვია.

მუშაობის დამთავრებისას ის გოგონა ისევ გამოჩნდა ფარდულის უკანა მხრიდან, ახლა სპეცტანსაცმელი არ ეცვა, არც თავზე კოპლებიანი თავსაფარი ჰქონდა წაკრული. გრეხილი თმა უკან კეფაზე ჩაეხვია, პომადა კიდევ უფრო სქლად წაეცხო და ზღვისფერი, შემოტმასნილი კაბა შუა ბარძაყებზე სცემდა. გამომხედა, გამიღიმა, მეც წამოვეკიდე ამ ღიმილს და ავედევე, ჯიხურში კარებთან წამოვეწიე, თავი ისე დაიჭირა, თითქოს წმინდანი ყოფილიყო. ფეხდაფეხ გავყევი. ჩემს თხოვნას ყურადღებაც არ მიაქცია, მაშინ მკლავზე მოვკიდე ხელი და შევაჩერე.

— სად მიდიხარ?

— შინ!

— ცოტა გავიაროთ!

— არა!

— გავიაროთ, გესმის!

— არ მინდა, ვაჰ!..

ხელი ჩავკიდე ხელზე.

— ჩემთან წამოხვალ!

— სად?

არ მითქვამს სად, ვიარეთ კარგა ხანს. მერე კაფეში შევიყვანე, ას-ასი გრამი კონიაკი დავლიეთ და... ქალაქის განაპირას გავედით.

ჩამოხვალა.

გოგონა შინ მივაცილე და წამოვედი. უკვე გვიანი იყო, ოთახში შევიბარე და დავწექი. ჩემს ახალ კოსტუმს მაინც შევაველე თვალი. იქნებ კოსტუმი რომ მცმოდა, ასე არ გამიძალიანდებოდა. ქალებს ხომ ჭკუა თვალებში აქვთ, ვაჟი იმიტომ მოსწონთ ხოლმე, რომ მას აცვია კარგი პერანგი ან კარგი კოსტუმი, მაგრამ მაშინ მე არ მეცოდინებოდა, ვერ ვიგრძნობდი გამარჯვებულის სიხარულს...

— რატომ დაგაგვიანდა? — მკითხა დილით დედაჩემმა.

— ამხანაგებთან ვიყავი.

— არ უნდა გაგვაგებინო?

— ბავშვი ხომ აღარა ვარ, ყოველი ჩემი ფეხის ნაბიჯი იცოდეთ, მე უკვე ვმუშაობ და გამაჩნია საკუთარი უფლებები!

— მოდი, ჩაი დალიე.

— არ მინდა.

ჩვენს ქვემოთ, კაფეში კარგი ხაჭაპურები კეთდება. ჩავედი და იქ ვი

საუზმე. ფული მქონდეს და არავინ არ მჭირდება, როგორც მინდა ისე ვიცხოვრებ და რაც მინდა იმას გავაკეთებ.... მანქანის ფული თუ შევადგროვე!.. არა, მანქანას ჯერ არ ვიყიდი, ბინას ვიშოვი ჩემთვის და სრულიად თავისუფალი ვიქნები... ანდა პირიქით, მანქანას ვიყიდი და ისე მოვაწყობ, როცა დამჭირდება, ღამე გავათიო... კაფედან გამოვედი და ნელი ნაბიჯით წავედი სამსახურში... მამაჩემს რომ უცხოვრია, მე ვერ ვიცხოვრებ იმ ცხოვრებით, მაშინ სხვა დრო იყო, სხვა დრო...

— ღირექტორი გეძებს! — მითხრა ჯიხურში დარაჯმა.

გულზე გამკენწლა, მამაჩემმა ხომ არ შესჩივლა-მეთქი. ბიძაჩემის კაბინეტი მეორე სართულზე იყო. ავიარე კიბე და მის პირად მდივანთან გავჩერდი. მან იცოდა, ვინც ვიყავი და მითხრა:

— შედით.

— არის ვინმე?

— შედით, შედით!

კარი ნელა შევადე. სამნი ისხდნენ ბიძაჩემის წინ გრძელ მაგიდასთან. სამივემ ერთდროულად შემომხედა და მე რომ დამინახეს, ფეხზე წამოდგნენ, დიდის მოწიწებით მომესალმნენ. მე გვერდზე გავჩერდი. არ ვიცი, საუბარი დამთავრებული ჰქონდათ თუ არა, მაგრამ მაინც მარტო დაგეტოვეს. ბიძაჩემი მაინცდამაინც კარგ ხასიათზე არ იყო.

— დაჯექი! — მითხრა მან.

დავჯექი.

— რა ჰქენი, ალლო აუღე?

— კი! — თავი დავხარე.

ბიძაჩემმა უცხოური სიგარეტი ამოიღო და გააბოლა, მე ისეთი სიგარეტი არ მინახავს და ვერ ვიტყვი, სადაური იყო.

— სწავლის გაგრძელებას არ აპირებ?

მე ეს არ მიფიქრია და უსიტყვოდ შევხედე.

— მისმინე, გია, — მითხრა მან, — შენ მაქ ფულს შეეჩვევი და უსწავლელი დარჩები, ცხოვრებაში გაწვალდები... თუ უკვე აღარ ფიქრობ...

— რა ვიცი, თუ მოვეწყვე...

— სცადო, უნდა სცადო, დაუსწრებლად მაინც შედი. მალე მოსამზადებელ კურსებზე მეცადინეობა დაიწყება და შედი. არა აქვს მნიშვნელობა, რა ფაკულტეტს დაამთავრებ, მთავარია უმაღლესი განათლება მიიღო... ნუ გეშინია, მუშაობაზე ხელი არ შეგეშლება, ლექტორებს გაიცნობ, დაუახლოვდები... აბა, ასე ხომ არ იქნები?!

— ვეცდები.

— ვეცდები კი არა, უნდა ისწავლო!.. — ოდნავ ხმას დაუწია და გაზაგრძო, — ახლა, ბიჭო, ცხრა ტყავში უნდა გაძვრი, რომ ორი კაპიკი

იშვოვო, ისიც სხვებს უნდა გაუნაწილო, მუდამ შიშში უნდა იყო. მოეწყვეტა
გინდ ბიოლოგიურზე, გინდ გეოგრაფიულზე... მთავარია, დიპლომი აიღო.
მერე დაჯდები სადმე თანამდებობაზე და... სხვებმა იტეხონ თავი...
სახე გამებადრა.

— ა?...

— კი!

— დამიჯერე, აქედანვე შეუდექი მეცადინეობას, მეც წამოგეხმარე-
ბი, კაცი მყავს.

...ჯვარცმული ქრისტე რომ ჩამოეხსნათ, ალბათ, იგი არ შემეხედავდა
ისეთი თვალებით, როგორითაც მე შევხედე ბიძაჩემს. ცოტა ხნის შემდეგ
თავის დაკვრით გამოვეთხოვე და კაბინეტი დავტოვე.

ს ა მ შ ო ბ ლ ო

რომელ მხრიდანაც გსურთ იხილოთ
სამშობლო ჩემი,
ლამაზი არის,
საამაყოდ მე ესეც მყოფნის.
და რაც კარგი აქვს, —
საქებარი და შესამჩნევი,
თავად ეს არის
საფუძველი ჩემივე ყოფის.
აბა ვით გითხრა,
დიდი არის ის თუ პატარა,
ვინ დაამციროს
თავის მშობლის
მადლი,
ლირსება,
ო, მხოლოდ მისგან,
მხოლოდ მისგან ვარ მე ნეტარი,
და ჩემი გული
მისი ტრფობით მარად ივსება.
ვისი ქარაგმა,
მაცდურობა
შემიცვლის მცნებას,
მის სიყვარულში
აუგობაც რომ დამაძალონ,
გინდათ იპოვოთ
დასაწყისი ამ დიად გრძნობის?
სამშობლო
თვალის ახელიდან იწყება, ძმაო!

მე მახსოვს

ლექსთან გავათენე ღამე წვალებით,
შერჩეულ სიტყვებს,

რომ ვკინძავდი ვარდის კონებად,
მაგრამ ვაი, რომ

უცნაური ფერისცვლებით
გაქრა უეცრად
ჩემი ლექსის ხატოვანება.

მსურდა:

პრისხანედ გამეტყორცნა
სადღაც სივრცეში,

ვამბობდი:

თურმე წვა და შრომა
წავიდა ტყულად,
ამ დროს კარებზე მიკაკუნებს
მეზობლის ბავშვი

და მეკითხება:

ხომ არ გაქეთო მაკულატურა?
რა უნდა მეთქვა,
დაგისხენი შენ ჩემო მუზავ!

არ გაუგია ჩვენი მარცხი

ქვეყნად არავის,
მაგრამ დრო თვითონ
ლექსს რომ მომთხოვს

მაშინ რას იზამ?

როგორ დამიცავ,
საფიქრალი აი რა არის!

ბ უ ზ უ რ ა

დაურქმევიათ მისთვის ბუზურა,
ამ ქვეყნად მისი ბზუილიც ისმის,
თუმცა არ ცხოვრობს იგი უზრუნველად,
მაგრამ არვის სწამს ცხოვრება მისი.

რომ დაგვემალოს თვალთაგან,

ცდილობს,

ჰგონია ვერვინ ვერ უგებს ზრახვას.

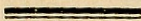
მიწაზე გვართმევს სურნელს და სიტკბოს
და თაფლს მზაკვრულად მიწაში მარხავს.

აფსუსს, ასე რომ ქვეყნად ეცხოვრა

შენს ლამაზ მოდგმას, შენს ლამაზ შართვეს,

ჩემო რუდუნავ, ჩემო ფუტკარო,

ვინ აგვინთებდა სალოცავ სანთლებს?

ადამსანდაჩი ჩავლიშვილი

რამდენიმე შენიშვნა

ახლახან გამოიცა კრიტიკოს ლავროსი კალანდაძის წიგნი „ლიტერატურული წერილები“. იგი საკმაოდ დიდი მოცულობისაა და წარმოადგენს ლიტერატურული კრიტიკის დარგში ხანგრძლივი მუშაობის ნაყოფს.

ზოგიერთ წერილს მიწერილი აქვს, თუ როდის, სად და რასთან დაკავშირებით დაიბეჭდა. ყველა დანარჩენ წერილს ახლავს კონკრეტული თარიღი, ოღონდ არ ჩანს, ეს თარიღი წერილის დაწერისაა თუ გამოქვეყნებისა. ამის ზუსტად მითითებას კი დიდი მნიშვნელობა აქვს კრიტიკოსების მიერ გამოთქმული აზრების პრიორიტეტის დასადგენად და კრიტიკოსის სამწერლო მოღვაწეობის ევოლუციის გასათვალისწინებლად. დაწერისა და გამოქვეყნების თარიღების განუსხვავებლობას შემდეგ ერთგვარი არეულობა შეაქვს ტექსტოლოგების მუშაობაში. ეს არის ჩვენი პირ-

ველი კრიტიკული შენიშვნა ამ საინტერესო წიგნზე. თვითონ წიგნი კი მართლაც დიდ ინტერესს იწვევს, პირველ ყოვლისა, მრავალი საყურადღებო საკითხის დაყენებით. შეიძლება ზოგიერთი მათგანის გადაწყვეტაში კრიტიკოსს არ დავეთანხმოთ, მაგრამ მკითხველი ნამდვილად გრძნობს მკვლევარის მაძიებელი გონების ძალას.

ამის ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს კრებულში შეტანილი წერილი „შენიშვნები ერთი დისკუსიის გამო“ (516-588 გვ.). ერთ დროს ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში ატყდა დავა კრიტიკის ჩამორჩენის მიზეზების შესახებ. ზოგიერთები თვლიდნენ, რომ ლიტერატურული კრიტიკის ჩამორჩენის მიზეზს თითქოს წარმოადგენდა იმის შეუგნებლობა, რომ მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკა არ

არის სინამდვილის შემეცნება, მისი მიზანია „დააკმაყოფილოს ადამიანის ემოციურ - ესთეტიკური მოთხოვნილებები, აღზარდოს, განავითაროს ადამიანის ემოციური სამყარო“. ამასთან დაკავშირებით ლ. კალანდაძე სამართლიანად წერს: „ხელოვნება და ლიტერატურა, ცხადია, არ არსებობს ესთეტიკურ - ემოციური შინაარსის გარეშე, მაგრამ მთავარი ის არის, თუ რა ფუნქცია აქვს ხელოვნებასა და ლიტერატურაში ემოციასა და ესთეტიკურ ტკობას“ (527 გვ.). ემოცია დაქვემდებარებულია და უნდა ექვემდებარებოდეს კიდევაც ხელოვნების იდეურსა და შემეცნებით არსს. ემოციურისათვის უპირატესობის მიცემა ეს იყო ხელოვნების შემეცნებითი ბუნების დამცირება, რაც კარებს უღებდა იდეალიზმს ესთეტიკაში. ამიტომ სწორი იყვნენ ისინი, რომლებიც საფუძვლიანად აკრიტიკებდნენ მხატვრული ლიტერატურის არსის ასეთ ანტიმარქსისტულ გააზრებას. მათ შორის ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო ლ. კალანდაძე მისი დასახელებული წერილით. დღეს ამ წერილის შეტანას წიგნში გარკვეული მნიშვნელობა აქვს იმ მხრივაც, რომ გამოცოცხლებას იწყებს ხელოვნების აღნიშნული სუბიექტივისტური თეორია, რომელიც ადგილს პოულობს ზოგიერთი ესთეტიკოსის ნაშრომში.

კრებული კიდევ ერთ მნიშვნე-

ნელოვან მიღწევად მიგვაჩნია ის გარემოება, რომ მწერლების შემოქმედების კონკრეტული განხილვის დროს ავტორი ეძებს თვითული მათგანის იმ თავისებურებას, რომელიც დამახასიათებელია ამ მწერლისათვის, რაც შეადგენს მის შემოქმედებით სპეციფიკას. ასეთი ძიება ნამდვილად მოსაწონი და მისაბაძია ჩვენი კრიტიკოსებისათვის. მოვიტანთ ამის რამდენიმე მაგალითს. კრიტიკოსი იკვლევს ირაკლი აბაშიძის პოეზიის თავისებურებას და სწორად მიუთითებს: „ბევრ თავის ლექსში თავისი საკუთარი პოეტური კუთხით, თავისი განსაკუთრებული და განუმეორებელი ხმით გამოხატა პოეტმა დიდი სიყვარული სამშობლოსადმი. გავიხსენოთ მისი ცნობილი ლექსი „აქ ვსახლდები“. ამ ლექსში მეტად მკაფიოდ მოჩანს პოეტის ნიჭის ერთ-ერთი ძირითადი თავისებურება: უღრმესი გულითაღობა, გულწრფელი ინტიმურობა“ (168 გვ.). „ირაკლი აბაშიძის პოეზიის ერთ-ერთი განმასხვავებელი თვისება ისიც არის, რომ მეტწილად იგი უბრალო და გულგახსნილი საუბარია თანამედროვეობის სხვადასხვა საგნებზე და საკითხებზე. პოეტს ახასიათებს ძლიერ განვითარებული და გამახვილებული გრძნობა ადამიანებთან კავშირისა, გრძნობა მხარის აბმისა“ (71 გვ.). მკვლევარი კონკრეტულად განიხილავს ირ. აბაშიძის პოეზიის დასახელებულ თავისებურებებს და ამით იძლე-

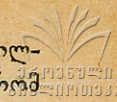
ვა მწერლის შემოქმედების კონკრეტულ ანალიზის მისაბამ მაგალითს. ერთ მაგალითს კიდევ დავუმატებთ. მსჯელობს რა კ. გამსახურდიას რომანების შესახებ, აქაც წინა პლანზე გამოაქვს მისი პროზის თავისებურება. „თამამად შეიძლება ითქვას, — წერს კრიტიკოსი, — რომ ქართულ პროზაში ინტელექტუალიზმის ისეთი ძლიერი ნაკადი არავის შემოუტანია, როგორც გამსახურდიამ შემოიტანა... ავტორი მის მთავარ გმირებთან ერთად ხშირად წარმოთქვამს ხოლმე სხვადასხვა სენტენციებს, აფორიზმებს, ფრთიან სიტყვებს“ (286 გვ.). აქვე შეიძლებაოდა მიგვეთითებინა ასეთი თავისებურების ძიებაზე გალაკტიონ ტაბიძის, ლეო ქიაჩელის, კ. ლორთქიფანიძისა და სხვათა შემოქმედებაში.

კიდევ ბევრი რამ კარგის თქმა შეიძლება, თქვეს და აწივ იტყვიან ამ საინტერესო წიგნზე, მაგრამ ახლა ჩვენ გვსურს რამდენიმე კრიტიკული შენიშვნა გამოვთქვათ მის შესახებ.

მრავალ ლიტერატურულ ტიპზე მსჯელობს ლ. კალანდაძე თავის წიგნში, მაგრამ არსად ღრმად არ განიხილავს თვითონ ტიპიურობის პრობლემას. ეს მით უფრო გასაკვირია, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მისთვის დამახასიათებელია საკითხების ღრმა თეორიული გააზრება, ხოლო ტიპიურობის, ტიპისა და ტიპიზაციის არსი, როგორც მარქსისტული ესთეტიკის ერთ-ერთი კა-

რდინალური პრობლემა, უყურადღებოდ აქვს მიტოვებული

მართალია, ერთ თავის ვრცელ კრიტიკულ წერილში, რომელსაც ეწოდება „საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების პრობლემა“, ვრცლად ლაპარაკობს დადებითი გმირის შესახებ, მაგრამ საკუთრივ ტიპიურობის საკითხი იგნორირებულია. სამწუხაროა, რომ ამ კარგ წერილში ასახვა პოვა ტიპიურობის სქოლასტიკურმა გაგებამ. ლ. კალანდაძის აზრით, ტიპი „უნდა გამოხატავდეს მოცემული სოციალური ძალის არსს“ (606 გვ.). ეს არის ტიპიურის ცალმხრივი და ამდენად სქოლასტიკური გაგება. ტიპიურის ასეთი თეორიის კრიტიკა მოცემულია რუსული ჟურნალის „კომუნისტის“ 1955 წლის სარედაქციო სტატიაში, რომელსაც ეწოდება „ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ტიპიურის საკითხისათვის“. მართალია, ლ. კალანდაძეს დასახელებული წერილი ამ სარედაქციო სტატიის გამოქვეყნებამდე აქვს დაბეჭდილი (1954 წ.), მაგრამ მისი ახლა უცვლელად გადმოტანა კრებულში, ყოველგვარი კომენტარის გარეშე შეცდომად მიგვაჩნია. ახლა მაინც უნდა ეთქვა, რომ ტიპიურის გაგება, როგორც „სოციალური ძალის არსის გამოხატვა“, უხეში შეცდომა იყო იმიტომ, რომ იგი წარმოადგენდა მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკის იგნორაციას. „ისტორიკოსიც, ეკონომისტიც, ფილოსოფოსიც საზოგა-

დღებრივ ცხოვრებას ხომ იმისა-
ფის სწავლობენ, რომ გახსნან
მოცემული სოციალური ძალის,
მოცემული სოციალური მოვლე-
ნის არსი, მაგრამ ამით ისინი მხა-
ტვრები როდი ხდებიან. ხელოვნ-
ება სინამდვილის ასახვის სპე-
ციფიკური ფორმაა. — გვითხუ-
ლობთ სარედაქციო სტატიაში.
აგრეთვე იმის შესახებაც უნდა
თქვას, რომ არ შეიძლება ტიპი-
ურის გაიგივება პარტიულთან და
პროგრესულთან. კითხვების ამ-
გვარ გაშუქებას ვერ ვხვდებით
ლ. კალანდაძის დასახელებულ
წერილში, რაც მისი კრებულის
სერიოზულ ნაკლად მიგვაჩნია.

ასევე, ჩვენი გაგებით, არ შეი-
ძლება მართებულად ჩაითვალოს
ლ. კალანდაძის ის მოსაზრება,
რომელიც გამოთქმულია დ. შენ-
გელიას „განძის“ მთავარი პერ-
სონაჟის საულისა სახის ანალიზ-
თან დაკავშირებით. ლ. კალანდა-
ძის აზრით საულისა სახის გამო-
ძერწვაში ავტორს დაერღვა მხა-
ტვრული ზომა იმით, რომ მისი
ოქროსმოყვარეობა არ არის და-
საბუთებული ტიპიური გარემოე-
ბით.

„ცნობილია, — წერს ლ. კალა-
ნდაძე, — რომ ჩვენს საზოგადო-
ებაში ჯერჯერობით საარსებო სა-
შუალებების განაწილება ხდება
შრომის რაოდენობის და ხარის-
ხის მიხედვით და მაშასადამე,
ადამიანთა ნივთიერი კეთილდღე-
ობა არ არის თანაბარი და ერ-
თნაირი, მეტი რომ არ ვთქვათ,

ერთობ მტკნარი გულუბრყვილ-
ობა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ
ნივთიერი კეთილდღეო-
ბის ამ უთანაბრობას
არ გააჩნდეს ისეთი ნა-
ოჭები და ნაკეცები,
რომლებშიც არ შეეძ-
ლოს გაღვივება სხვა-
დასხვა ეგოისტურ ვნე-
ბებს, მათ შორის სიხა-
რბესა და ოქროსმოყვა-
რეობის თესლს. სწო-
რედ ამგვარ ნაკეცებ-
ში ვერ მოაქცია მწერა-
ლმა საუღია“ (307 გვ. ხაზ-
გასმა ჩვენია ა. ჩ.).

ამ ციტატაში სამი აზრია გამო-
თქმული: ა) საბჭოთა საზოგადო-
ებაში მოქმედობს კანონი „თით-
ოეულისაგან—უნარის მიხედვით,
თითოეულს—შრომის მიხედვით“.
ამ კანონის განხორციელება ბა-
დებს ადამიანთა ნივთიერი კეთი-
ლდღეობის უთანაბრობას; ბ) ამ
უთანაბრობას გააჩნია ისეთი ნა-
ოჭები და ნაკეცები, რომლებში-
აც ღვივდება სხვადასხვა ეგოის-
ტური ვნებები: სიხარბე, ოქროს-
მოყვარეობა, მექრთამეობა; გ)
„სწორედ ასეთ ნაკეცებში ვერ
მოაქცია მწერალმა საუღია“ და
ამიტომ ეს სახე არ არის გადმო-
ცემული ტიპიურ გარემოში.

ამჟამად ამ მესამე დებულებას
ვრცლად არ ვეხებით, რადგან შე-
იძლება იგი სწორიც იყოს და
კრიტიკოსი მართალს ამბობდეს.

ჩვენ გვსურს პირველ ორ დე-
ბულებაზე შევაჩეროთ მკითხვე-
ლის ყურადღება.

პირველ ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ ჩვენს საზოგადოებაში ცნობილი კანონის — „თითოეულისაგან—უნარის მიხედვით, თითოეულს—შრომის მიხედვით“,— განხორციელებას მართლაც მოსდევს ადამიანთა ნივთიერი კეთილდღეობის ერთგვარი უთანაბრობა, მაგრამ ამ უთანაბრობას არაფერი აქვს საერთო სხვადასხვა ეგოისტური ვნებების—სიხარბის, ოქროს მომხვეჭელობის გაღვივებასთან. ამ ნიადაგზე წარმოშობილ უთანაბრობას არ გააჩნია არავითარი ისეთი ნაოჭები და ნაკეცები, სადაც შეეძლოს გაღვივება ეგოისტური ვნებების თესლს, ასეთი ნაკეცები მას იმიტომ არ გააჩნია, რომ აღნიშნული უთანაბრობა შედეგია დოვლათის კანონიერი განაწილების, ხდება პატიოსანი შრომის მიხედვით და ატარებს სოციალისტურ შინაარსს.

ეგოისტური ვნებების გაღვივებას იწვევს მხოლოდ აღნიშნული ეკონომიკური კანონის დარღვევა. მისი ცხოვრებაში განუხორციელებლობა. ზოგჯერ ზოგიერთი ბოროტი ადამიანი ხელს უშლის დასახელებული კანონის განხორციელებას. სწორედ ამ კანონის განუხორციელებლობის შედეგია ეგოისტური ვნებების წარმოშობა. ვინც ქრთამი აიღო მხოლოდ ის ცდილობს არაპატიოსანი გზით შექმნას ნივთიერი კეთილდღეობის უთანაბრობა, მაგრამ ამ უთანაბრობას არაფერი აქვს საერთო იმ უთანაბრობასთან, რომელიც

შექმნილია პატიოსანი და უანგარო შრომის შედეგად: ვინც პატიოსნად მეტს შრომობს, დრულათიც მეტი აქვს, ვინც ნაკლებს—ნაკლები, მაგრამ ორივე შემთხვევაში პატიოსან შრომასთან გვაქვს საქმე. ამიტომ სწორია, როცა ლ. კალანდაძე წერს: „ჩვენს საზოგადოებაში ჯერჯერობით საარსებო საშუალების განაწილება ხდება შრომის რაოდენობისა და ხარისხის მიხედვით“, მაგრამ სამწუხაროა, როცა ამ სწორი წინამძღვრიდან იგი მცდარ დასკვნას აკეთებს: „ერთობ მტკნარი გულუბრყვილობა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ნივთიერი კეთილდღეობის ამ უთანაბრობას არ გააჩნდეს ისეთი ნაოჭები და ნაკეცები, რომლებშიც არ შეეძლოს გაღვივება სხვადასხვა ეგოისტურ ვნებებს“. გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ასეთ ეგოისტურ ვნებებს ბადებს მხოლოდ ისეთი უთანაბრობა, რომელიც ჩნდება სწორედ მაშინ, როცა საარსებო საშუალებების განაწილება არ ხდება „შრომის რაოდენობისა და ხარისხის“ მიხედვით, როცა კაცი არ შრომობს და მდიდრულად კი ცხოვრობს.

მკვლევარი ლ. კალანდაძე მრავალ სასარგებლო დასკვნებს იძლევა ვაჟა-ფშაველას შემოქმედების შესახებ, მაგრამ არამც და არამც არ შეიძლება გაზიარებულ იქნას ის შეფასება, რასაც ავტორი გამოთქვამს ვაჟას ზოგიერთი პერსონაჟის მიმართ. კერძოდ, მიუღებელია „გველისმკამელის“

იდეური შინაარსის გაგება და ამ ფოხზე მზიასა და მინდიას დახასიათება.

ლ. კალანდაძე არ ზოგავს სიტყვებს მზიას დასამცირებლად: „მზიას წუთისოფელი მხოლოდ თავის სასიამოვნო სამყოფელად მიაჩნდა: მისი დამოკიდებულება ბუნებისადმი მომხმარებლის დამოკიდებულებაა: მას მხოლოდ მომხმარებლის თვალსაზრისით შეუძლია შეფასოს ყველა და ყოველგვარი ღირებულება ამქვეყნად. ამიტომაც არქმევს მას მინდია „ზეზერე მგრძნობარეს“ (126 გვ. ხაზგასმა ჩვენია ა. ჩ.). ამაზე უარესი არც კიბა აბაშიძეს უთქვამს მზიას შესახებ: მინდიას „ცოლი ჰყავს, რომლის უბადრუკი გონება და ფიქრი დედამიწის წუმპეს ვერ ასცილებია. მისთვის მინდიას ბრწყინვალე გონება მეტი ბარგია, ის არშინითა და სასწორით ზომავს ყველაფერს“ (ეტიუდები, ტ. 2, 1912 წ. გვ. 22-ე). კ. აბაშიძის აზრით, მზია „მეწვრილმანური აზრის“ დამცველია, ხოლო ლ. კალანდაძე ამას უწოდებს ხორციელ, ცხოველურ საწყისს, რომელიც, თურმე დაუპირისპირდა მინდიას სულიერ-ზნეობრივ საწყისს, აჯობა მას და ამიტომ დაიღუპა მინდია: „მინდიას დიდი ტრაგედია არსებითად ხომ იმისაგან წარმოსდგება, რომ იგი შეეცადა დაეჯახნა, დაეძლია ადამიანში მომხმარებელ - მიმთვისებელი, რათა სრული თავისუფლება მიანიჭებოდა შემოქმედს, სიკეთის

მთესველს, ვინაც თავისთავს მხოლოდ ამაღლებულ ადამიანურ ღირებულებათა შექმნისათვის ხარჯავს...

მომხმარებელმა მინდიაში მოჰკლა შემოქმედი და მას ისღა დარჩენია, რომ თავი მოეკლა“ (87 გვ. ხაზგასმა ავტორისა).

მთელი ეს დასკვნა არის მცდარი და არ შეეფერება სიმართლეს. სამწუხაროა, რომ ამჟამად სწარმოებს „გველისმჭამელის“ შესახებ აწ დაგმობილი და უარყოფილი შეხედულების რესტავრაცია. სწორი შეხედულება კი ის არის, რომ „მზიას ხასიათსა და პათოსს არავითარი საერთო არა აქვს მეწვრილმანე ადამიანის უნებისყოფო მესთან... ვაჟას ეპიურ ტილოზე მთიელი ქალი მზია მოჩანს როგორც ცაცხალი სახე ჰარმონიულობისა და უკვდავებისა: დედობა მას უკვდავებას ანიჭებს, ხოლო ცხოვრების სიყვარული ჰარმონიულობას“ (დ. ბენაშვილი). მართლაც რომ ქვეყნისადმი ჰარმონიული სამსახურის იდეაა „გველისმჭამელის“ მთავარი იდეა.

მზია იღვწოდა სწორედ ვაჟაყვების აღსაზრდელად, რომლებიც ხევსურეთის მზედ დადგებოდნენ ამას მინდიაც გრძნობს. ამიტომ გვხვდება პოემის ტექსტში მინდიას მონანიების გამოხატველი მიმართვა მზიასადმი: „ბალები არ დამიჩაგრო, გთხოვ, კარგად შემიანახია“. ეს მიმართვა იმას ნიშნავს, რომ ავტორი არ ამართლებს მინდიას ახირებას

ცოლშვილისადმი. მინდიათ თავი
მოიკლა და ეს განაჩენი, მართ-
ლაც რომ ავტორის განაჩენია მი-
ნდიას მიმართ. მაგრამ ამით ვაჟა
იმას კი არ გვეუბნება, ყველაფე-
რი სამშობლოს და არაფერი ოჯა-
ხსო. ვაჟა-ფშაველას აზრით კარ-
გი მოღვაწე ის პიროვნებაა, ვინც
შესძლებს ხალხის სამსახურისა
და საოჯახო ინტერესების შეხა-
მებას. მათ შეთავსებას ერთმანე-
თთან. მინდიათ სწორედ ეს ვერ
შესძლო, მან მოინდომა ოჯახის
ინტერესების შეწირვა ხალხის
სამსახურისათვის. მაგრამ ეს არ
შეიძლებოდა, რადგან ოჯახის გა-
წირვა ანგრევდა თვით ხალხის
არსებობის ბიოლოგიურსა და
სოციალურ საფუძვლებს: თუ
ადამიანთა გამრავლება შეფერხ-
დებოდა, თუ პიროვნება ფიზიკუ-
რად და გონებრივად დაძაბუნდე-
ბოდა („ყმაწვილ უხორცოდ დაზ-
რდილნი რა ვაჟკაცობას იზამენ“),
მაშინ თვით ხალხის არსებობა სა-
ფრთხეში ვარდებოდა. ხალხი და
ოჯახი განუყრელი იყო, ვინც
ხალხს განწირავდა, ოჯახსაც სწი-
რავდა და პირიქით. ამიტომ მათი
გამთიშველი დაუსჯელი ვერ და-
რჩებოდა, ამას მინდიათ გრძნობს,
რაც იქიდან ჩანს, რომ მან თავი-
სი თავი თვითონ დასაჯა თვით-
მკვლელობით, რაც ავტორის გა-
ნაჩენია მინდიას მიმართ. მაგრამ,
მიუხედავად თვითმკვლელობისა,
ვაჟა-ფშაველა მინდიას მაინც
დიდი სიმპათიით ეპყრობა იმის
გამო, რომ მინდია მართლაც
შთაგონებულია ხალხის უანგარო

სამსახურის იდეით. მინდია
ხალხს გულწრფელად ემსახუ-
რება. ხალხი უძლეველია და ვაჟა-
მაც უმღერა ხალხის ამ უძლევე-
ლობას და მისდამი პარმონიულ
სამსახურს. მინდია გამეცნიერე-
ბული გლეხია და ვაჟას აზრით
მეცნიერმაც უნდა შეძლოს პარ-
მონიული მოღვაწეობა, ე. ი. შეა-
თავსოს ოჯახისა და საზოგადოე-
ბის პარმონიული სამსახური. რა-
საკვირველია, „გველისმჭამელში“
საქმე ეხება არა ერთი ან რამ-
დენიმე ოჯახის შეუწირველობას
საზოგადოებისათვის, არა, ესენი
შეიძლება შეეწიროს, მაგრამ საქ-
ვეყნო საქმეს არ შეიძლება შეე-
წიროს ოჯახი როგორც ასეთი,
როგორც სოციალური და გვარო-
ვნული მოვლენა. ამაზეა ლაპარა-
კი და არა ერთ რომელიმე კონ-
კრეტულ ოჯახზე. მართალია, მინ-
დია და მისი ოჯახი კონკრეტული
ოჯახია, მაგრამ ისეთი კონკრე-
ტული, რომელიც ამავე დროს
განზოგადებულია და შეიცავს სა-
ერთოსა და საყოველთაო მოვ-
ლენის მხატვრულ გაშუქებას.
ასეთ ასპექტში უნდა გავიგოთ
მინდიას ტრაგედია და არ უნდა
დავიყვანოთ იგი მზიას ვითომ
რალაც მეწვრილმანურ წუწუნზე
და მომხმარებლურ - ცხოველურ
საწყისზე, როგორც ამას აკეთებს
ლ. კალანდაძე. მაშინ ცხადი იქ-
ნება, რომ ხალხის პარმონიული
სამსახურის ქადაგება შეადგენს
„გველისმჭამელის“ მთავარ იდე-
ას.

იოსებ მახარაძე

მედი უსაფუძვლო პრიტიკული გამოსვლის გამო

შეუსაბამო გამოსვლის არა ერთ შემთხვევას ვაწყდებით ლიტერატურულ კრიტიკაში, მაგრამ მათი მხილების სურვილიც არ გავგჩენია. ორი შემთხვევის გამო კი საქმის ინტერესი და მკითხველის პატივისცემა გვავალებს, იძულებითი განმარტებები გავაკეთოთ.

I

ალმანახ „კრიტიკის“ 1976 წლის მეოთხე ნომერში გამოქვეყნდა რ. მიშველადის მიმოხილვითი წერილი ჟურნალ „ჭოროხის“ 1976 წლის მუშაობის შესახებ. ავტორი ტენდენციური აღმოჩნდა საერთოდ ჟურნალისა და, კერძოდ, მასში (1975 წ. № 2, გვ. 62-67) დაბეჭდილი ჩვენი სტატიის („ნოდარ დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ“) მიმართ.

პროტოტიპის საკითხზე ავტორს ჩვენ უკვე ვუპასუხეთ (ალმანახი „კრიტიკა“ 1977 წ., № 4, გვ. 206-208), მაგრამ ამ მთავარი საკითხის გარდა (ამ შემთავრების გამო ეწოდა პასუხს „რეპლიკა“) ჩვენი მოკამათის წერილის სხვა მხარეებსაც უნდა მიექცეს ყურადღება და ამიტომ „რეპლიკას“ ვასკვნიდით: „რ. მიშველადის წერილის სხვა უზუსტობებზე აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ; სურათი ნათელია, რომ პროტოტიპების საკითხი მეცნიერებაში უფრო სხვაგვარად დგას და მეტ ყურადღებას იმსახურებს, ვიდრე ეს რ. მიშველადის მიუჩნევია“ (გვ. 208).

საქმეს სჭირდება და შევნიშნავთ: ალმანახის ნომერი, რომელშიც ჩვენი „რეპლიკა“ დაიბეჭდა, ჩაშვებულია წარმოებაში ა. წ. პირველ აპრილს. მის გამოსვლამ-

დე (და, მაშასადამე, ცხადია, ერთიმეორისაგან სრულიად დამოუკიდებლად) თვითონ ნ. ღუმბაძემ სსრკ მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე მოსკოვში გამოთქვა აზრი, რომელიც „ლიტერატურნაია გაზეტაში“ დაისტამბა და მაშინვე ითარგმნა (გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“. 1977 წ. 24 ივნისი).

მწერალმა ჩვენი და ადრევე მისი კრიტიკოსიც გვარით არ ახსენა, მაგრამ კონკრეტულად და არსებითად მას უპასუხა, ჩვენი დებულება დაადასტურა. რ. მიშველაძემ ჩვენ გვისაყვედურა, მხატვრულ ნაწარმოებებში ცხოვრებისეული პარალელის ძებნა ფუჭია, — მწერალი სინამდვილიდან კი არ იხატავს, არამედ თავისი ფანტაზიით ქმნისო (გვ. 39).

ნ. ღუმბაძე კი წერს: ჩემი ნაწარმოებების გმირების ცხოვრება, ხასიათი, ოცნება-მისწრაფებანი მე არ შემისწავლია, თვითონ ვცხოვრობდი მათთან ერთად ტყიბულის მაღაროებში, დავყვებოდი მწყემსებს ზამთრის საძოვრებზე; მესაზღვრეების წიგნის დაწერა რომ განვიზრახე, საზღვრებზე წავედი ჯარისკაცად... ჩემი რომანის, — განაგრძობს ავტორი, — „ნუ გეშინია, დედას“ გმირი, მესაზღვრე პეტრო შჩერბინა მოგონილი არ გახლავთ. ის — ოღონდ სხვა სახელით — მართლაც იყო ჩემთან ერთად ჯარში, ერთად დავდიოდით სამორიგეოდ, ის ემსახურებოდა ამხანაგებს, წერილებს სწერდა დედას

და საზღვრის დარღვევისას დაიღუპა...

ასეთივე პროტოტიპული კავშირი აღვნიშნეთ ჩვენ ცხოვრებისეულ ღიდროსა და ნ. ღუმბაძის ნოველა „ღიდროს“ მოქმედ პიო ღიდროს შორის, ამის გამო დავშვრა ამაოდ ჩვენი კრიტიკოსი!..

არამც თუ თანამედროვე და ცოტათი ადრინდელი მწერლების, არამედ გარდასულ დროთა მხატვრებისა და მწერლების მიერ შექმნილი მხატვრული სახეების პროტოტიპებსაც ეძებენ. დ. ჩუბინაშვილი „ვეფხისტყაოსნის“ ნესტან-დარეჯანის ორეულად თამარ მეფეს ასახელებდა; თანაც ამბობდა: ტარიელი იგივე დავით სოსლანაია და სხვა (იხ. ჩვენი „რუსთველოლოგები“, თბ., 1970, გვ. 68). ახლა კი მეტიც — პავლე ინგოროყვა ამტკიცებს: ტარიელი თვითონ რუსთაველიაო („თხზულებათა კრებული“, I, თბ.. 1963, გვ. 207).

ჩვენ არ ვიცავთ „პროტოტიპის თეორიას“. მას ვაკრიტიკებდით კიდეც. პროტოტიპების ერთ-ერთმა მაძიებელმა, უკეთ-მაძებნელმა და არა მკვლევარმა, ე. ნინოშვილის ნაწარმოებთა მოქმედი პირები კონკრეტულ, ნატურალურ, ცხოვრებისეულ პირობად გამოაცხადა. ჩვენ მასზე წერილი დავასათაურეთ „ღორი მუხის ქვეშ“, და შევნიშნეთ: ეგ „პროტოტიპისტი 30 წელია პუტის ნინოშვილით ჭამს და ნინოშვილსავე თხრისო; ვიმეორებთ, კატეგორიული წინააღმდეგი ვართ

„პროტოტიპის“ თეორიის ასეთი პრიმიტიული და პრიმიტივისტული, ნატურალისტური გაგებისა. მაგრამ კონკრეტულ შემთხვევებში, შესაფერისი საკითხების მაღალ დონეზე კვლევას საჭიროდ ვთვლით. მაგალითები დასახელებული გვაქვს რეპლიკა-პასუხში.

შევნიშნავთ იმასაც, რომ ჩვენი კრიტიკოსი ზოგჯერ არა თავის საქმესაც ეხება. მაგალითად, იგი აჭარის შესახებ წერს: „არქეოლოგის ბარი ჯერ კიდევ არ დაკრულა ამ (აჭარის, ი. მ.) ციხეთა შემოგარენში“ (გაზ. ლიტერატურული საქართველო“, 1977. 1 ივლისი). ჩანს, ავტორმა არ იცის, რომ 1934 წლიდან როგორი ერთობლივი სამუშაოები ჩაატარეს აქ საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიისა და ბათუმის სამეცნიერო კვლევითმა ინსტიტუტებმა და ცალკე ბათუმის სახელმწიფო მუზეუმმა ქობულეთის ფიჭვნარსა და იმ პეტრაში, რომელსაც რ. მიშველაძე, შეცდომით, პეტრეს ციხეს უწოდებს (პეტრეს ციხე ბორჯომშია და არა აქ. — ი. მ.), თეთრონის (წმინდა გიორგის) ეკლესიასთან (რომელსაც რ. მიშველაძე, ისევ შეცდომით, მხოლოდ თეთრონს ან მის ციხეს უწოდებს), ხინოსა და გონიოში, სხალთასა და მაჭახელაში და სხვაგან. არაფრის მთქმელია ერთი ხალხური ეტიმოლოგიის განმეორება სახელწოდება ქობულეთის შესახებ, როცა ამაზე მრავალი მოსაზრე-

ბაა გამოთქმული (იხ. ი. სიხარულიძე. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ტოპონიმია, II, გვ. 104-107; ბათუმი, 1960, პეტრას შესახებ იქვე—გვ. 97-103); კრიტიკოსს არ სდებს პატივს „მითაჟამის“ წერა ნაცვლად მითთაჟამისა (იქვე), „ჩემს მიერ“ (კრიტიკა“ 1976 წ. № 4, გვ. 31) და სხვა მრავალი ენობრივი და პუნქტუაციური ლაფსუსი.

II

ნამრომის — „ლია ანდლულაძე, ბალმონტი და საქართველო“ (თბ., 1973) შესახებ დავბეჭდეთ რეპლიკა „წიგნი სასარგებლოა, მაგრამ...“ (გაზ. „კომუნისტი“, 1973, XII. 29, გვ. 4). ავტორს საპასუხო რომ არ აღმოაჩნდა, პასკვილური პასუხის დასტამბვა იკისრა (ენა-ლიტის „მაცნე“, 1975 წ. № 1, გვ. 174-177).

უკვე სათაურიდან ჩანს და დადებითზე ტექსტში კიდევ მეტი ვთქვით, ნაკლოვანებებში ისიც კი არ აღვნიშნეთ, რომ ავტორი ეწევა კ. ბალმონტის პიროვნების უსაზღვრო იდეალიზაციას. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნისა და პოპულარიზაციის საკითხებში კ. ბალმონტის ისედაც დიდი დამსახურება კი არავითარ გაბერვას არ საჭიროებს. ბალმონტმაო, წერს ლ. ანდლულაძე, — „ვეფხისტყაოსანი“ უპირობაროდ თარგმნაო. ფაქტები კი სხვას ლაპარაკობენ. ანკი რა სჭირდა რუსთაველსა და მის ქვეყანას სხვისი სამოწყალო!

ჩვენს ნათქვამს ადასტურებს ის ბოათები, რომელთა ხაწილს ლ. ანდლულაძე აქვეყნებს თავის წიგნში მეორე ხელიდან (იხ. ქვემოთ) იმდენად ძეგნიკურად, რომ არც კი იცის, მათში რა წერია! პარიზში ემიგრაციის უსახსრო პირობებში 1933 წელს კი არა, რუსეთში ფუფუნების პირობებში მცხოვრები კ. ბალმონტი 1915.X.4 თბილისიდან წერს მეუღლეს: თბილისში წავიკითხე ლექცია რუსთაველზე, ჩემმა კეთილმა მეგობრებმაო вручили мне 600 руб. (გვ. 152). „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანის ნაწყვეტის გამოცემის საფასურადო, წერს ისევ კ. ბალმონტი 1916.XI. 12-ს გამომცემელ მ. საბაშნიკოვს: მიღებული 300 მანეთის დაკლებით გამომიგზავნეთ причитающее вознаграждение (გვ. 173). პოეტი მოსკოვიდან 1920 წ. V. 5-ს იწერება: „ვეფხისტყაოსნის“ სცენარისათვის Фельдман постановил... оплатить мне 100.000 руб. — გადამიხადონ 100 ათასი მანეთით (გვ. 172) და ა. შ.

ლ. ანდლულაძე წიგნში ისევ მეორე ხელიდან აღებულ წყაროებს პირველ წყაროებად ასახელებს და ურევს (შდრ. სქოლიოები და გ. იმედაშვილის რუსთველოლოგიური ლიტერატურა, 1957, სათანადო სახელწოდებები), ბალმონტის ბარათთა ფარნაოზ კოტეტიშვილისეულ პუბლიკაციას (ყურნ. „ლიტერატურაია გრუზია“, 1957 წ. № 6) სათანადოდ არ მიუთითებს, ითვისებს სხვის აზრებსა და მოპოვებულ მასალას, — მკითხველს გზას უბნევს, ამ ფარნაოზსა და ვახტანგ კოტეტიშვილებს ერთმანეთისაგან ვერ ასხვავებს და სხვა მრავალი...

ვიმეორებთ, ავტორს რომ არსებითად საპასუხო აღარაფერი ჰქონდა, ცილი დაგვწამა, დაებეჭდა: კრიტიკოსს ჩვენს ნაშრომში ვერაფერი სასარგებლო ვერ უნახავს! (იქვე, გვ. 174). როგორც დასაწყისშივე ვთქვით, დადებითი კი ჩვენი რეპლიკის სათაურიდანვე ჩანს და ახალგაზრდა ავტორის წასახალისებლად ტექსტშიც გადაჭარბებით აღვნიშნეთ.

ჩვენი შენიშვნა, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ 1933 წლის პარიზულ გამოცემას ალ. სვანიძის წინასიტყვაობა არა აქვს, ანდლულაძემ მიიღო, მაგრამ შეცდომა სხვას გადააბრალა: „ალ. სვანიძის წინასიტყვაობის შესახებ პროფ. ი. მეგრელიძეზე ადრე პოეტის ოჯახმა იცოდა“-ო! (გვ. 177); მოსკოველ ოჯახს კი იმ დროს პარიზში ბალმონტთან კავშირი არ ჰქონდა. ჩვენს კვლევით ნაშრომს, რომელშიც პირველად აღინიშნა, ბალმონტი „ვეფხისტყაოსნის“ არამხოლოდ მთარგმნელი, არამედ მკვლევარიც იყო, — ლ. ანდლულაძემ კომპილაცია უწოდა (გვ. 175); თავისი ნამდვილი კომპილაცია კი გამოკვლევად გამოაცხადა! ავტორის რიგ მაქინაციებსა და პასკვილურ გამოთქმებზე აქ ვეღარ შევჩერდებით; დავასახელებთ მხოლოდ უხეშ ფაქტობ-

რივ შეცდომებს. ლ. ანდლულაძე წერს: „კ. ბალმონტი უცხოთა შორის ყველაზე მეტად სცემდა პატივს ჩვენს ერს!“ (გვ. 177).

როგორც ფრანგი მ. ბროსე, ინგლისელი და-ძმა უორდროპები, გერმანელი ლაისტი, უნგრელი ზიჩი, ჩეხი იედლიჩკა, რუსი მწერლები ტიხონოვი, პასტერნაკი, შოლოხოვი, უკრაინელი ბაჟანი და სხვები ნაკლებ პატივს სცემდნენ და სცემენ ჩვენს ერსა და კულტურას?!

საოცარია და სამწუხარო, რომ ავტორის ეს გამოხედვა და ქვემოხსენებული კურიოზული შეცდომები, როგორცაც, აკადემიურ ორგანოში დაიბეჭდა!

ზემოთ ვნახეთ, რომ მთარგმნელს ჰონორარი არ დაჰკლებია; ამის გარდა ლ. ანდლულაძე არც იმაში არის მართალი, რომ წერს: „ვეფხისტყაოსნის“ ბალმონტისეული თარგმანის 1933 წლის პარიზული გამოცემა მთარგმნელმა „უსასყიდლოდ გამოუგზავნა საბჭოთა ქვეყანას“ (გვ. 121-122) და პოეტის ასულმაც მამის დოკუმენტები უფასოდ გადასცა საქართველოს მწერალთა მუზეუმსო (გვ. 142). ცნობილია სრულიად საწინააღმდეგო ფაქტები, და ისედაც გასაგებია: პარიზშივე მცხოვრები ქართველი ემიგრანტის გამოცემას ბალმონტი საბჭოთა კავშირს ვერ აჩუქებდა და არც უჩუქებია. ასევე პოეტის ასულ ნინოს თავისი ჩანაწერები და მამის დოკუმენტები საქართ-

ველოს მწერალთა მუზეუმისათვის უფასოდ არ გადაუცია (იხ. 1957 წ. VIII. 14-სა და 1966 წ. მასალათა შესყიდვის აქტები, აგრეთვე — იქვე დაცული მიმოწერა ხსენებულ ნინოსა და მუზეუმის მაშინდელ თანამშრომელ ფ. კოტეტიშვილს შორის).

ლ. ანდლულაძე აგრეთვე შეცდომით აცხადებს: „ბალმონტმა პირველმა აღიარა „ვეფხისტყაოსანი“ ყველაზე უფრო მაღალი და სრულყოფილი სიყვარულის პოემა“ (წიგნი, გვ. 141; აგრეთვე — „პასუხშიც“! სტილი ავტორისაა! ი. მ.). „ვეფხისტყაოსნის“ ეს ღირსება ბალმონტს არ უკარნახებია ქართველი მწერლების, მეცნიერებისა და მთლიანად ხალხისათვის, — პირიქით, ამათი აზრი გაიზიარა ბალმონტმა. საკუთარი ხალხის დამსახურების უცხოელისადმი მიწერა დასაგმობია.

გაზ. „კომუნისტშივე“ (1973 წ. 29 სექტ.) ისიც აღინიშნა, რომ ანდლულაძის წიგნის სათაურში — „ბალმონტი და საქართველო“ — მთელი ჩვენი ერი და ერთი უცხოელი ავტორი ერთ სიბრტყეზე დგას! სხვა ხალხები აგრე არ იქცევიან და ამას ნურც ჩვენ ჩავდივართო. ანდლულაძე პასუხობს: „ამგვარი სათაურების ტრადიცია დიდი ხანია არსებობს ჩვენში“ (გვ. 177). იგი არ არსებობს, მაგრამ რომც არსებობდეს, უნდა უკუვაგდოთ.

ლ. ანდლულაძე სხვაგანაც უმჯობეს აშკარა ფაქტობრივ შეცდო-

მებს. მაგალითად, იგი აცხადებს: 1842 წლიდან დავით ჩუბინაშვილი დაინიშნა ქართული ენის მასწავლებლად პეტერბურგში მცხოვრებ ქართველ სამეფო გვარის ოჯახებში; დასაშვებია, ამ გზით გაიცნეს ერთმანეთი ბროსემ და თეიმურაზ ბატონიშვილმა“ (კრებ. „ქართ. მწერლობის საკითხები“, I, თბ., 1962, გვ. 213).

ცნობილია კი, რომ ეს ორი ქართველოლოგი ერთმანეთს, საქმიანი მიმოწერითა და ერთობლივი თანამშრომლობით, ადრევე იცნობდნენ (იხ. „თეიმურაზ ბაგრატიონის წერილები აკად. მ. ბროსესადმი“ თბ., 1964). აგრეთვე ზუსტადაა ცნობილი, რომ თეიმურაზი და ბროსე ერთმანეთს შეხვდნენ 1837 წლის 19 ივნისს 2 საათზე, დღით ორშაბათს, პეტერბურგში, თეიმურაზის სახლში. რაღა საჭიროა აქ მარჩიელობა და დაშვება, როდესაც, ვიმეორებთ, ეს ზუსტად არის ცნობილი. აქედანვე ისიც აშკარაა, რომ „ქართველოლოგი“ ლ. ანდლულაძე არ იცნობს იმ ერთობლივ დიდ საქმიანობასა და რიგ გამოცემებს, რომლებიც თეიმურაზ ბაგრატიონმა და მ. ბროსემ 1837-1842 წლებში განახორციელეს!

ლ. ანდლულაძეს თავი არ შეუწყუხებია ენახა ე. ბოლხოვიტინოვის წიგნი საქართველოს შესახებ (1802 წ.); მასზე დ. ჩუბინაშვილის ციტატების მიხედვით ლა-

პარაკობს, ამახინჯებს „ვეფხისტყაოსნის“ ბოლხოვიტინოვისეულ ნათარგმნ სტროფს და მოსდის სხვა აშკარა შეცდომებიც (იხ. იქვე, გვ. 219).

სხვა მრავალ შეუსაბამობაზე ახლა აქ ველარაფერს ვამბობთ. ვფიქრობთ ნათელია, როგორ „მკვლევართან“ გვაქვს საქმე, და აქედანვე გამომდინარეობს ისიც, რომ იგი მეცნიერული პასუხის ნაცვლად აკრძალულ ხერხებს მიმართავს, მყვირალა ფრაზებით ლამობს მხილებული შეცდომების მიჩქმალვას!

* * *

დამატების სახით აქვე ერთ შენიშვნასაც ვათავსებთ. ზემოხსენებული „მაცნეს“ 1975 წლის № 2-ში დაიბეჭდა ნ. მაქაძის წერილი „გამოჩენილი რუსთველოლოგი (იუსტინე აბულაძის დაბადების 100 წლისთავის გამო)“.

არსებობს ჩვენ მიერ შედგენილი და გამოქვეყნებული სპეციალური კრებული „იუსტინე აბულაძე. რუსთველოლოგიური ნაშრომები“ (თბ., 1967 წ.) მაქაძის წერილში ასახული რიგი ცნობები და ი. აბულაძის დამსახურებათა შეფასება ამ კრებულის წინასიტყვაობიდან და მასალებიდან არის აღებული. წერილის ავტო-

რმა კი „მოახერხა“ ეს კრებული
ერთხელაც არ ეხსენებინა!

* * *

ჩვენს მოპასუხეებსა და მის
მსგავს ავტორებს უნდა ვურჩი-
ოთ, რომ მხილებული შეცდომის

მიჩქალების ცდასა და ჯიუტობას,
ქედმაღლობასა და კრიტიკაში
ოინბაზობას სჯობს გულმართალი,
ნამუსიანი, საქმის ინტერესით
გამოწვეული პაექრობა. იგი შეი-
ძლება პიროვნების შეურაცხო-
ფის, პასკვილური ფრაზებისა და
უხეშობის გარეშეც.

შოთა ქურიძე 60 წლისაა

შოთა ქურიძეს დაბადების სამოცი წელი შეუსრულდა. ამ თარიღთან დაკავშირებით საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების გამგეობამ იუბილარს გაუგზავნა მისაღება.

ძვირფასო შოთა!

საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების გამგეობა, შენი მეგობარი მწერლები გულითადი პატივისცემითა და სიყვარულით მოგილოცავენ დაბადების სამოცი წლისთავს.

თქვენ სრულიად ახალგაზრდა, 1938 წლიდან ჩაებით ჩვენს მჩქეფარე ლიტერატურულ ცხოვრებაში და საზოგადოებრივ საქმიანობაში. მას შემდეგ დაუღალავად იღვწით ჩვენი მშობლიური ლიტერატურის განვითარებისა და პოპულარიზაციისათვის. თქვენი სტატიები და წერილები გამოირჩევიან პუბლიცისტური და ჟურნალისტური შემართებით, საკითხის ღრმა ცოდნით, მდიდარი ქართული ენით. თქვენმა წიგნებმა („ახალი ადამიანის სახე საბჭოთა ლიტერატურაში“, „ლიტერატურული წერილები“

ბი“, „ხალხთა ძმობა-მეგობრობის იდეა ქართულ ლიტერატურაში“, „წერილები ქართულ საბჭოთა ლიტერატურაზე“, „მატერული სიტყვის განვითარება აჭარაში“, „ანტონ ფურცელაძის ლიტერატურულ-ესთეტიკური შეხედულებები“) მოსწავლე და სტუდენტი ახალგაზრდობისა თუ ლიტერატურული პრობლემებით დაინტერესებული მკითხველების აღიარება მოიპოვეს. თქვენ გულწრფელი სიხარულით ეხმარებით ბათუმელი მწერლების ახალ წიგნებს. რამდენიმე საინტერესო წერილი მიუძღვნით ნიჭიერი ქართველი პოეტის, თქვენი სიყრმის მეგობრის ლადო ასათიანის ხსოვნას.

დიდია თქვენი დვაწლი ახალგაზრდა ლიტერატორების აღზრდის საქმეში. უშურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ ფურცლებზე, რომლის პირველი რედაქტორი თქვენ იყავით, და გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ მრავალი ნიჭიერი ახალგაზრდა გამოავლინეთ.

აღსანიშნავია თქვენი საზოგადოებრივი საქმიანობა. წლების მანძილზე რედაქტორობდით ქუთაისის საქალაქო და შემდეგ საოლქო გაზეთს. ხარტ აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილე, საქართველოს უურნალისტო კავშირის აჭარის ორგანიზაციის ბიუროს თავმჯდომარე. იყავით საზოგადოება „ცოდნის“ აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი, აჭარის რადიოკომიტეტის თავმჯდომარე, უშურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ რედაქტორი, ზოლო ამჟამად — გაზეთ „საბჭოთა აჭარის“ რედაქტორი. ხარტ აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის წევრი, მონიჭებული გაქვთ საქართველოს სსრ დამსახურებული უურნალისტის და აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდებები. დაჯილდოებული ხარტ „საპატიო ნიშნის“ ორი ორდენით, მედლებითა და საპატიო სიგელებით.

ძვირფასო შოთა!

თქვენი დაბადების სამოცი წლისთავზე აჭარაში მომუშავე მწერლები კიდევ ერთხელ ძმური სიყვარულით გართმევთ ხელს და გისურვებთ მრავალი წლის ჯანმრთელ, ბედნიერ სიცოცხლეს ჩვენი მშობლიური ლიტერატურისა და კულტურის საკეთილდღეოდ.

**საქართველოს მწერალთა კავშირის
აჭარის განყოფილების გამგეობა**

უშურნალ „ჭოროხის“ სარედაქციო კოლეგია და თანამშრომლები შოთა ქურიძეს, ჩვენი უურნალის პირველ რედაქტორს, ულოცავენ დაბადების სამოცი წლისთავს და უსურვებენ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, ახალ შემოქმედებით წარმატებებს.

აღიქსნაღრა ზოგონიძე

ნამდვიდი სახადხო

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მონაბოგარი ჩვენს ქვეყანაში სახალხო განათლებისა და კულტურის არნახული განვითარებაა. „სოციალიზმმა, — ნათქვამია სკკპ ცენტრალური კომიტეტის 1977 წლის 31 იანვრის დადგენილებაში „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-60 წლისთავის შესახებ“, — მშრომელებისათვის ფართო მისაწვდომი გახადა ცოდნა, სულიერი კულტურის საუნჯე. რევოლუციამდელ რუსეთში მოზრდილი მოსახლეობის დაახლოებით სამი მეოთხედი უწიგნური იყო. ახლა სახალხო მეურნეობაში დასაქმებული მუშაკების სამ მეოთხედზე მეტს უმაღლესი ან საშუალო (სრული ან არასრული) განათლება აქვს, ყველა სახეობის სწავლებაში ჩაბმულია 93 მილიონზე მეტი კაცი. ძირითადად დამთავრდა საყოველთაო საშუალო განათლებაზე გადასვლა“.

სოციალიზმმა უსაზღვრო შესაძლებლობანი შეუქმნა მეცნიერების განვითარებას და ხალხის სამსახურში ჩააყენა იგი. ჩვენს ქვეყანაში შრომობს 1,3 მილიონი მეცნიერი მუშაკი — 108-ჯერ მეტი, ვიდრე 1913 წელს. საბჭოთა მეცნიერებას დიდი მიღწევები აქვს საზო-

გადგებრივი განვითარების პროცესების შესწავლაში. იგი ყველაზე მოწინავე მიჯნებზე გავიდა მათემატიკისა და მექანიკის, კვანტური ელექტრონიკის და მყარი სხეულების ფიზიკის, ბირთვული ენერგეტიკის, ქიმიისა და ბიოლოგიის, კოსმოსური კვლევისა და დედამიწის შემსწავლელი მეცნიერების, ცოდნის ბევრი სხვა დარგის მთელი რიგი მიმართულებით.

ჯერ კიდევ საბჭოთა სახელმწიფოს გარიჟრაჟზე ვ. ი. ლენინმა შეიმუშავა სოციალისტური სახალხო განათლების სისტემის განვითარების ძირითადი პრინციპები; ლენინური აზრი მოიცავდა სახალხო განათლების სისტემის, საბჭოთა სკოლის ქმნადობის მთელ კომპლექსს, რომელთაგან დიდი ბელადი გამოაყოფდა უმთავრეს რგოლს და აქეთვე მამართავდა პარტიისა და ხალხის ღონისძიებებს.

კითხვაზე, როგორი სკოლა უნდა აგვეგო, ლენინი იძლეოდა ზღვრულ პასუხს. მისი აზრით, განათლების ახალი სისტემის ცენტრალური ღერძი უნდა ყოფილიყო საბჭოთა ერთიანი, შრომითი, პოლიტექნიკური სკოლა. ზოგადად მიაჩნია, თითქმის, ეს ლენინური დებულება ეხება მხოლოდ საშუალო ზოგად-

საგანმანათლებლო სკოლას; სინამდვილეში კი იგი განათლების მთელ სისტემაზე ვრცელდება.

მხოლოდ მაშინ, — ამბობდა ლენინი, — თუ ჩვენ გარდავეყმნით ახალგაზრდობის სწავლებისა და აღზრდის ორგანიზაციას ძირფესვიანად, შევძლებთ ახალგაზრდობის მეცადინეობის შედეგად შევეყმნათ საზოგადოება, რომელიც არ იქნება ძველი საზოგადოების მსგავსი, ეს იქნება კომუნისტური საზოგადოება.

კიდევ ნეტი, 1918 წლის ზაფხულში თავის გამოსვლაში განათლების მუშაკთა პირველ ყრილობაზე ვ. ი. ლენინს უთქვამს: დეე გველირსოს ავაგოთ სანუკვარი შრომის სკოლა, მხოლოდ მას ერთს ძალუძს მომავალში თავიდან აგვაცილოს მსოფლიო შეტაკებანი და სიხსლისდგრა, რაც აგერ ხუთი წელია გრძელდება.¹ ნ. კრუჰსკაია ლენინის ამ სიტყვასთან დაკავშირებით იძლევა განმარტებას, რომ ჩვენთვის, კომუნისტებისათვის რამდენადმე უჩვეულო იყო სკოლის როლის ასეთი მაღალი შეფასება, ჩვენ ამ აზრს განმანათლებლურად ვთვლიდით, მაგრამ ლენინი გენიოსი იყო და ჩვეულებრივ მოკვდავზე წინ იხედებოდა, მას კარგად შეეძლო დაენახა თუ როგორ ამადლდებოდა სკოლის როლი მომავალში.²

საბჭოთა სკოლის ქმნადობის წარმატებებს განაპირობებდა მისი განუყოფელი კავშირი მშრომელი მასების ინტერესებთან, ახალი სკოლა იმთავითვე ზრდიდა საბჭოთა სამშობლოს ნამდვილ პატრიოტებს, გულდაჩვებულ ინტერნაციონალისტებს, მშრომელ ადამიანებს, კომუნისტების უსაზღვრო სიყვარულით გამსჭვალულებს. იგი მტკიცე საფუძველს უყრიდა კოლექტივიზმს, ამხანაგობას, მეგობრობას.

დიდი სოციალურ-ეკონომიური გარდაქმნების მსვლელობაში ჩვენი პარტია

წარმატებით წყვეტდა საკითხს კულტურული რევოლუციისა, რომელიც სოციალისტური მშენებლობის გეგმის შემადგენელი ნაწილი იყო. კულტურული რევოლუციის ცნებაში ლენინი დებდა სამ ძირითად პრინციპს: პირველი — მოსახლეობის მთლიანი წიგნიერების უზრუნველყოფა და ქვეყნად სახალხო განათლების ფართო განვითარება; მეორე — სახალხო მეურნეობის ყველა დარგისათვის მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტთა კადრების მომზადება მუშებისა და გლეხების წრიდან; მესამე — ისეთი კულტურული რევოლუციის განხორციელება, რომელიც დაგვირგვინდებოდა ადამიანთა შეგნებაში მკვეთრი მობრუნებით, ახალი საზოგადოებრივ-ეკონომიური წყობის არსის გაგებით.

ჩვენმა პარტიამ მთელი ძალები მიმართა პირველ რიგში იქითკენ, რომ ჯერ განეხორციელებინა უწიგნურობისა და მცირემცოდნეობის ლიკვიდაცია და გადასულიყო საყოველთაო დაწყებით განათლებაზე, შემდეგ საყოველთაო საშუალო განათლებაზე და საბჭოთა ახალგაზრდობისათვის გზა გაეხსნა უმაღლესი სკოლისაკენ. მაგრამ ეს საქმე არც ისე იოლი იყო. ცნობილია, რომ მეფის რუსეთიდან მეგვიდრეობით მივიღეთ მოსახლეობის დიდი უმრავლესობის უწიგნურობა. ამიტომ ათზე მეტი წელი დასჭირდა უწიგნურობისა და მცირემცოდნეობის ლიკვიდაციას. შემდეგ ხუთი წელი მოუწინა, რომ გავგეხორციელებინა საყოველთაო დაწყებითი განათლება. ამას დასჭირდა უამრავი სკოლის აშენება, მასწავლებელთა კადრების მომზადება, სახელმძღვანელოებისა და დამხმარე სახელმძღვანელოების შექმნა. ქეშმარიტად ეს იყო ნახტომი სიბნელიდან სინათლის სამეფოში. შემდეგ ხუთი წელი დასჭირდა არასრული საშუალო სავალდებულო საყოველთაო განათლების გავრცელებას. მაგრამ ომმა საშუალება არ მოგვცა ბოლომდე მიგვეყვანა ეს საქმე.

ომის შემდეგ ოცი წელი დასჭირდა,

1 „პრავდა“, 1918, № 184.

2 Н. К. Крупская, соч. т. 2, гл. 190.

რომ დაგვეგვარებინა სახსრები და ძალები, ბოლომდე ვაგვეტარებია არასრული საშუალო სკოლის ფარგლებში საყოველთაო საეკონომიკურ სწავლებას კანონი და დაგვესაზღვროს კერძო საყოველთაო საშუალო განათლებისაკენ.

საბჭოთა სახალხო განათლება წლით-წლით სულ უფრო მტკიცედ დგებოდა ფეხზე, ვითარდებოდა და ხდებოდა ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის მძლავრი ფაქტორი. ზოგადსაგანმანათლებლო, პროფესიულ-ტექნიკური, საშუალო სპეციალური და უმაღლესი სკოლის ჩვენებულმა სისტემამ წარმატებით გაუძლო ცხოვრების გამოცდას. ლ. ი. ბრეჟნევის ხატოვანი გამოთქმით „სკოლის ტერმინოლოგია რომ გამოვიყენოთ, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მკაცრმა მასწავლებელმა — ისტორიამ დაუსვა ჩვენს ქვეყანას საგანში „სახალხო განათლება“ ყველაზე მაღალი ბალი“.³

სახალხო განათლება განვითარებული სოციალიზმის პირობებში ხასიათდება: 1. სწავლების უფრო მაღალი საყოველთაო დონით და მოსახლეობის ფართოდ ჩაბმით სკოლაში, როცა საბჭოთა ადამიანები პრაქტიკულად ღებულობენ განათლებას თვისებრივად მაღალს, ვიდრე წინათ; 2. კადრების მასობრივი მომზადების ორგანიზაციის და მათი კვალიფიკაციის ამაღლება სახალხო მეურნეობის მოთხოვნილებათა შესაბამისად; 3. სწავლების კავშირის გაძლიერება მატერიალური წარმოების სფეროსთან; 4. განათლებაში უახლოესი მეცნიერული და ტექნიკური საშუალებების გამოყენება.

ამ განმასხვავებელ ნიშანთა ერთობლიობა გადაგვიშლის სსრ კავშირში სახალხო განათლების დინამიკას, რომელსაც გააჩნია ყველა აუკიდრესი პირობა, რომ მოამზადოს მოზარდი თაობა კომუნიზმის აქტიური მშენებლობისათვის.

ამ მიზნისაკენ არის მიმართული სწავლებისა და აღზრდის მთელი პროცესი. პირველი — სასწავლო დისციპლინათა მთელი კომპლექსი საბუნებისმეტყველო და ჰუმანიტარული პროფილისა შესაძლებლობას იძლევა გამოვედმოვათ ახალგაზრდობას მყარი დიალექტიკურ-მატერიალისტური მსოფლმხედველობა; მეორე — მთელი სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესი ემყარება მარქსიზმ-ლენინიზმის გრანტის ფუნდამენტს, შესაძლებლობას იძლევა საზოგადოებრივი მოვლენებისადმი კლასობრივი მიდგომისა, რომ მოსწავლეებს გაუცნობიერონ ცხოვრების აზრი, საკუთარი ადგილი კომუნიზმის გამარჯვებისათვის ბრძოლაში; მესამე — ჩვენთან განათლება საერთო სახალხოა, რითაც გამოხატავს თავის ნამდვილ დემოკრატიზმს. ყოველივე ზემოთქმულს დაადასტურებს შემდეგი ციფრები: ამჟამად სსრ კავშირში 121,5 მილიონ კაცს გააჩნია უმაღლესი და საშუალო (სრული და არასრული) განათლება, ნაცვლად 1959 წლის 58,7 მილიონისა.⁴

თანამედროვე ეტაპზე სახალხო განათლების განვითარების მთავარი პრობლემაა, დავამთავროთ ქვეყანაში საყოველთაო საშუალო განათლებაზე გადასვლა. ეს ამოცანა მთელი სიგრძე-სიგანით დაისვა 23-ე კრილობაზე, მაგრამ მისი გადაწყვეტა მერვე ხუთწლედში მთლიანად ვერ მოხერხდა. ცხოვრებამ გვიჩვენა, რომ ამ პრობლემის გადაწყვეტა მარტო ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლის ძალებით შეუძლებელია. პპოვეს ახალი, უკვე ფართოდ გამოყენებული ფორმები საშუალო განათლებისა; საქმე ეხება უწინარეს ყოვლისა პროფესიონალურ-ტექნიკურ სასწავლებელს საშუალო განათლებით, ასევე ტექნიკუმების ქსელის გაფართოებას, საღამო და დაუსრულებელი სწავლების ფორმის გან-

4. С. Т. Трапезников, Интеллектуальный потенциал коммунизма, М., 1976, гл. 43.

3 ლ. ი. ბრეჟნევი, ლენინური კურსით, ტ. 2, 1970, გვ. 221-222

გითარებას. ამჟამად ეს ფორმები წარმოადგენენ უაღრესად ქმედითს და მათ შეასრულეს დიდი როლი საყოველთაო საშუალო განათლებაზე გადასვლის და-შთავრებაში. მაგალითად, 1975 წელს რეაწლიან სკოლადამთავრებულთა 96 პროცენტზე მეტმა განაგრძო სწავლა სხვადასხვა ტიპის საშუალო სასწავლე-ბელში. ამიტომაც, რომ მეათე ხუთ-წლეულში დიდი ამოცანებია დასმული საშუალო ზოგადსაგანმანათლებლო სკო-ლასთან ერთად საშუალო პროფტექნი-კური და სპეციალური სასწავლებლის წინაშე.

აღმავალი ხაზით ვითარდება სახალ-ხო განათლების დამამთავრებელი რგო-ლი — უმაღლესი სკოლა.

რევოლუციამდელ რუსეთში სულ 21 ჯალაქში იყო უმაღლესი სასწავლებელი, რომელშიც 40.000 სტუდენტი სწავლო-ბდა. ყოველ ათას კაცზე რუსეთში სა-შუალოდ 8 სტუდენტი მოდიოდა. ით-ვლიდნენ სულ 6.700 პროფესორ-მას-წავლებელს.

დიდი ოქტომბრის რევოლუციამ სა-ფუძველი ჩაუყარა თვისებრივად ახალ უმაღლეს სკოლას. ამ გზაზე პირველი ნაბიჯი იყო ლენინური დეკრეტი „რსფსრ უმაღლეს სკოლებში მიღების წესების შესახებ“, რომელიც ხელმოწე-რილია 1918 წლის 2 ავგისტოს. ქვეყა-ნაში უმაღლესი სკოლის მშენებლობის გეგმა ჩამოაყალიბა პარტიის მე-8 ყრა-ლობამ 1919 წლის მარტში. ბოლშევი-კების პარტია განიხილავდა უმაღლეს სკოლას, როგორც სახალხო განათლე-ბის სისტემის ორგანულ შემადგენელ ნაწილს, რომელსაც უნდა მოემზადებინ-ა კადრები მეცნიერების, კულტურის, განათლებისა და წარმოების განვითარე-ბისათვის. პარტიამ აიღო კურსი — უმაღლესი სკოლისაკენ გაეხსნა გზა მუ-შებისა და გლეხობის ფართო წრისათ-ვის. სწორედ ამიტომ შეიქმნა თავისე-ბური მოსამზადებელი განყოფილება უმაღლესი სკოლისათვის — მ უ შ ფ ა-ბ ი, რომელშიც უპირატესად ლებულო-

ბდნენ მუშებისა და გლეხობის წარმო-მადგენლებს.

საბჭოთა ხელისუფლების 60 წლის მანძილზე უმაღლესი განათლება არა-ხული ტემპით განვითარდა. ამჟამად სა-ბჭოთა კავშირში 859 უმაღლესი სკო-ლაა, 250-ზე მეტ ქალაქში. ამ სასწავ-ლებლებში ოთხი მილიონი სტუდენტი სწავლობს, ე. ი. ასჯერ მეტი რევოლუცი-ამდელთან შედარებით. 1975 წლის მო-ნაცემებით ათას სულ მოსახლეზე 10 წლის ზევით ჩვენს ქვეყანაში მოდიოდა 554 უმაღლესი და საშუალო (სრული და არასრული) განათლების მქონე, ხო-ლო მომუშავე მოსახლეობაში ეს ციფ-რი 751 აღწევს. უმაღლესი სკოლის გა-ნვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ლ. ი. ბრეჟნევის სიტყვას სტუ-დენტთა საკავშირო შეკრებაზე 1971 წლის 19 ოქტომბერს და სკკპ ცენტრა-ლური კომიტეტის 1972 წლის დადგე-ნილებას „ქვეყნის უმაღლესი განათლე-ბის შემდგომი სრულყოფის შესახებ“. აქ გათვალისწინებულია მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის შედეგად უმა-ღლესი სკოლის წინაშე დასმული ამო-ცანები. საქმე ისაა, რომ მე-20 საუკუ-ნე ცხოვრობს მეცნიერების დონეზე, როცა მე-19 საუკუნე ცხოვრობდა გა-მოცდილების დონეზე, რასაც გაიაზრე-ბდა მეცნიერების დახმარებით.

ჩვენს დროში ადამიანის მოღვაწეო-ბის ყველა დარგი, პოლიტიკიდან და დიპლომატიიდან დაწყებული და ელე-მენტარული საყოფაცხოვრებო საგნის დამზადებით დამთავრებული, აიგება მე-ცნიერების ბაზაზე. თანამედროვე წარ-მოების კულტურა, მისი განვითარება დამოკიდებულია განათლების დონეზე. სხვადასხვა გამოკვლევით დადასტურე-ბულია, რომ დაწყებითი განათლებით შრომის ნაყოფიერება მალდება 45 პროცენტით, საშუალოთი — 108, ხოლო უმაღლესით — 800 პროცენტით. არის

5 А. И. Кочетов, Введение спе-циальности учителя, Рязань, 1976, стр. 42.

მთელი რიგი დარგები, სადაც თითქმის ყველა მუშაი უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლებით უნდა იყოს. მაგალითად, მანქანათმშენებლობისა და მეტალურგიულ წარმოებაში უკვე ამჟამად მომუშავეთა 90 პროცენტს უნდა გააჩნდეს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლება.

მსოფლიოს მასშტაბით ინფორმაციის მოზიდვება (მარტო 60.000 ინფორმაცია ქიმიაში ყოველწლიურად, ნახევარი პროდუქცია ნახევარი მილიონი დასახელების წინაშე აყენებს მთელი სახალხო განათლების სისტემას, როგორც მის უმაღლეს, ისე საშუალო რგოლს. თავისთავად ცხადია, იგი წამოჭრის მასწავლებელთა კადრების ახალ პრობლემებს, სწავლებისა და აღზრდის ახალი უფრო რაციონალური გზების ძიების ამოცანებს. აქედან გამომდინარე მეტად იზრდება განსაკუთრებული დანიშნულების უმაღლესი სკოლის — პედაგოგიური ინსტიტუტების როლი.

საბჭოთა კავშირში ამჟამად ორასზე მეტი პედაგოგიური ინსტიტუტია. მასწავლებელთა კადრებს ამზადებს აგრეთვე უმეტესი უნივერსიტეტების ცალკეული ფაკულტეტები ასე რომ, ყოველი მეოთხე სტუდენტი ჩვენს ქვეყანაში მომავალი პედაგოგია. პედაგოგიური კადრების ასეთი მასშტაბით მოზადება შესაძლებლობას იძლევა წარმატებით განეხორციელოთ საყოველთაო საშუალო განათლებაზე გადასვლა, გადავიყვანოთ პროფტექნიკური სასწავლებლები დასრულებულ საშუალო განათლებაზე, უახლოეს ხანში შემოვიღოთ სწავლება 6 წლიდან. პედაგოგთა კადრების რაოდენობრივი ზრდა სჭირია აგრეთვე აღზრდის ხარისხის გარდასაქმნელად; თუ რევოლუციამდე თითოეულ მასწავლებელზე მოდიოდა 35 მოსწავლე, 1931 წელს — 29, ხოლო 1972 წელს — 18 მოსწავლე. უმაღლესი პედაგოგიური სასწავლებლები ამზადებენ მასწავლებლებს, აღმზრდელებს, უფროს პიონერ-

ხელმძღვანელებს, საბავშვო ბაღების პედაგოგებს და ა. შ., სულ 42 პედაგოგიური სპეციალობის მეოთხე მუშაკებს.

უმაღლესი პედაგოგიური განათლების მთავარი ამოცანაა უზრუნველყოს სახალხო განათლების განვითარებადი სრულყოფის პროცესში მყოფი სისტემა მაღალკვალიფიციური კადრებით. ამასთან თანამედროვე პედაგოგიური უმაღლესი სკოლა ასრულებს აგრეთვე სხვა ფუნქციებსაც, როგორცაა — მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების ღონისძიება, სამეცნიერო-საკვლევი მუშაობა, განსაკუთრებით, პედაგოგიისა და ფსიქოლოგიის პრობლემებზე, კონფერენტიური აღზრდის პრობლემების დამუშავება და საერთოდ მთლიანად მეცნიერების განვითარებაში მონაწილეობა. არის კიდევ მნიშვნელოვანი ფუნქცია, რომელსაც უმაღლესი პედაგოგიური სკოლა ასრულებს. ესაა სახელმძღვანელოებისა და დამხმარე სახელმძღვანელოების შექმნა (ამ მხრივ ჩვენს ინსტიტუტს უკანასკნელი ადგილი როდი უჭირავს — ორი სახელმძღვანელო პროფ. ო. ბაკურაძის ფილოსოფიაში და შ. ქემაძისა უმაღლეს მათემატიკაში უკვე აღიარებულია).

უმაღლესი პედაგოგიური განათლება მოიცავს 192 დაუსრულებელ და 18 საღამო განყოფილებას. არის ერთადერთი დაუსრულებელი დამოუკიდებელი პედაგოგიური ინსტიტუტი მოსკოვში. ყოველწლიურად დაუსრულებელ სწავლებაში ჩაბმულია 350-400 ათასი სტუდენტი, რომელთაგან 70 პროცენტი მასწავლებელია, სახალხო განათლების მუშაკი, რომლებიც უშუალოდ მუშაობენ ბავშვებთან. უკანასკნელ ხანებში დაუსრულებელი სწავლების გზით უმაღლესი პედაგოგიური განათლება მიიღო 1,5 მილიონმა მასწავლებელმა. მაგრამ ჯერ კიდევ ხოფლად მასწავლებელთა 30 პროცენტს არა აქვს უმაღლესი განათლება, ამიტომ დაუსრულებელი უმაღლესი სწავლება კვლავ განვითარდება. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მომავალ მასწავლებ-

ბელთა პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიურ მომზადებას. ამ ციკლის საგნების მიმართ ყურადღება თანდათან ძლიერდება. იზრდება საათები, შემოდის ახალი კურსი და ა. შ. ამოცანა ის არის, რომ მომავალ პედაგოგებს გავუღვივოთ დამოუკიდებელი აზროვნების უნარი, შემეცნებითი ინტერესები. კ. უშინსკი წერდა: „არ შეგეძლოს შენი აზრის კარგად გამოთქმა — ნაკლია, მაგრამ არ გაგაჩნდეს საკუთარი აზრი, კიდევ უარესია. დამოუკიდებელი აზროვნება გამომდინარეობს მხოლოდ დამოუკიდებლად შეძენილი ცოდნიდან“.⁶ ვფიქრობთ, საგულისხმო აზრია.

* * *

იმის ნათელ სურათს, თუ როგორ წარმატებას მიაღწია სახალხო განათლებამ საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში, იძლევა, მაგალითად, ჩვენი, საქართველოს რესპუბლიკა, მისი განუყოფელი ნაწილი აჭარა.

თუ 1914 წელს საქართველოში იყო სულ 40 საშუალო სკოლა, ახლა ჩვენ გვაქვს 5000-მდე სასწავლებელი, სადაც მილიონამდე ახალგაზრდა სწავლობს. გაფართოდა პროფტექნიკური განათლების ქსელი, სადაც 1971 წლის მონაცემებით 40.000-დე ახალგაზრდა სწავლობდა.⁷

რევოლუციამდე ქართული კულტურის პროგრესული წარმომადგენლები ოცნებობდნენ, რომ საქართველოში 30 ქართველი ინჟინერი და აგრონომი მაინც ყოფილიყო, ახლა კი სახალხო მეურნეობაში მუშაობს უმაღლესი განათლების მქონე 150.000 სპეციალისტი. გვაქვს 18 უმაღლესი სასწავლებელი, მათ შორის ერთი უნივერსიტეტი და 8 პედაგოგიური ინსტიტუტი, რომლებიც ყოველწლიურად სკოლებისათვის ამზადებენ 1.300

მასწავლებელს. ამჟამად რესპუბლიკაში 80.000-მდე მასწავლებელია. მეათე ხუთწლეულში კვლავაც განვითარდება სახალხო განათლების სისტემა.

კულტურული რევოლუციის ღენიერი იდეების განხორციელების შედეგად უდიდესი გარდატეხა მოხდა აჭარის მშრომელთა შეგნებასა და ყოფაცხოვრებაში.

საბჭოთა ხელისუფლებამ აჭარაში მეკვიდრეობით მიიღო მხოლოდ 17 სკოლა, რომლებშიც სწავლობდა 231 აჭარელი ბავშვი. ამჟამად კი მოზარდი თაობის სამსახურშია 414 ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა, 11 საშუალო სპეციალური და პროფტექნიკური სასწავლებელი, პედაგოგიური ინსტიტუტი და საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საღამოს დასწრებული განყოფილების ბათუმის ფილიალი, რომლებშიც 80.000 ახალგაზრდაა. აჭარის მეცხოვრებთაგან ყოველი მეოთხე კაცი სწავლობს.

აჭარაში ამჟამად მუშაობს 350-ზე მეტი მეცნიერ მუშაკი, მათ შორის ერთი აკადემიკოსი, 11 მეცნიერებათა დოქტორი, 100-ზე მეტი მეცნიერებათა კანდიდატი.

დიდი ამოცანებია დასახული სახალხო განათლების განვითარების დარგში მეათე ხუთწლეულში: 1980 წლისათვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დღის სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა 73.000 მიაღწევს, ვახსენებ 8 საშუალო სკოლა და 20 ახალი ბავშვთა ბაგა-ბაღი.

დაფინანსების ყველა საშუალებით აჭარაში აშენდება სკოლები 18.500 მოსწავლისათვის, ბავშვთა ბაღები — 1.500 აღსაზრდელისათვის, 500-ადგილიანი სასკოლო ინტერნატი, 4.200 კვადრატული მეტრი საცხოვრებელი სახლები პედაგოგებისათვის.

შემდგომ განვითარდება უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლება. ხუთწლეულში მომზადდება 2.586 უმაღლესი და 5.024 საშუალო სპეციალური განათლების მქონე სპეციალისტი, გაფართოდება პროფესიულ-ტექნიკური განათლე-

6 К. Д. УШИНСКИЙ соч. т. 8, гл. 315.

7 საქ. კპ ცკ-ის საანგარიშო მოხსენება XXV ყრილობაზე, 1976, გვ. 90

მის ქსელი, იგი სახალხო მეურნეობის მსხვილსხვა დარგისათვის 6.472 კვალი-ფიციურ მუშაკს მოამზადებს.

აჭარის სახალხო განათლებისა და კულტურის განვითარებაში განუზომელია რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის როლი, რომელმაც არსებობის 40 წლას მანძილზე სახალხო განათლებისა და კულტურის დარგს 6000-ზე მეტი უმაღლესი განათლების სპეციალისტი მისცა.

სახალხო განათლებაზე, პედაგოგიურ კადრებზე ზრუნვის ნათელი დადასტურებაა ის ფაქტიც, რომ ამ საიუბილეო წელს დაიწყო ჩვენი ინსტიტუტის ახალი კორპუსის აშენება, იგი იქნება თანამედროვე სტილის 5-სართულიანი შენობა 1000 სტუდენტზე გაანგარიშებით, აღიჭურვება კაბინეტ - ლაბორატორიების თანამედროვე მოწყობილობებით და ხელს შეუწყობს პროფესორ-მასწავლებელთა კოლექტივს შემდგომ ამაღლოს სასწავლო-სააღმზრდელო და საკვლევ-მეცნიერული მუშაობის ხარისხი.

* * *

საბჭოთა ხელისუფლებას სულ 60 წლის ისტორია აქვს. ამ ხნის მანძილზეც კი შესძლო მან თავისი აშკარა უპირატესობა დემოკრაციებინა 300 წლის კაპიტალისტურ წყობილებასთან შედარებით. ეს სახალხო განათლების დარგშიც რელიეფურადაა გამოკვეთილი.

ამერიკის შეერთებული შტატების ყურნალის „იუნაიტედ სტეიტს ნიუს ენდ უორლდ რიპორტ“-ის ცნობით 1969 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩატარებული აღწერით ერთი პროცენტი მოსახლეობისა 14 წლის ზევით, ე. ი. 1,4 მილიონი 143 მილიონიდან — სრულიად უწიგნურია, ესე იგი არ შეუძლიათ წერა და კითხვა არც ერთ ენაზე“8 აქედან გასაგებია თუ რატომ არის კაპიტალისტურ სამყაროს განვითარებად

ქვეყნებში 760 მილიონი უწიგნური: კოლონიალიზმის მძიმე შედეგებია, ისტორიული პირობები და სხვა; მაგრამ ძალიან მეტი უწიგნური ასეთ მდიდარ, ტექნიკურად განვითარებულ ქვეყანაში, როგორიც ამერიკაა — საოცარია. ამასთან უწიგნურობის ლიკვიდაციას ისახავენ 1980 წლისათვის.

ამავე სტატიაში აღიარებულია, რომ უწიგნურობა განსაკუთრებით გავრცელებულია დაბალი სოციალური მდგომარეობის და ეკონომიურად ნაკლებად უზრუნველყოფილ მოსახლეობაში. იგივე ჟურნალი უჩვენებს, რომ გასული წლის მარტში 2,4 მილიონი ბავშვი სკოლის გარეთ იყო. ესენი ან გარიცხული, ან სხვა მიზეზით ჩამოცილებულია სკოლას, მაგრამ ოფიციალური სტატისტიკა არ აღრიცხავს მათ. გარიცხულთა შორის სამეგრეო მეტია ფერადკანიანები, ვიდრე თეთრები.

ოფიციალური მონაცემებით ამერიკის სკოლებში აღრიცხულია შვიდი მილიონი ისეთი ბავშვი, რომელიც ხეირიანად ვერც კი კითხულობს.

აშშ-ის კოლეჯში სტუდენტს ელთი წლით ყოფნა უჯდება 2790-4568 დოლარი.

აი რა უამბო „პრავედის“ კორესპონდენტს ვ. ოგჩინიკოვს 22 წლის კარენ ჰიპვედმა, ლონდონის პედაგოგიური სასწავლებლის კურსდამთავრებულმა:

მასწავლებლობაზე ბავშვობიდან ყოცნებობდი. როდესაც შევედი მანჩესტერის პედაგოგიურ სასწავლებელში, მთავრობა ამტკიცებდა, მასწავლებლები კვჭირდებოდა; შარშან ზაფხულს დადგა გამოსაშვები გამოცდების პერიოდი და აღმოჩნდა, რომ ჩემი დიპლომი მხოლოდ უმუშევრობის გამო დახმარების მისაღებად გამოდგება.

ჩვენ, კურსდამთავრებულები მთელ ზაფხულს ვფიქრობდით არა სახელმწიფო გამოცდებზე, არამედ ამაოდ ვეძებდით სამუშაო ადგილს. განცხადებები გავგზავნე ქვეყნის ოთხივე კუთხით, მაგრამ მივიღე მხოლოდ ერთი პასუხი

მანჩესტერიდან, სადაც რვაას მსურველ-
ზე ორმოცდაათი ადგილი აღმოჩნდა.

მალე შევიტყე, რომ სოციალურ სა-
ჭიროებებზე და მათ შორის სახალხო
განათლებაზე საბიუჯეტო ასიგნობათა
შემცირების გამო სკოლები იძულებულს
გაბდნენ შემცირებინათ მასწავლებელ-
თა რიცხვი.⁹

თვით ბურჟუაზიული სამყაროს თავ-
გამოდებული აპოლოგეტებიც იძულებ-
ული არიან აღიარონ მათი წყობილე-
ბის, მათი საზოგადოების, მათი სახალ-
ხო განათლების სისტემის უვარგისობა.

საბჭოთა სახალხო განათლების სის-
ტემა არასდროს არ მოექცევა ჩიხში, იგი
სოციალისტური საზოგადოების გეგმია-

ნი სისტემაა, რომელიც მტკიცე საძირ-
კველზეა აშენებული. ახლანდელ საიუ-
ბილეო წელს სახალხო განათლება გა-
ლის ახალ მიჯნაზე. მარტო უმაღლესი
განათლება ვთქვათ: 859 უმაღლესი სა-
სწავლებელი გვაქვს, მათ შორის 65
უნივერსიტეტი, წელს პირველ კურსებ-
ზე პირველად მიღებული იქნება 1 მილი-
ონზე მეტი კაცი. მთლიანად კი, სკკპ
25-ე ყრილობის გადაწყვეტილებათა შე-
საბამისად შვათე ხუთწლედში გათვალის-
წინებულია 9,6 მილიონი კვალიფიციუ-
რი სპეციალისტის მომზადება სახალხო
მეურნეობისა და კულტურის ყველა
დარგისათვის, მათ შორის 3,7 მილიონი
სა — უმაღლესი განათლებით.

ნორა პაჩუნიძე

ი. ა. გონჩაროვის ქართული მეგობრები

რუსულ ლიტერატურაში კრიტიკული რეალიზმის განვითარებას დიდი ღვაწლი დასდო გამოჩენილმა მწერალმა ი. ა. გონჩაროვმა. რომანებმა „ჩვეულებრივი ამბავი“, „ობლომოვი“ და „ზრამი“ მის მოუტანა საქვეყნო დიდება და სახელი. მომავალმა მწერალმა ბავშვობა პროვინციულ სიმბირსკში (დღევანდელი ულიანოვსკი) გაატარა. მამა ადრე გარდაეცვალა და მის პირველდაწყებით განათლებას და გონებრივ განვითარებას ზელმძღვანელობდა ყოფილი მეზღვაური ნ. ნ. ტრეგუბოვი, რომელიც თადარიგში წასვლისთანავე დასახლდა გონჩაროვების სახლში და ბავშვების ნათლიამოხა იკისრა. გონჩაროვის თქმით, ტრეგუბოვი, რომელიც მწერალმა თავის მრგონებებში იაკუბოვის სახელით გამოიყვანა, ბავშვების სიყვარულითა და მათ აღზრდასა და განათლებაზე ზრუნვით სჯობნიდა მშობელ მამას. იგი ფრიად

განათლებული და კულტურული ადამიანი იყო, „არაჩვეულებრივი ალერსიანი, დედაკაცებთან კი მეტისმეტად თავაზიანი და ზრდილობიანი“.¹ სამხედრო ოფიცერთა პროგრესული წრეებიდან ტრეგუბოვმა შეითვისა ჰუმანური იდეები და ის განწყობილებანი, რომლებმაც იგი მოგვიანებით მიიყვანა დეკაბრისტებთან და მათი იდეალების გაზიარებამდე.²

ნათლიამამა ყოველმხრივ ცდილობდა განევითარებინა ცოცხალი, შთაბეჭდილებიანი ბავშვის გონება. იგი დიდ ყურადღებას აქცევდა ბავშვის ესთეტიკურ აღზრდასაც. პანსიონსა და საკომერციო სასწავლებელში სწავლის დროს მომავალი რომანისტი თვითგანვითარებას განაგრძობდა ტრეგუ-

1 ი. ა. გონჩაროვი, თხზ., ტ. 7, მ., 1952, გვ. 282.

2 ა. რიბასოვი, ი. ა. გონჩაროვი, (რუს. ენაზე), მ., 1957, გვ. 11

შოვის ხელმძღვანელობით. მოხუ-
ცი მეზღვაურის საუბარს ბავშვის
განვითარებისათვის უფრო მეტი
მნიშვნელობა ჰქონდა, ვიდრე პა-
ნსიონის მასწავლებელთა გაკვე-
თილებს.

ი. ა. გონჩაროვის ხასიათისა და
მსოფლმხედველობის ჩამოყალი-
ბებაზე ტრეგუბოვი ზეგავლენას
ახდენდა არა მარტო ბავშვობაში,
არამედ ახალგაზრდობაშიც. სწო-
რედ მისი მეშვეობით გაეცნო და
დაუახლოვდა მწერალი მშობლი-
ური ქალაქის მოწინავე ადამია-
ნებს. ამ მხრივ მეტად საინტერე-
სოა ის ფაქტი, რომ ტრეგუბოვმა
შეიყვანა გონჩაროვი სიმბირსკის
მასონებისა და დეკაბრისტების
წრეში.

იმ დროს სიმბირსკის თავადაზ-
ნაურობასა და მასონთა ლოჟას
ხელმძღვანელობდა ცნობილი მე-
ცნიერი, არქეოლოგი, პოეტი და
მთარგმნელი მ. პ. ბარათაევი (ბა-
რათაშვილი), რომელიც თავის
მოგონებებში გონჩაროვმა ბრავი-
ნის სახელით გამოიყვანა. დიდი
მწერლის ბიოგრაფიაში ბარათაე-
ვმა ერთ-ერთი ნათელი ფურცელი
ჩაწერა: მომავალი მწერლისათვის
უდაოდ დიდი მნიშვნელობა ჰქო-
ნდა ბარათაევთან ურთიერთო-
ბას.

ცნობილია, რომ მე-18 საუკუ-
ნის დასაწყისში ძალიან რთული
ვითარების გამო საქართველოს
შეფე ვახტანგ მე-6 გადასახლდა
რუსეთში. მასთან ერთად სამშო-
ბლო დატოვა რამდენიმე ასეულმა
ქართველმა. რუსეთი მათთვის მე-

ორე სამშობლოდ იქცა. იქ, საქა-
რთველოსგან მოშორებით, მათ
„დაამყარეს მეგობრული და ნა-
თესაური კავშირი რუსებთან, და-
წინაურდნენ სამხედრო სამსახუ-
რში, სახელი გაითქვეს მეცნიე-
რულ და ლიტერატურულ სარბი-
ელზე და მით ხელი შეუწყვეს სა-
ქართველოსა და რუსეთის პოლი-
ტიკური და კულტურული დაახ-
ლოების შემდგომ განვითარე-
ბას“.³

რუსეთში მყოფი ქართველები
ეცნობოდნენ იქაურ საზოგადოე-
ბრივ წყობასა და კულტურას. თა-
ვის მხრივ ისინი აცნობდნენ რუ-
სებს მშობლიური მხარის ისტო-
რიასა და კულტურის მიღწევებს.
მათი დიდი ნაწილი სამუდამოდ
დარჩა რუსეთში. ასეთი ბედი
ეწია მ. ბარათაევის მამას პ. ბა-
რათაშვილს, რომელიც დასახლდა
სიმბირსკში. სულითა და გულით
იგი მუდამ სამშობლოში იმყოფე-
ბოდა და „ყოველმხრივ ცდილო-
ბდა ეშენებია რუს და ქართველ
ხალხთა შორის მეგობრობის ხი-
დი“.⁴

თავადმა პ. ბარათაშვილმა თა-
ვის შვილს მიხეილს ბრწყინვალე
განათლება მიაღებინა. ერთ დროს
მ. პ. ბარათაევი მსახურობდა პა-
ვლოდარის ჰუსართა პოლკში, მო-
ნაწილეობდა ნაპოლეონის წინაა-

3 ქართველი და რუსი ხალხების მე-
გობრობის მატინე ძველი დროიდან
დღემდე (რუს. ენაზე), ტ. 1, თბ., 1967,
გვ. 67

4 გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“,
1968, № 104

დმდეგ ლაშქრობაში. ომში მან მამაცობა გამოიჩინა და დააჯილდოვეს ვლადიმერის მეორე ხარისხის ორდენით. 1815 წელს დაჭრილი ბარათაევი დაბრუნდა სიმბირსკში.

1820 წელს მას ირჩევენ სიმბირსკის თავადაზნაურთა წინამძღოლად. სიმბირსკის მასონთა სახელით ბარათაევი გენერალ-გუბერნატორ მაგნიტსკის თხოვნს მასონთა ლოჟის გახსნის ნებართვას, თხოვნს, რათა ზალხს შეუმსუბუქოს „სულისა და სხეულის“ მწუხარება, ემსახუროს მამულს.

სიმბირსკის გუბერნატორმა აღძრა შუამდგომლობა პეტერბურგის სამხედრო გენერალ-გუბერნატორთან ბარათაევის თხოვნის შესახებ და ფარულად აცნობა მას, რომ თავადი „აქ ცნობილია როგორც ფრიად კარგი თვისებებისა და ღირსების მქონე ადამიანი“.⁵ მ. პ. ბარათაევის თხოვნა დააკმაყოფილეს. მან დააარსა მასონთა ლოჟა „სათნოების გასაღების“ სახელწოდებით და ჩაუღდა სათავეში.

მასონობა არ იყო საშიში მეფის თვითმპყრობელობისათვის, ვინაიდან იგი არ გამოდიოდა თვითმპყრობელობისა და თავადაზნაურობის წინააღმდეგ. მთავრობამ მასონთა ლოჟას მაშინ დაუწყო დევნა, როცა დეკაბრისტებმა დაიწყეს მასში შესვლა, რათა მისი

ლეგალური არსებობა გამოეყენებინათ თავიანთი მიზნებისათვის. რაც შეეხება მ. პ. ბარათაევს, იგი ეკუთვნოდა მასონთა იმ რიცხვს, რომლებიც უღმობლად აკრიტიკებდნენ თვითმპყრობელობასა და თავადაზნაურობას. იგი ყოველთვის იცავდა ღარიბებსა და ჩაგრულებს. ის ადამიანები, რომლებიც „ავიწროებდნენ ღარიბებს“ და „სდევნიდნენ სათნოებას“, მ. ბარათაევს ტირანებად მიაჩნდა. თავად ბარათაევს სკისადმი ბარათაევის წერილში ლაპარაკია იმაზე, რომ იგი არ აფასებდა არც ჩინებს, არც სიმდიდრეს და ყოველთვის ეჭმობდა ჩაგრულებს.

მ. ბარათაევისათვის არ იყო უცხო დეკაბრისტული იდეები. მისი შეხედულებები ბატონყმობასა და თვითმპყრობელობაზე მთლიანად ემთხვეოდა დეკაბრისტთა შეხედულებებს. მ. ბარათაევი თანაუგრძნობდა დეკაბრისტებს და იზიარებდა მათ იდეებს. როგორც ცნობილია, მასონთა ლოჟის წევრები იყვნენ ვოლკონსკი, მურავიოვ-აპოსტოლი, დოლგორუკოვი, ტოლსტოი, ტურგენევი და სხვა გამოჩენილი დეკაბრისტები, რომლებსაც მ. ბარათაევი როგორც ჩანს, პირადად იცნობდა, ხშირად საუბრობდა მათთან და განიცდიდა მათ ზეგავლენას.⁶

5 ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი, ფონდი 48, № 481, 1817-1822. ფ. 7

6 ვ. შადური. დეკაბრისტული ლიტერატურა და ქართული საზოგადოებრიობა (რუს. ენაზე), თბ., 1958, გვ. 547.

ი. ა. გონჩაროვს ბავშვობაში ურთიერთობა ჰქონდა მ. ბარათაევთან. თავის მოგონებებში მწერალი სიყვარულით მოგვითხრობს მათი ოჯახის გულითად მეგობარზე, „მხიარულ მოსაუბრესა და იუმორისტზე“, მ. ბარათაევზე (ბრავინზე). მწერლის თქმით, ბარათაევი გონჩაროვების ზშირი სტუმარი იყო და თითქმის ყოველდღე ხვდებოდა ტრეგუბოვს. ამ მოგონებებიდან ირკვევა, რომ ი. ა. გონჩაროვმა კარგად იცოდა მ. ბარათაევის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოღვაწეობის ხასიათი.

1826 წელს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ჩინოვნიკის ე. რეინეკეს დაბეზღების შემდეგ მ. ბარათაევი გადასცეს სასამართლოს. ე. რეინეკე ნიკოლოზ პირველის სახელზე გაგზავნილ ბარათში კატეგორიულად ამტკიცებდა, რომ ბარათაევი თითქოს ჯერ კიდევ 1819 წელს ურჩევდა მას შესულიყო კარბონარების ორდენში. „თავისთავი მ. ბარათაევის რუსეთისათვის დანიშნულ ორდენის დიდ მაგისტრად მიაჩნდა და უჩვენებდა მას კარბონარების აქტს“.⁷

სასამართლოზე მ. ბარათაევს თავი ღირსეულად ექირა. ციხეში მას რამდენიმეჯერ ჩამოართვეს ჩვენება, უპირისპირდებოდნენ, მაგრამ ვერაფერს გახდნენ. იგი კატეგორიულად უარყოფდა ყოველგვარ ურთიერთობას დეკაბ-

რისტებთან. მან განაცხადა, რომ სიმბირსკში ასეთი საზოგადოების არსებობის შესახებ არაფერი არ იცის და მისი მსგავსი არაფერი არ არსებობსო.⁸

თავის მოგონებებში ი. ა. გონჩაროვი მოგვითხრობს იმ დაძაბულობაზე, რომელიც განიცადა სიმბირსკის მასონთა ლოჟამ დეკემბრის შეიარაღებული აჯანყების დამარცხების შემდეგ. „14 დეკემბრის შემდეგ მასონობასთან დაკავშირებულმა ჩოჩქოლმა გამოიწვია ყველა იმ პირის გაჩხრეკა, ვინც ამ ძმობას ეკუთვნოდა. მიჰქონდათ ქაღალდები, გზავნიდნენ პეტერბურგს, ზოლოლოჟის ხელმძღვანელი ბრავინი კი წაიყვანეს იქ და თან წაიღეს ყველა მისი წერილი. მაგრამ გაჩხრეკამდე რამდენიმე საათით ადრე ბრავინის ქაღალდების მნიშვნელოვანი ნაწილი, ამბობენ, გადაყრილ იქნა ტბორში, მისივე ბაღში. გაჩხრეკის შესახებ ბრავინი გააფრთხილა მისმა მეგობარმა პოლიცემისტერმა და, შესაძლოა, მით იხსნა იგი მძიმე შედეგებისაგან“.⁹

მოსკოვის უნივერსიტეტში სწავლის დროს საზაფხულო არდადეგებზე ი. ა. გონჩაროვი ჩამოვიდა მშობლიურ სიმბირსკში და ჰკითხა ნათლიმამას ბრავინის და-

8 ი. ანთელავა, რუსული საზოგადოებრივი აზრის განვითარების ისტორია, თბ., 1971, გვ. 163.

9 ი. ა. გონჩაროვი, თბ., ტ. 7, მ., 1952, გვ. 290

პატიმრების შესახებ. ნათლიმამამ მას მოკლედ უპასუხა, რომ ბრავინი იქ ნახევარ წელს დააკავებს და შემდეგ გაათავისუფლეს სამხილის უქონლობის გამო.

მ. ბარათაევის მოღვაწეობით დაინტერესებული ახალგაზრდა ი. ა. გონჩაროვი სხვადასხვა კითხვებით მოსვენებას არ აძლევდა ნათლიმამს. ერთხელ ნათლიმამამ თავდაპირილად ჩაილაპარაკა: „— დაბრუნდა სულ გალურჯებული, გაშვდა კიდევ: სჩანს, იგი იქ გაშოლტეს კიდევ“... — წაიჭურჩულა მან და დუმილის ნიშნად თითი ტუჩებზე მიიღო“.¹⁰

ცნობილია, რომ 1839-1844 წლებში მ. ბარათაევი იმყოფებოდა საქართველოში და მსახურობდა ამიერკავკასიის საბაჟოში. თბილისში ყოფნის დროს მან დაამყარა მტკიცე კავშირი მეცნიერულ და ლიტერატურულ წრეებთან, სარგებლობდა დიდი ავტორიტეტითა და პატივისცემით. დიდი პოეტი ნ. ბარათაშვილი განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობოდა მას. პოეტი ნ. ბარათაევს ერთ-ერთ იმ ქართველად სთვლიდა, ვინც აღიზარდა რუსული კულტურის მოწინავე ტრადიციებზე და ხელს უწყობდა რუსი და ქართველი ხალხების დაახლოებას. სიყვარულისა და პატივისცემის ნიშნად ნ. ბარათაშვილმა მას უძღვნა ლექსები „მეფე ერეკლეს საფლავი“ და

„წარწერა თავად ბარათაევის აზარფეშზედ“.

მ. ბარათაევის მიერ საქართველოში გატარებული წლები იყო მეტად ნაყოფიერი. აქ იგი ეწეოდა მრავალმხრივ საზოგადოებრივ და მეცნიერულ მოღვაწეობას. საქართველოში შეგროვებული მასალების საფუძველზე მან დაწერა შესანიშნავი წიგნი „საქართველოს სამეფოს ნუმისმატიკური ფაქტები“. წიგნი ღირსეულად შეაფასეს და დაბეჭდეს ქართულ, რუსულ და ფრანგულ ენებზე. ამ ნაშრომმა ავტორს დიდება და სახელი მოუტანა. იგი წარადგინეს დემიდოვის სახელობის პრემიაზე.

რუსულ-ქართული კულტურის ამ დაუღალავი მოღვაწის თვალწინ იზრდებოდა გამოჩენილი რუსი მწერალი ი. ა. გონჩაროვი, რომელმაც მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე შეინახა დიდი პატივისცემა მ. ბარათაევისადმი.

ხანდაზმულ ი. ა. გონჩაროვს ბედმა არგუნა შეხვედროდა კიდევ ერთ ნიჭიერ ქართველს. მიუხედავად იმისა, რომ ზედმიწევნით თავმდაბალ მწერალს არ უყვარდა გაცნობა, მას მაინც ჰყავდა ბევრი კარგი მეგობარი, რომელთა შორის უნდა დავასახელოთ დ. ნ. წერეთლევი. იგი გაეცნო მას 1871 წელს.

დ. ნ. წერეთლევი იყო იმ ქართველთა შთამომავალი, რომლებმაც ჯერ კიდევ 1724 წელს მეფე ვახტანგ მეექვსესთან ერთად დატოვეს სამშობლო და გადასახლ-

¹⁰ იქვე, გვ. 290

დნენ რუსეთში. დიმიტრი ნიკოლოზის ძის მამა ნიკოლოზ ანდრიას ძე წერთელევი კარგად იყო ცნობილი რუსეთის მაღალი წრეებისათვის, როგორც ლიტერატორი-ჟურნალისტი. მას იცნობდნენ აგრეთვე როგორც ეთნოგრაფს. ზარკოვის სასწავლო ოლქის მზრუნველის მოადგილედ ყოფნის დროს იგი დიდ ენერგიას ახმარდა უკრაინული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშთა შეკრებასა და შესწავლას. მისი ლიტერატურული მოღვაწეობა ღირსეულად შეაფასეს, XIX საუკუნის 60-იან წლებში იგი აირჩიეს რუსული სიტყვიერების მოყვარულთა საზოგადოების ნამდვილ წევრად.

დ. ნ. წერთელევი ბრწყინვალე განათლება მიიღო. მოსკოვის უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ იგი ბერლინში ისმენდა ჰუმბოლტისა და ჰელმპოლცის ლექციებს ფილოსოფიაში. სწავლა მან დაასრულა ლაიპციგში, 1879 წელს გერმანულ ენაზე დაიცვა დისერტაცია და გახდა ფილოსოფიის დოქტორი.

ახალგაზრდა პოეტი და ფილოსოფოსი წერთელევი გატაცებული იყო ა. კ. ტოლსტოის პოეზიით და ბაძავდა მას, მაგრამ მისი შემოქმედება არ იყო მოკლებული ორიგინალობას, რასაც მოწმობს თუნდაც ის ფაქტი, რომ 1892 წელს გამოქვეყნებული ლექსებისათვის დ. ნ. წერთელე-

ვი დაჯილდოვდა პუშკინის სახელობის პრემიით.

1889 წელს დაწერილ ერთ-ერთ თავის ლექსში დ. ნ. წერთელევი წერდა: „უნდა იცხოვრო მჩქეფარე ცხოვრებით“. ¹¹ ასეთი მჩქეფარე ცხოვრებით ცხოვრობდა იგი. მისი ცხოვრება იყო ხანმოკლე, მაგრამ ნაყოფიერი და საინტერესო. გარდა იმისა, რომ დ. ნ. წერთელევი იყო ნიჭიერი პოეტი და ფილოსოფოსი, იგი წარმატებით თარგმნიდა ევროპელ მწერალთა ნაწარმოებებს რუსულ ენაზე. ამ მხრივ აღსანიშნავია გოეთეს „ფაუსტის“ წერთელევისეული თარგმანი.

დ. ნ. წერთელევი იყო ნიჭიერი პუბლიცისტი. თავდაპირველად რედაქტორობდა ჟურნალ „რუსკი ვესტნიკ“, შემდეგ, 1890-1898 წლებში, ჟურნალ „რუსკოე ობოზრენიეს“ ედგა სათავეში.

1882 წლის დასასრულს ახლოვდებოდა ი. ა. გონჩაროვის ლიტერატურული მოღვაწეობის ორმოცდაათი წლისთავი. მწერლის მეგობრებმა გადაწყვიტეს აღენიშნათ იგი. ეს, როგორც კი გაიგო ი. ა. გონჩაროვმა, ძალიან აღელდა და დაჟინებით მოითხოვა ხელი აეღოთ ამ განხრახვანზე. მაგრამ დიდი თხოვნის შემდეგ მწერალი იძულებული გახდა დათანხმებულიყო. გადაწყდა, მოეწვი-

11 კრ. „80-90-იანი წლების პოეტები“ (რუს. ენაზე), ლ., 1972, გვ. 219.

ათ მწერლის მეგობართა ვიწრო წრე. საიუბილეო საღამოზე „ათი მუზის“ (მ. მ. სტასიულევიჩი, ა. ფ. კონი, ა. ა. კრაევსკი და სხვ.) შემადგენლობაში შევიდა დ. ნ. წერთელევიც, რომელიც დიდად აფასებდა გონჩაროვს და „ტურგენევიტან ერთად პირველ რუს რომანისტად თვლიდა“.¹²

ი. ა. გონჩაროვს მიმოწერა პეტრო-ნდა დ. ნ. წერთელევიტან. ამ წერილებიდან ჩანს, რომ დიდი რომანისტი პატივს სცემდა და აფასებდა დ. ნ. წერთელევის — ახალგაზრდა პუბლიცისტს, რომელიც ყოველთვის წერდა „ჭკვიანად, ერთგულად, კოხტად“.

¹² ი. ა. გონჩაროვი თანამედროვეთა მოგონებებში (რუს. ენაზე), ლ., 1969, გვ. 186.

გეგმვა უზგაჰაჰე

ენობრივი საშუალებები სტილური დანიშნულებისათვის

სალიტერატურო ენის ისტორიის პრობლემების კვლევა წარმოუდგენელია მხატვრული ლიტერატურის ენის ისტორიის გათვალისწინებლად. ამდენად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მწერლის ენის შესწავლას. გარდა ამისა, მწერლის ენის შესწავლას მეორე მნიშვნელოვანი მხარეც გააჩნია:

«Слово — одежда всех фактов, всех мыслей»,¹ წერდა მ. გორკი. მართლაც, „მწერლის შემოქმედების სრული და ყოველმხრივი დაფასება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც გათვალისწინებულია ის ფორმა, რომელშიაც მწერალი თავის ფიქრებსა და გრძნობებს ასახავს,

ე. ი. თუ შესწავლილია მისი ენა“.²

ლიტერატურა, როგორც იდეოლოგიური მოვლენა, რასაკვირველია, გარკვეული აზრების, იდეების მატარებელია, მაგრამ მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ იდეებისა და აზრების გაგება, ამოხსნა შეუძლებელია მხატვრული სიტყვის თავისებურების გათვალისწინებისა და ანალიზის გარეშე. სწორედ აქ არის საჭირო ლინგვისტური ცოდნა. „ლინგვისტური ანალიზის სპეციფიკურობა და ღირებულება იმაში მდგომარეობს, რომ ის ტექსტის ზუსტი და ყოველმხრივი განმარტებიდან გამოდის“.³

2. ა. შანიძე, ნ. ბარათაშვილის ენა. იხ. ნ. ბარათაშვილი, ლექსები, პოემა, წერილები, 1939, გვ. 149.

3. В. Виноградов, Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика, М., 1963, с. 187.

1 М. Горький. собр. соч. т. 27, М., 1953, с. 212.

მხატვრულ ლიტერატურაში, ლექსიკურ ერთეულებთან ერთად, გრამატიკულ ფორმებსაც თავისებური გამოყენება აქვს. აქ ყოველი წინადადება ისევე შემკიდროვებული და დაუშლელია, როგორც ფრაზეოლოგიური შენაერთი. ყოველ ენობრივ მოვლენას თავისებური ესთეტიკური პოტენცია აქვს. სიტყვის სტილური მნიშვნელობა დამოკიდებულია არა მარტო მის შინაარსზე, არამედ იმ სიტყვიერ გარემოცვაზე, „ატმოსფეროზე“, რომელშიაც იგი არის მოქცეული. სწორედ ამიტომ მხატვრული სიტყვის ოსტატების მთავარ ამოცანად ა. ნ. ტოლსტოი მიიჩნევდა: «Отбирать точные, меткие, отвечающие смыслу определяемого ими понятия слова».⁴

სტილი, როგორც ეს სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, ყალიბდება ენობრივ შესაძლებლობათა მიხედვით და ცალკეული ადამიანის მიერ ამ შესაძლებლობათა გამოყენების უნარის შესაბამისად.

„რაკი სიტყვა არსებობს, ადამიანი იძულებულია გაუწიოს ანგარიში მის თავისებურებას, ენობრივ სტრუქტურას და მის გარკვეულ კანონზომიერებას. ამგვარად, სტილის ერთ-ერთ ძირითად განმსაზღვრელ პირობად გამოდის სიტყვიერი მასალა, საზოგადოდ, და ესა თუ ის სიტყვიერ

რი ფორმა, კერძოდ. მაგრამ, ამასთანავე, ეს სიტყვიერი მასალა, რომლის ფორმათა მრავალფეროვნების შესაძლებლობაა მოცემული, გარკვეულ სახეს იღებს იმის მიხედვით, თუ ადამიანი რას აირჩევს, როგორ ფორმას მისცემს უპირატესობას, როგორ სახეობაზე შეჩეოდება, რათა სიტყვიერად გამოხატოს გადმოსაცემი შინაარსი“.⁵

მხატვრული ნაწარმოების ლინგვისტური ანალიზის დროს, ამოთუ იმ მწერლის ენის სტილური ნიშნების გამოკვეთისას, მთავარია გაირკვეს, თუ სიტყვიერი მასალის ფორმათა მრავალფეროვანი შესაძლებლობიდან ძირითადად რომელი და როგორი ფორმებია გამოყენებული და აიხსნას მათი შერჩევის მიზეზები. წინამდებარე შრომაში საანალიზოდ აღებულია ქართული მხატვრული სიტყვის შესანიშნავი ოსტატის შალვა დადიანის ნაწარმოებები. ჩვენი მიზანია გამოვყოთ ის ენობრივი საშუალებები, რომლებიც მწერალს გამოყენებული აქვს ინდივიდუალური სტილის შესაქმნელად და დავახასიათოთ, თუ რა სტილურ ფუნქციას ასრულებს თითოეული მათგანი შ. დადიანის ენაში.

1. **ემფატიკური ხმოვანი.** შ. დადიანი ინდივიდუალური სტილის

5. გ. კიკნაძე, მეტყველების სტილის საკითხები, თბ., 1957, გვ. 32; В. Адмони и Т. Сильман, Отбор языковых средств и вопрос стиля, ВЯ, 1954, № 4

4 А. Толстой, Полн. собр. соч. т. 13, с. 434.

შესაქმნელად იყენებს როგორც გრამატიკულ, ასევე ლექსიკურ საშუალებებს. მორფოლოგიური საშუალებებიდან ყურადღებას იპყრობს ემფატიკურ „ა“-ს გამოყენება.

სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ ძველ ქართულში „ა“ ელემენტი, რომელსაც ნ. მარმა ემფატიკური უწოდა, დაერთოდა სამ ბრუნვას: მიცემითს, ნათესაობითსა და მოქმედებითს. „ა“-ს ხმარება მკაცრად განსაზღვრული, სისტემატიზებული იყო, გამოიყენებოდა საზოგადო სახელებთან. ახალ ქართულში ემფატიკური „ა“ მეოთხე ბრუნვასაც, ვითარებითსაც დაერთვის, მაგრამ მის გამოყენებას ახალ ქართულში საერთოდ ოდინდელი სისტემატური სახე არ შერჩა, რადგან თვით „ა“-მ დაკარგა განსაზღვრების ფუნქცია. ენა აღარ ანსხვავებს საკუთარ და საზოგადო სახელებს. ის ერთნაირად დაერთვის ორივეს — ნიველირებაა მომხდარი.⁶

6 ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1973, გვ. 48; არნ. ჩიქობავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება, ქეგლ. I, თბ., 1950, გვ. 037; თ. ზურაბიშვილი, ემფატიკური „ა“ ახალ ქართულში. იხ. კრ. სახელის ბრუნების ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, თბ., 1956, გვ. 231; ქ. ძოწენიძე, ემფატიკური ხმოვანი ძველ ქართულში, იხ. კრ. სახელის ბრუნების ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, თბ., 1956, გვ. 218; ა. ლომთაძე, ემფატიკური ხმოვნები, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, III, 1976, გვ. 133.

„ბოლოკიდურ „ა“-ს დართვა ამჟამად მეტწილ შემთხვევაში უფრო სტილისტურ საჭიროებას უპასუხებს, ვინემ მორფოლოგიურ ნორმას წარმოადგენს.“⁷ უფრო ხშირად წარმოდგენილია აღმოსავლეთ საქართველოდან გამოსულ მწერალთა ნაწარმოებებში, სადაც მისი ხმარება გარკვეულ წესს ემორჩილება.

საანალიზო მასალაში ემფატიკური „ა“ უმეტესად სტილური ფუნქციითაა აღჭურვილი, კერძოდ, იგი ემსახურება ენობრივი კოლორიტის შექმნას. შემთხვევათა უმრავლესობაში იგი მოქმედ პირთა მეტყველებაშია წარმოდგენილი. ისტორიულ თემაზე შექმნილ ნაწარმოებში („გიორგი რუსი“, „ღღესა ერთსა“, „ვარამი“...) ემფატიკური ხმოვნის ხმარება მეტყველების არქაიზაციას ემსახურება. მაგ., გასაყარსა ნაღარასა ჰკრეს. II, 303, (აქაც დაქვემოთაც პირველი ციფრი აღნიშნავს ტომს, მეორე—გვერდს). დიდსა შეძრწუნებასა განიცდის. II, 276. „ა“-ს გამოყენებით მწერალი ხაზს უსვამს პერსონაჟის მეტყველების თავისებურებას, მის ინდივიდუალურ ხასიათს. სავრცობის ხმარებით თხრობას ეძლევა ამბოღებული ელფერი.

ავტორისეულ თხრობაში ემფატიკური „ა“, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, წარმოდგენილია ან წინადადების ბოლო სიტყვა-

7. არნ. ჩიქობავა, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 037

ში, ან კიდევ (რაც უფრო გავრცელებულია) უშუალოდ ზმნა-შემასმენლის წინ მდგომ სახელში. მაგ., იხსენებდა დასასრულსა. II, 62; ჯვარსა მწერენ, II, 19. ასეთ შემთხვევებში ემფატიკური ხმოვნის მოშველიებით თავიდან აცილებულია წინადადების აზრობრივად დაუმთავრებლობის შთაბეჭდილება და მიღებულია ე. წ. ჩაკეტილი კონსტრუქციები.⁸

ემფატიკური „ა“ წარმოდგენილია მართულ მსაზღვრულთანაც ინვერსიული წყობის დროს. მაგ., გმირი ხალხისა, II, 16; ბჭენი ოდიშისა, I, 351. ასეთ მაგალითებში „ა“ ხმოვანი ამთავრებს და ხშავს კონსტრუქციას,⁹ წინადადების რკალის ერთგვარ შემკვრელად გვევლინება.¹⁰ თუმცა რიტმული პროზის ნიმუშებში („ჩამოკრულები“) გამოიყენება ჩაუკეტავი კონსტრუქციებიც: უცხო ვარსკვლავი კაცობრიობის, I. 51.

შ. დადიანი „ა“ ხმოვნის მოშველიებით ფრაზაში აწესრიგებს რიტმულობას, რიტმულ ერთეულებში იცავს მარცვალთა თანაბარ რაოდენობას: ტბილის ენი-

8 ვ. თოფურია, ქართული ენა და მართლწერის ზოგიერთი საკითხი. თბ., 1965, გვ. 102-103.

9 არნ. ჩიქობავა, დასახელებული ნაშრომი.

10 ქ. ძიწენიძე, ქართულ-კახური ფონეტიკურ-გრამატიკული თავისებურებანი ი. ჭავჭავაძის ენაში, ქუთაისის პედინსტ. შრომები, ტ. 8, 1955, გვ. 16.

თა (5) შემომიძინდი (4) და დამავალე (5), რომ შენი წილიც (5) მომეტანა (4), მომენადირნა (5). I, 15; ან კიდევ სუსტსა (5) მომერიე (4) და შენი ტყვე მქმენ (5) I, 15. წინადადებებში შემავალ რიტმულ ერთეულებში მარცვალთა რაოდენობა თანაბარია: 14:14. ემფატიკური ხმოვანი აძლიერებს ფრაზის მუსიკალობას, მის ქლერადობას, რაც თხრობას ანიჭებს ექსპრესიულობას.

2. მსაზღვრელ - საზღვრულის ინვერსია.

ყველაზე მეტი თავისუფლება და ფორმის არჩევის საშუალება მწერალს გრამატიკული საშუალებებიდან სინტაქსის სფეროში მოეპოვება. როგორც ა. ეფიმოვი აღნიშნავს, ნაწარმოების სიტყვიერი კომპოზიცია უშუალოდ არის დამოკიდებული პროზაიკოსისა თუ პოეტის ინდივიდუალური სინტაქსის თავისებურებაზე.¹¹

შ. დადიანის ნაწარმოებთა ენის სინტაქსის ერთ-ერთი ძირითადი თავისებურებაა ინვერსია, ანუ წინადადებაში სიტყვათა ჩვეულებრივი რიგის შებრუნება. ინვერსიას გააჩნია მდიდარი სტილისტიკური შესაძლებლობა, მისი საშუალებით იზრდება თხრობის გამომსახველობითი ძალა,

11 А. Ефимов. Стилистика художественной речи. М., 1961, с. 415; М. Петерсон. К вопросу о методе анализа языка художественного произведения. Вестник МГУ, 1954. № 4. с. 85.

ექსპრესიულობა.¹² მწერლის ენაში შეინიშნება ინვერსიის შემდეგი სახეობანი: მსაზღვრელ-საზღვრულის ინვერსია, ვითარების გარემოება — ზმნა შემასმენლით გამოხატული წინადადების წევრის ინვერსია, ქვემდებარე შემასმენლის ინვერსია. ამათგან ხშირია მსაზღვრელ - საზღვრულის ინვერსია.

ახალ ქართულში, მსაზღვრელი სიტყვა, როგორც წესი, უძღვის საზღვრულს. ასეთი თანამიმდევრობა თანამედროვე სალიტერატურო ქართულისათვის ნორმაა. ნორმა იგი შ. დადიანის ენისთვისაც. შებრუნებული ანუ ინვერსიული რიგი დამახასიათებელი ნორმა იყო ძველი ქართულისათვის. ასეთი წყობა ახალ ქართულში იშვიათად იხმარება. მისი გამოყენება პოეზიაში უმეტესად ლექსის საჭიროებითაა გამოწვეული, ხოლო პროზაში სტილური მიზნით იხმარება.¹³ ე. ი. პირდაპირი წყობა, მსაზღვრელ-საზღვრული, ახალი ქართული ენისათვის ფიქსირებულ, ტრადიციულ ფორმას წარმოადგენს, ინვერსიული კი ფიქსირებული ფორმის დარღვევის საშუალებაა.¹⁴ მსაზღვრელ - საზღვრულის ინვერსი-

ული რიგით ირღვევა ფიქსირებული ფორმა, რაც იწვევს სიამოლის გრძნობას და შესაძლებელი ხდება მისი სტილური მიზნით გამოყენება. მსაზღვრელი როდესაც გადაინაცვლებს საზღვრულის შემდგომ, უფრო მეტ ყურადღებას იპყრობს, აღქმის სიძლიერით უთანაბრდება საზღვრულს, ამით მას საშუალება ეძლევა საკუთარი სემანტიკის უფრო ძლიერად გამოხატვისა.

ინვერსიულ მსაზღვრელ-საზღვრულს სტილური დანიშნულება აქვს იმდენად, რამდენადაც იგი გამოყენებულია მწერლის ენაში გაბატონებული, დღევანდელი სალიტერატურო ენის ნორმის — პირდაპირი წყობის მსაზღვრელ-საზღვრულის გვერდით და ისეთ შემთხვევებში, როცა ავტორს საზღვრულ სიტყვასთან ერთად განსაკუთრებულად სურს ხაზი გაუსვას ამ საგნის დამახასიათებელ ნიშანს, თვისებას, მაგ., ხასიათი უდრეკი. IV, 120; სიბრძნე საკვირველი. II, 188; მწვერვალს ხელოვნებისას. V, 184. ამ შემთხვევაში ყურადღება უმეტესწილად გამახვილებულია მსაზღვრელ სიტყვაზე.

3. სხვათა სიტყვის „ო“. სალიტერატურო ქართულში სხვათა სიტყვის „ო“, როგორც წესი, დაესმის ბოლო სიტყვას განურჩევლად იმისა, ეს ბოლო სიტყვა მეტყველების რომელი ნაწილითაა გადმოცემული. სხვათა სიტყვის „ო“ ნაწილაკიანი წინადადების წევრის ბოლო ადგილიდან ფრა-

12 Д. Розенталь. Практическая стилистика русского языка. М., 1977, с. 183.

13 ც. კალაძე, განსაზღვრება ქართულში, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, II, თბ., 1961.

14 გრ. კიკნაძე, დასახელებული ნაშრომში, გვ. 128.

ზის თავკიდური პოზიციისაკენ გადანაცვლება სამართლიანად მიჩნეულია სტილურ ხერხად, მწერლის ენის ინდივიდუალური თავისებურების გამომხატავ ფაქტად. ახალ ქართულ ლიტერატურაში იგი შენიშნულია ვაჟა-ფშაველას, ვასილ ბარნოვისა და კ. გამსახურდიას შემოქმედებაში.

საანალიზო მასალაში სხვათა სიტყვის „ო“ ხშირ შემთხვევაში დაერთვის ზმნა-შემასმენელს. ამ ნაწილას გრამატიკულ დანიშნულებასთან ერთად მინიჭებული აქვს ემოციური ფუნქცია. „ო“ გამოყენებულია წინადადებაში რიტმის მოსაწყსრიგებელ ერთ-ერთ საშუალებად, რაც ხერხდება მისი სწორედ ზმნა-შემასმენელზე დართვით. ზმნაზე დართული სხვათა სიტყვის „ო“ უფრო მეტ მუსიკალობას ჰმატებს ფრაზას, ვიდრე სხვა სიტყვაზე დართული. ამას განაპირობებს ზმნის შინაგანი ბუნება, დინამიურობა, რამდენადაც იგი მოქმედების გამომხატველი სიტყვაა. „ო“ ნაწილას ზმნაზე დართვის შემთხვევაში, ერთი მხრივ, წინ წამოიწევა ზმნა-შემასმენლის სემანტიკური და ინტონაციური როლი ფრაზაში, მეორე მხრივ, ძლიერდება სხვათა სიტყვის „ო“-ს ფუნქციაც და ემოციური მხარეც. კიდევ უფრო იზრდება ზმნა-შემასმენელზე დართული „ო“ ნაწილას მხატვრული, სტილური ღირებულება, როდესაც ასეთი ზმნა-შემასმენელი წინადადების ბოლოდან ფრაზის თავკიდური

პოზიციისაკენ გადაინაცვლებს ტრადიციული ადგილის მეტად ლით უფრო თვალსაჩინო ხდება; როგორც ზმნა-შემასმენლის, ასევე სასზე დართული სხვათა სიტყვის „ო“ ნაწილას ფუნქცია. თხრობას ემატება დინამიურობა და რიტმულობა. შ. დადიანი „ო“ ნაწილაკიან ზმნა-შემასმენელს ხმარობს როგორც წინადადების ბოლოს, ასევე წინადადების შუაში. მაგ., ბედაურები თითქო მიწას გაეკვრნენო. II, 319; თავისუფლად ამოისუნთქაო გოდერძიმ. II, 135; ხეივანი გაკეთდაო მის წინ. II, 318; ეს თავისებურება უმთავრესად ახასიათებს ისტორიული რომანის „გიორგი რუსის“ ენას. „ო“ ნაწილას ასეთ პოზიციაში გამოყენებით თხრობას ემატება რიტმულობა და ცხადად იკვეთება შ. დადიანისეული წერის მანერა.

4. წინადადებათა ტიპები და მათი სტილური ფუნქცია. შ. დადიანი უპირატესობას ანიჭებს მარტივ, შერწყმულ და რთულ თანწყობილ წინადადებებს.

მარტივ წინადადებებს, როგორც ცნობილია, მიმართავენ მეტყველების ეკონომიისათვის. ქართველ მწერალთაგან სულხან-საბა ორბელიანი და ვასილ ბარნოვი მეტწილად მარტივ წინადადებებს იყენებდნენ. ამიტომაც მათი ნაწარმოებები ცოცხლად, მიმზიდველად იკითხება. ასევე შეიძლება ითქვას შ. დადიანის შესახებაც. მწერლის „ჩამოკრულები“, „სიჭაბუკის კონინდარზე“,

„დიდ შარა-გზაზე“ და რომანი „გიორგი რუსი“ უმთავრესად მარტივი წინადადებებითაა ამეტყველებული. მარტივი წინადადება თავისი ბუნებით ლაპიდარულია. მასში სხარტად და მკაფიოდ არის გადმოცემული პერსონაჟის გრძნობები და განცდები.

ნაწარმოებებში გვხვდება მარტივ წინადადებათა მიჯრით გამოყენების შემთხვევები, რაც საშუალებას იძლევა საგანი ან მოღენა თანმიმდევრულად გადმოიცეს, სრულად დაიხატოს სურათი. მაგ., იჭექა, დაიღვავა, მეხი გავარდა, ტაძრები ჩაინგრა, ციხე-კოშკები განადგურდნენ. I, 82; ჩამოლამდა, ცივმა სიომ მოჰბერა, კარის წინა ფარდები ჩამოეშვნენ. I, 293.

შ. დადიანის პროზის ენაში სჭარბობს შერწყმული წინადადებები. მათ გარკვეული სტილური ფუნქცია აკისრია. ამ ტიპის წინადადებები თხრობას დინამიკურს ხდის, მეტ ემოციურ ძალას ანიჭებს და სურათოვნებას ჰმატებს გადმოსაცემ შინაარსს. მწერალი ჭარბად იყენებს ერთგვარშემასმენლიან და ერთგვარგანსაზღვრებიან შერწყმულ წინადადებებს. ერთგვარშემასმენლიანი შერწყმული წინადადებები თხრობის დინამიკურობის გაძლიერების ფუნქციას ემსახურება. მაგ., მოწანწკარებდნენ, მოჩქრიალებდნენ, მოქუხოდნენ, მოღრიალებდნენ ეს წყლები. I, 18; კედლები აგუგუნდნენ, აღულუნდნენ, ჩაიკისკისეს. I, 393; თითები

თრთიან და ძიგბიგებენ, იკუმშებიან და იძლებიან, იკრუნჩხებიან და იმართებიან. I, 21. ერთგვარშემასმენლიანი შერწყმული წინადადებები დამახასიათებელია ავტორისეული მეტყველებისათვის. მწერლის სტილის ერთერთი სპეციფიკური ნიშანი სწორედ ზმნაშემასმენლის უხვად გამოყენებაში მჟღავნდება. ზმნის ფორმათა სიუხვე თხრობას სიცხოველესა და დინამიკურობას ანიჭებს, მკითხველზე შთამბეჭდავად მოქმედებს. შემასმენლების მიხედვით შერწყმულ წინადადებაში ერთგვარ რიტმს ქმნის ე. წ. ჩამოთვლის მეთოდით,¹⁵ რაც აშკარად იგრძნობა შ. დადიანის პროზის ენაში.

ერთგვარგანსაზღვრებიანი შერწყმული წინადადებები იმით არის საინტერესო, რომ ერთგვარი განსაზღვრებები საზღვრულ წევრს მრავალი მხრით ახასიათებს, უფრო ხატოვანს ხდის სურათებს. მაგ., წმინდა, ხალასი, უმწიკვლო ცვარი მარგალიტად თავსა მჭდომია. I, 45; გულამოსკენილი, ბავშვური, საცოდავი ტირილი მორთო. II, 332.

საანალიზო მასალაში ყურადღებას იქცევს სახელდებითი წინადადებების გამოყენებაც. როგორც ცნობილია, სახელდებითი წინადადებები მეტწილად მხატვრულ ლიტერატურაში გამოიყენება.

15 ს. ჟღენტი, ქართული ენის რიტმიკულ-მელოდიკური სტრუქტურა, თბ., 1963, გვ. 72-73

ნება ბუნების სურათების თუ მოვლენების აღწერისას, უეცარი. სწრაფად ცვალებადი მოვლენებისა თუ შემთხვევების გადმოსაცემად.¹⁶ ასეთ წინადადებებში გამოტოვებულია შემასმენელი და მის ხარჯზე მეტყველება უფრო ლაკონური ხდება, განცდა უფრო მძაფრი, ემოციური. ზოგჯერ ისინი გამოყენებულია ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების თავიდან ასაცილებლად. მაგ., აი, ტოკლარჯეთი, ოდესღაც დიდებული მესხეთი, ყრუ მოწმენი მისი ძველი ზვიადობისა: სვეტები ნაკეთიერნი, ნატიფნი, ახლა შალტამთ სამკვიდრო, ცუდ ბალახით ტყვედ წალეხული. I, 81. ცხადია ფრაზის რიტმულობა დაირღვეოდა, მოცემული სახის წინადადებათა ნაცვლად თუ გამოყენებული იქნებოდა მაქვემდებარებელკავშირიანი რთული წინადადებები.

5 განკერძოებული სიტყვებისა და გამოთქმების სტილური თავისებურებანი. შ. დადიანის პროზის ენას შეეკუმშულობის, ლაკონურობის იერს აძლევს მოდალური საშუალებების ხშირად მოშველიება. ასეთი სიტყვები აზრობრივად და ინტონაციურად წინადადებებიდან გამოყოფილი არიან და დამატებითს ცნობას იძლევიან ამა თუ იმ წევრის შესახებ. მათ ახასიათებს უფრო მეტი

აზრობრივი დამოუკიდებლობა და გამომსახველობითი ძალა. გვიწოდებენ იმავე სახელწოდების განუკერძოებელ წევრს. მწერლის ნაწარმოებებში შეინიშნება განკერძოებული განსაზღვრების ჭარბად გამოყენება. განსაზღვრების განკერძოებას შ. დადიანი მიმართავს, ჯერ ერთი, იმ მიზნით, რომ საგნის ნიშან-თვისება უფრო გამოკვეთოს და, მეორეც, წინადადება სხარტი, ლაკონური გახადოს. ამიტომ მოსალოდნელ განსაზღვრებითი დამოკიდებულ წინადადებას ამჯობინებს განკერძოებულ განსაზღვრებას. ეს კი მიმზიდველს ხდის პროზის ენას, რადგან „მეტყველებაში თუნდაც ერთი სიტყვით შემოკლება ყოველთვის წარმოადგენს გარკვეულ პლუსს“.¹⁷ მაგ., მისი ძლივ საგრძნობელი სურნელება, ნიავის სარეცელზე გაწოლილი, ჭრებოდა. I, 155; გუშინდელი ბედნიერების ღიმილი ბაგეზედ დამქრალი, დღეს შესცვლოდა. I, 141.

ნაწარმოებებში გამოყენებული მიმართვები იმით არის საინტერესო, რომ გამოხატავს მთქმელის ამა თუ იმ გრძნობას, ემოციას, მიმართვებით გადმოცემულია არა მარტო მთქმელის გუნება-განწყობილება, დამოკიდებულება, მიმართვის საგნისადმი, არამედ მიმართვის საშუალებით გა-

16 ლ. კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბ., 1966, გვ. 214

17 А. Гвоздев, Очерки по стилистике русского языка. М. 1955. с. 365.

რკვეულად ხასიათდება პერსონაჟი. მაგ., გავიხარე შენის ნახვითა, ხელმნათო მოყმევ. I, 50; მოდი აქ, ჩემო შევარდენო! II, 20; გეყოფა, შე მაცდურო! III, 164; შე ქოფაკო, ვის უბედავ! III, 250. განკერძოებულ სიტყვებს და გამოთქმებს თხრობაში შეაქვთ სიცხადე, ისინი აზუსტებენ ნათქვამს და ზრდიან ენის მხატვრულობას.

ნ სინონიმები, ანტონიმები, განმეორება. შ. დადიანის პროზის ენის ერთ-ერთი სტილური ნიშანია სინონიმების გამოყენება. სინონიმები ენის ძლიერი გამომსახველობითი საშუალებაა და მხატვრულ ნაწარმოებში მათი სიუხვე, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ა. ფეფიშვილი, მწერლის ენის სიმდიდრის ნიშანია.¹⁸ შ. დადიანი სინონიმების გამოყენებით აძლიერებს წინადადების გამომსახველობით ძალას და ემოციურ იერს. მწერლის მიერ გამოყენებული სინონიმები ძირითადად სამ მიზანს ემსახურება: 1. აზრის მკვეთრად და ზუსტად გადმოცემას, 2. ერთნაირი სიტყვების გამეორების თავიდან აცილებას და 3. გარკვეული სტილისტიკური ელფერის გამოხატვას. მაგ., ყოფილა რა უგულო, რა გულქვა! I, 87; კედლებიც თრთიან და ცახცახებენ. I, 92; მაგას რაღა ლარი და ხაზი უნდა. II, 125. სინონიმები ერთმანეთის გვერდით იხ-

მარება. ამ მოვლენას სინონიმურ პარალელიზმს ან სინონიმურ წყვილებს უწოდებენ.¹⁹ ორი ან რამდენიმე სინონიმის პარალელურად ხმარება საშუალებას აძლევს მწერალს სრულყოფილად დაახასიათოს საგანი ან მოვლენა. თითოეულ სინონიმურ სიტყვას აქვს თავისი განსაკუთრებული ელფერი, ამიტომაც სინონიმური სიტყვები ავსებენ ერთმანეთს და ხატოვნად, სრულად, ნათლად წარმოგვიდგენენ სათქმელს.

შ. დადიანის ენაში შეინიშნება სინონიმური კომპოზიციების სიუხვე, ასეთ სინონიმებში შემავალ ნაწილებს შორის „და“ კავშირი იგულისხმება, რაც მნიშვნელობით განსხვავებაზე მიუთითებს. კომპოზიტი შემავალი სინონიმები ერთმანეთს უკავშირდებიან გარკვეული თვისებისა და საგნის ნიშნის გამო. მაგ., ვისმენ დავაპაექრობას. II, 50; მგოსნები შესხმა-ხოტბაში ხარო. II, 85.

ანტონიმებად ისეთ სიტყვებს მიიჩნევენ, რომლებსაც ერთიმეორის საპირისპირო მნიშვნელობა აქვთ.²⁰ შ. დადიანი ანტონიმებს კონტრასტული სურათების დასა-

18 А. Ефимов. Стилистика художественной речи. М., 1961, с. 263.

19 ბ. ფოჩხუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბ., 1974, გვ. 268; შ. ძიძიგური, ცნება სინონიმური პარალელიზმისა, სმამ, II, № 7. 1941, გვ. 692-693; კ. დანელია, სინონიმურ წყვილთა ხმარება ვეფხისტყაოსანში, შოთა რუსთაველის საიუბილეო კრებული, თბ., 1966.

20 Р. Будагов, Очерки по языкознанию, М., 1953, с. 38; А. Гвоздев, Очерки по стилистике русского языка, М., 1955, с. 66.

ხატავდნენ იყენებდნენ. მათი ხმარება წინადადებათა გამოხატულ აზრს მეტ მკაფიობასა და ემოციურობას ანიჭებს, აძლიერებს შთაბეჭდილებას. მაგ., სხივებს შეჩერება მშვენიერება და სიმანძნე, უფსკრული და მწვერვალი, სიმდიდრე და სიღარიბე. I, 85.

შ. დადიანის ნაწარმოებების ერთ-ერთი სტილური ნიშანია სიტყვებისა და გამოთქმების განმეორება, რომელსაც ავტორი მიმართავს ყურადღების გამახვილების მიზნით. სიტყვის ან გამოთქმის განზრახი განმეორება მოვლენის ან საგნის რაიმე ნიშნის ემოციურ-ლოგიკური ხაზგასმის საშუალებაა.²¹ თხრობის ემოციურობის გასაძლიერებლად ნაწარმოებებში ხშირად გვხვდება წინადადების ცალკეულ წევრთა განმეორების შემთხვევები: ბნელოდა გარეთ, ბნელოდა ჩემს ოთახში, ბნელოდა ჩემს სულშიც, I, 232. ზოგჯერ ერთსა და იმავე წინადადებაში განმეორებულია სხვადასხვა წევრი: მისი ტკივილი ჩემი ტკივილია, მისი გაღიმება ჩემი სამოთხის კარია. I, 258.

განმეორება აძლიერებს წინა-

დადების ემოციურ ძალას, იგი წინადადებაში უმეტესად ლოგიკური მხარის გამახვილებას ემსახურება. მას „გარკვეული ლოგიკური მახვილის ფუნქცია“ ეკისრება.²²

ამრიგად, შ. დადიანის ნაწარმოებების ლინგვისტური ანალიზი ცხადყოფს, თუ როგორი გატაცებით ეტრფოდა მწერალი მშობლიურ ენას, როგორი სიზუსტით ფლობდა მის ნიუანსებს. დაუღალავად ეძიებდა იგი ენის რთულ ლაბირინთებში მიმოხეულ თვალმარგალიტებს და ქმნიდა დადიანისებურ ძარღვიან ქართულს, მწერლის ნაწარმოებებს რომ აძლევს შნოსა და ლაზათს, სითბოსა და სილამაზეს. საქართველოს წარსულისა და ქართველი კლასიკოსების ენის საფუძვლიანი ცოდნა, ხალხური მეტყველების შეგრძნების უნარი აძლევდა შ. დადიანს იმის საშუალებას, რომ ყოფილიყო ორიგინალური სტილის მწერალი, სიტყვის დიდოსტატის კალმით ეძერწა ქართული ხასიათები და თავის ქმნილებებში გამოემხეურებინა ქართული ენის მდიდარი შინაგანი შესაძლებლობა, მისი ამოურწყავი სიმდიდრე.

21 М. Морен, Н. Тетеревникова, *Стилистика современного французского языка*, М., 1960, с. 277; И. Гальперин, *Повторы. Очерки по стилистике английского языка*, ВЯ, 1954, № 4, с. 258.

22 ი. ქავთარაძე, *ილიას ქართული*, საიუბილეო კრებული, 1957, გვ. 234.

შერნალ „პროზის“ 1977 წლის ნომრების შინაარსი

კონკრეტული

- აგინჯალი ანატოლი — სიზმარი (ლექსი), თარგმნა მ. ვარშანიძემ, № 3.
- აჯბა ტაიფ — როცა მატულობს დღე (ლექსი), თარგმნა რ. ართილაყვამ, № 3.
- ამარშანი ვიტალი — ჩემი სახლი (ლექსი), თარგმნა რ. ართილაყვამ, № 3.
- აბაშიძე სოსო — ლექსები, № 4.
- ავაშვილი ეთერ — შენ, რომელიც დაიბადებ ასი წლის შემდეგ, № 4.
- აგვაშვილი მირაზი — თაობათა საუბარი, თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.
- ბებია პლატონ — თოვლი ჩამოვიდა (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 3.
- დივანოზი ემილი — ლექსები. თარგმნა დ. ინწკირველმა, № 2.
- დავითაძე ემენ — ლექსები, № 6.
- ზოიძე შოთა — ლექსები, № 2, № 6.
- თარბა ნელი — ძეგლი სასწაული, (ლექსი). თარგმნა ქ. მჭავიამ, № 3.
- თევზაძე ბადრი — ლექსები, № 4.
- თედორაძე დავით — მზენათელი რწმენით (ლექსი), № 2, მე სოფელში ვარ (ლექსი), № 5.
- კვიწინია ნიკოლოზ — დღეს თუ არა, აბა, როდის? (ლექსი), თარგმნა ზ. გორგილაძემ, № 3.
- ლომია კონსტანტინე — იალბუზი (ლექსი). თარგმნა ფრ. ხალვაშმა, № 3.
- მელია იაკობ — ლექსები, № 6.
- ნაგინბედა მიკოლა — ბერებონა (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.
- სანგულია შალვა — ხაბჯი და აბჯი (ლექსი), თარგმნა გ. ქათამაძემ, № 3.
- სარიველი ოსმან — ბედნიერების უფლება (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.
- ტიხონოვი ნიკოლოზ — ყველა განედის უმადლეს წერტილს (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.

უკანოვი ბორის — დილა მშვიდობის, საქართველო! (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.

ფირცხალაიშვილი ზურაბ — ეგნატე ბათუმის პორტში (ლექსი), № 2.

ქათამაძე ჯემალ — ლექსები, № 1, ლექსები, № 5.

ქვლივიძე მიხეილ — ლექსები, № 4.

დლონტი ვახტანგ — ლექსები, № 1.

უფლივი ყაიხინ — ძმა ხარ ჩემი (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.

შერვაშიძე ლია — ლექსები, № 4.

ჩარენცი ელიშე — გამოთხოვების პოეზია (ლექსი), თარგმნა გ. სალუქვაძემ, № 5.

ხაჩიშვილი ურუჟუნა — ლექსები, № 1.

ხაბაზი ამირან — ლექსები, № 4.

ჯონუა ალექსი — დედა (ლექსი), თარგმნა გ. ჯაყელმა, № 3.

ს. მიხაილკოვი, გ. ელ-რეგისტანი — საბჭოთა კავშირის პიში (ლექსი), თარგმნა ი. აბაშიძემ, № 4.

პროზა, ნარკვევი

აბაშიძე სოსო — სჯობს სახელისა მოხვეჭა (ნარკვევი), № 5.

გორგილაძე მიხეილ — ზეავი (მოთხრობა), № 1, სოფელმა მთა დაიპყრო (ნარკვევი), № 4.

გაიდა ივან — ჩვენი მხრივ (მოთხრობა), № 1. თარგმნა გ. სიხარულაძემ.

ვარშანიძე მამია — ჩემი დედუღეთი (ქრონიკები). №№ 3, 4, 5.

შოდებაძე ნოდარ — რა სათნო, კეთილი კაციო ჩვენი ნიკოლოზი (მოთხრობა), № 2, ჩემი პირველი ნაბიჯები, მოთხრობა, № 6.

რომანაძე შაქრო — ფესვები (მოთხრობა), № 1.

სურმანიძე რამაზ — ორმოცდაერთი (ამბავი), № 2.

შერვაშიძე ამირან — განდაგანა (მო-
თხრობა), № 2.

ჩხაიძე ალექსანდრე — ირქი პონერ-
ტი — მეცხიერი და მოგზაური (ნარ-
კვევი), № 2.

ჩაჩანიძე როდამ — ცხოვრება მეფე-
სა ფარნავაზისა (მოთხრობა) № 3. სო-
ფია, მოთხრობა, № 6.

ჭანტურია ვოლტერ — სუმიკა და
წითელმურა (მოთხრობა), № 4.

ხალვაში ფრიდონ — შუაგული (მო-
თხრობა), № 5.

ხოფერია ჯემალ — ორი ჩანახატი.
№ 3.

პრიტიკა და კუზლიცისტიკა

ზოიძე შოთა — მე ვიცნობ უტა ბე-
რმუხეტელს, № 1.

მეგრელიძე იოსებ — ორი უსაფუძ-
ვლო კრიტიკული გამოხედვის გამო, № 6.

შონია აკაკი — ზედ გულზე დადე-
ბული წიგნი, № 3.

ჩავლეიშვილი ალექსანდრე — რამ-
დენიმე შენიშვნა, № 6.

წერილები

ბაკურიძე მარინე — თუშური საგმი-
რო პოეზია, № 2.

ვ. ბენიძე — საეცტორო უფლებების
ხადარაჯოზე, № 2.

გობრონიძე ალექსანდრე — ნამდვი-
ლი სახალხო, № 6.

დიასამიძე დავით — ჩვენი დღეების
დიდი პრობლემის ზოგიერთი თავისე-
ბურების შესახებ, № 4.

ვარზანიძე ნოდარ — გონჩაროვის ქა-
რთველი მეგობრები, № 6.

თურნავა რუსუდან — საბჭოთა კავ-
შირის დიდი მეგობარი, № 5.

პაპუნიძე ვახტანგ — დიდი ოქტომბ-
რის იდეების ტრიუმფი, № 5.

ფორჩხიძე შალვა — პოეტი-პატრიო-
ტი, № 1.

ფუტყარაძე შუშანა — შალვა დადი-
ანის ენის ზოგიერთი სტილური ნიშანი,

№ 1, ენობრივი საშუალებები სტილურ-
რი დანიშნულებისათვის, № 6.
ქურიძე შოთა — ოქტომბერი და
მწერლობა, № 5.

შარაშიძე ლადო — კეთილისმყოფე-
ლი, № 2, პეიზაჟის რესტავტი, № 4.

შამელაშვილი რაფიელ — ქართული
სალიტერატურო ენის ნორმათა უნი-
ფიკაციისათვის, № 4. ტიპი ეროვნუ-
ლება, № 1.

ხალვაში ფრიდონ — ძმათა ხმები,
№ 3. ცხოვრებისა და შემოქმედების გა-
რანტია, № 4.

ჯაყელი ჯემალ — პარშენ რურუას-
შემოქმედება და ლიტერატურულ-ფო-
ლკლორული ურთიერთობანი, № 1.

მილოცვა

შოთა ქურიძე სამოცი წლისა, № 6.

ლაპარაკობენ მომავალი წიგნების გვირგვინი

ქარცივაძე მურად — ხარისხი და სი-
ნდისი, № 2.

ქამადაძე ფატი — უმაღლესი ადამი-
ანური უფლება, № 4.

ზღაპრები და მწერალი

მსჯელობენ მეზღაურები და მწერ-
ლები, — № 4.

კუზლიცისტიკა, მოგონებები

ო. ნოვიცკი, ვ. გოლუბი, მ. ჭიაურე-
ლი — შეხვედრა ათი წლის შემდეგ-
ფრაგმენტი კინოსცენარებიდან ვ. კიკვი-
ძეზე.

ანთბეჭადური აზრის კლასიკოსები

შილერი ფრიდრიხ — პათეტიკური-
სათვის. თარგმანი ა. რუგოშელისა, № 3.

წიგნების მიმოხილვა

მშვიდობაძე მიხეილ — პირველი ნა-
ბიჯი, № 4.

ქათამაძე ჯემალ — პოეტის რჩეული,
№ 3.

შამელაშვილი რაფიელ — მწერლის
ენის შესწავლისათვის, № 1.

6 52/1

ფასი 40 კპ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 76118